

T. C.

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
OKULÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE 5-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN
YARATICILIK DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERE
İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ**

Danışman

Doç.Dr. NURHAN ÜNÜSAN

Hazırlayan

AYŞEGÜL KARA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONYA, 2007

ÖZET

Y.Lisans Tezi

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE 5-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN YARATICILIK DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

AYŞEGÜL KARA

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI OKULÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

Danışman: Doç.Dr. NURHAN ÜNÜSAN

2007, 86 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Nurhan ÜNÜSAN
Doç. Dr. Melek Gökay
Yrd. Doç. Dr. Ayşe OKUR

ÖZET

Bu çalışma, 5-6 yaş grubu çocuklarda yaratıcılığı geliştiren etkenler konusunda öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bunun için, yaratıcılığı etkileyen çevre, aile, okul, çocuğun kendisi ve görsel sanatlar olmak üzere beş gruba ayrılan etkenleri içeren ve 67 yargıdan oluşan bir anket formu hazırlanmıştır. Konya il merkezi ve yakın çevresindeki üç ilçede, bünyesinde okul öncesi eğitim programı bulunan devlet okulları ile özel anaokullarında görev yapan 121 öğretmenle yüz yüze görüşerek anket formlarını doldurmaları sağlanmıştır. Sonuçların istatistiksel değerlendirilmesinde T- testi ve ANOVA uygulanmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre; çocuğun yaratıcılığını geliştiren en önemli çevresel etkenin ‘çocuğa oyun ortamı sağlanması’, okul ile ilgili etkenin ‘etkinliklerde çeşitli malzemelerin kullanılması’, aile ile ilgili etkenin ‘ailenin çocuğa karşı ilgili olması’, çocuğun kendisi ile ilgili etkenin ‘çocuğun kendisine güvenmesi’, görsel sanatlarla ilgili etkenin ‘renkleri kullanarak etkinlikler yapması’ dır. Genel değerlendirmede, çocuğun yaratıcılığını en az etkileyenin ‘boyama kitapları’ olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okulöncesi eğitim, okulöncesi öğretmenliği, yaratıcılık, 5-6 yaş grubu.

ABSTRACT
Master's Thesis

THE VIEWS OF TEACHERS ON FACTORS THAT EFFECTS CREATIVITY OF 5-6
YEARS AGED CHILDREN AT PRE-SCHOOL STAGE

AYŞEGÜL KARA

SELÇUK UNIVERSITY INSTITUTE FOR SOCIAL SCIENCES DEPARTMENT OF
PRIMARY EDUCATION SCIENCE OF PRE-PRIMARY EDUCATION

Supervisor: Doç.Dr. NURHAN ÜNÜSAN

2007, 86 pages
Jury: Doç. Dr. Nurhan ÜNÜSAN
Doç. Dr. Melek GÖKAY
Yrd. Doç. Dr. Ayşe OKUR

ABSTRACT

This study was carried out to determine opinion of the teachers about the factors that improves creativity of 5-6 aged children. For this reason, the questionnaire that includes factors (environment, family, school, child's own, visual arts that effects the creativity) and 67 attitude was prepared. 121 teachers who are employed in state schools and private schools vvhich include pre-school education programme vvere interviewved face to face in center of Konya Province and three counties neared Konya Province. The teachers filled the questionnaire form. ANOVA and t-test was used to determine the results of the study statistically.

According to results obtained, the most important environmental factor that improves ehildren's creativity is "to provide playing atmosphere to the children", the factor related with the school is "using various materials at activities", the factor related with family is interest of family to ehildren", the factor related vwith child's ovvn is şelf confidence of child", the factor related vwith visual arts is "making activites by using colors". in general assessment, the factor that has minimum effect on children's creativity is "painting books"

Keywords: Pre-school education, Pre-school teacher, Creativity, 5-6 aged children.

TEŞEKKÜR

Okulöncesi eğitimi öğretim programında lisansüstü eğitim yapmam için beni teşvik edip destekleyen ve bu öğrenim sürecinde yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım; Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Başkanı ve danışmanım Sayın Doç. Dr. Nurhan ÜNÜSAN' a, Resim-iş Öğretmenliği Anabilim Dalı Başkanı Sayın Doç. Dr. Melek GÖKAY' a, Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Kamile ÖZER' e teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

Ayrıca tez hazırlık ve yazım aşamasında yardım ve desteklerini gördüğüm, Araştırma Görevlileri Dr. Mehmet ŞAHİN' e ve Sinan SÜHERİ' ye, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim elemanları; Okutman Aysel FERAH'a, Araştırma Görevlileri Ebru DEMİR'e, Onur İŞBULAN' a, Zeliha DEMİR'e ve çalışmalarımnda daima yanımda olup beni destekleyen aileme içtenlikle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER	v
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Amacı	4
1.5. Varsayımlar	4
1.6. Sınırlılıklar	4
1.7. Tanımlamalar	4
2. KONU HAKKINDA TEMEL BİLGİLER VE KAYNAK ARAŞTIRMASI	6
2.1. Yaratıcılık.....	6
2.1.1. Yaratıcılığın tanımı ve önemi.....	6
2.1.2. Yaratıcı bireyin özellikleri	8
2.2. Yaratıcı Düşünce Kuramları.....	10
2.2.1. Psikoanalitik düşünce kuramı	10
2.2.2. Gestalt yaratıcı düşünce kuramı	13
2.2.3. Hümanist (insancıl) yaratıcı düşünce kuramı.....	14
2.2.4. Çağrışımçı (association) yaratıcı düşünce kuramı	15
2.2.5. Algısal yaratıcı düşünce kuramı	16
2.2.6. Faktöryalist yaratıcı düşünme kuramı	17
2.2.7. Bileşik yaratıcı düşünce kuramı	18
2.3. Yaratıcılığa Ait Zihinsel Süreçler	19
2.3.1. Algı.....	19

2.3.2. Duygu	19
2.3.3 İmge	20
2.3.4. İmgelem.....	20
2.3.5. Simgeler	20
2.3.6. Mecaz	21
2.4. Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılığın Gelişimi	21
2.4.1. 0-2 Yaşta yaratıcılığın gelişimi	22
2.4.2. 2-4 Yaşta yaratıcılığın gelişimi	23
2.4.3. 4-6 Yaşta yaratıcılığın gelişimi	24
2.5. Çocukta Yaratıcılığın Gelişimini Etkileyen Faktörler	25
2.5.1. Çocukla (kişi) ilgi faktörü	25
2.5.1.1. Kalıtım.....	25
2.5.1.2. Cinsiyet.....	25
2.5.1.3. Doğum sırası	26
2.5.1.4. Zekâ.....	26
2.5.1.5. Kişilik.....	27
2.5.2. Çocuk yaratıcılığın gelişimini etkileyen dış faktörler	28
2.5.2.1. Ailedeki tutum.....	28
2.5.2.2. Çevre	31
2.5.2.3. Sosyo-ekonomik durum	31
2.5.2.4. Okul öncesi eğitim kurumları.....	32
2.5.2.5. Okul öncesi dönemde sanat eğitimi	34
3. ARAŞTIRMA MATERYAL VE YÖNTEMİ.....	37
3.1. Materyal	37
3.2. Yöntem	37
3.2.1. Verilerin elde edilmesi	37
3.2.2. Verilerin analizi.....	38
4. BULGULAR ve YORUM.....	39
4.1. Anket Değişkenlerine Göre Sonuçların Değerlendirilmesi.....	39
4.2. Yaratıcılık Faktörleri Hakkında Öğretmen Görüşleri	43

4.2.1. Çevresel etkenler hakkında öğretmen görüşleri	43
4.2.2. Okul ile ilgili etkenler hakkında öğretmen görüşleri.....	45
4.2.3. Aile ile ilgili etkenler hakkında öğretmen görüşleri.....	48
4.2.4. Çocuk ile ilgili etkenler hakkında öğretmen görüşleri	50
4.2.5. Görsel sanatlarla ilgili öğretmen görüşleri	52
4.2.6. Anketteki etkenlerin genel değerlendirilmesi	55
4.3. T-Testi ve ANOVA sonuçları	56
4.3.1. Maddeler açısından T-testi ve ANOVA sonuçları	57
4.3.1.1. Ttesti sonuçları	57
4.3.1.2. ANOVA sonuçları.....	60
4.3.2. Faktörler açısından T-testi ve ANOVA sonuçları.....	66
4.3.2.1. T-testi sonuçları.....	66
4.3.2.2. ANOVA sonuçları.....	69
4.3.3. Anket güvenilirliği.....	72
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	73
6. KAYNAKÇA	79
EK.....	85

SİMGELER LİSTESİ

N: Populasyon genişliği

X: Örnek (ortalama)

Ss:Standart sapma

Sd:Standart hata

t: t dağılımı

p: Olasılık

F: F dağılımı

ANOVA: Varyans analizi

LSD: Asgari önemli fark testi (Least significant different)

TABLO LİSTESİ

TABLO NO**SAYFA NO**

Tablo1. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre oransal dağılımları	39
Tablo2. Öğretmenlerin çalıştıkları yerlere göre oransal dağılımları	40
Tablo3. Öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre dağılımları.....	40
Tablo4. Öğretmenlerin çalıştıkları kurumlara göre dağılımları	41
Tablo5. Öğretmenlerin iş yerlerinde hizmet sürelerine göre dağılımları	42
Tablo 6. Çevresel etkenler faktörünün analiz sonuçlarına göre etkinlik sıralaması.....	44
Tablo 7. Okul ile ilgili etkenler faktörünün analiz sonuçlarına göre etkinlik sıralaması	46
Tablo 8. Aile ile ilgili etkenler faktörünün analiz sonuçlarına göre etkinlik sıralaması	49
Tablo 9. Çocuk ile ilgili etkenler faktörünün analiz sonuçlarına göre etkinlik sıralaması..	51
Tablo 10. Görsel sanatlar ile ilgili etkenler faktörünün analiz sonuçlarına göre etkinlik sıralaması.....	54
Tablo 11. Çocuğun yaratıcılığını en çok ve en az etkileyen etkenler.....	56
Tablo 12. Cinsiyet değişkeni T- testi sonuçları.....	57
Tablo 13. Çalışılan yer değişkeni T- testi sonuçları.....	58
Tablo 14. Okul türü değişkeni T- testi sonuçları.....	59
Tablo 15. Hizmet yılı değişkeni ANOVA sonuçları	60
Tablo 16. Öğrenim durumu değişkeni ANOVA sonuçları	63
Tablo 17. Faktörlere göre cinsiyet değişkeni T- testi sonuçları	67
Tablo 18. Faktörlere göre okul türü değişkeni T-testi sonuçları	67
Tablo 19. Faktörlere göre çalışılan yer değişkeni T- testi sonuçları	68
Tablo 20. Faktörlere göre hizmet yılı değişkeni ANOVA sonuçları	70
Tablo 21. . Faktörlere göre öğrenim durumu değişkeni ANOVA sonuçları.....	71

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL NO**SAYFA NO**

Şekil 1. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre oransal dağılımları.....	39
Şekil 2. Öğretmenlerin çalıştıkları yere göre oransal dağılımları	40
Şekil 3. Öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre oransal dağılımları	41
Şekil 4. Öğretmenlerin çalıştıkları kurumlara göre oransal dağılımları.....	42
Şekil5. Öğretmenlerin hizmet sürelerine göre oransal dağılımları	43
Şekil 6. Çevresel etkenlerin etkinlik sıralaması	45
Şekil 7. Okul ile ilgili etkenlerin etkinlik sıralaması.....	47
Şekil 8. Aile ile ilgili etkenlerin etkinlik sıralaması.....	50
Şekil 9. Çocuk ile ilgili etkenlerin etkinlik sıralaması	52
Şekil 10. Görsel sanatlar ile ilgili etkenlerin etkinlik sıralaması.....	55
Şekil 11. Çocuğun yaratıcılığını en çok ve en az etkileyen etkenler.....	56

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Yetişkin bir canlının sahip olduğu fiziksel veya zihinsel ve davranışsal özellikler, iki faktörün etkisiyle kazanılmıştır. Bunlar; kalıtsal (genotipik) faktörler ve dış (fenotipik) faktörlerdir. Kalıtsal faktörler canlının fiziksel özellikleri üzerinde daha çok etkileyici ve belirleyici olurken, dış faktörler zihinsel ve davranışsal özellikler üzerinde belirleyici rol oynar (Düzgüneş, 1983). Bütün canlılarda olduğu gibi insanların karakter ve davranış özelliklerinin oluşmasında da, kalıtsal faktörlerle birlikte dış faktörlerin etkisi vardır. Eğitim, öğretim ve yetiştirme ortamı insanlar için en önemli dış faktörlerdendir.

İnsanları diğer canlılardan ayıran niteliklerden en önemlisi, düşünme yeteneğine sahip olmaları ve bu yeteneği sürekli geliştirebilmeleridir. Bu özellikleri dolayısıyla insanlar, zihinsel ve davranışsal gelişimlerinde dış faktörlerden en çok etkilenenlerdir; dış faktör etkilerini kendi düşünme yetenekleriyle birleştirerek sürekli gelişme ve yenilikler ortaya koymuşlardır. İnsanların sürekli gelişme ve yenilik ortaya koymaları, basit ve genel anlamda yaratıcılığın bir parçası olarak nitelendirilebilir. Bu nedendir ki, canlılar içerisinde zihinsel evrim geçiren tek yaratık insandır. Diğer canlılar, davranış ve yaşam biçimleri açısından değerlendirildiğinde, yeryüzünde varoluşlarından beri sürdürdükleri koşulları aynen korumaktadırlar. İnsanlar ise, düşünme yetenekleri ve bu yeteneklerini sürekli geliştirme özellikleri nedeniyle mağara devrinden bugün sahip olduğu koşullara ulaşmıştır.

İnsanların yaratıcı düşüncelerinde diğer önemli bir etken de, onlardaki öğrenme ve merak isteğidir. Öğrenme yeteneği insanın her yaş döneminde aynı değildir. İnsanlarda beyin gelişiminin en hızlı, dinamik, canlı olduğu dönem 3-6 yaş dönemidir (Bilir, 1991). Öğrenme, aynı zamanda zihinsel gelişimi olumlu yönde etkiler. İnsanların zihinsel gelişimi çok büyük oranda çocukluktan başlayıp gençlik dönemi sonuna kadar tamamlanır. Çocukların 17 yaşına kadar olan zihinsel gelişiminin yarısının 4 yaşına kadar, % 30'unun 4-8 yaş arasında, % 20'sinin 8-17 yaş arasında olduğu; ayrıca çocukların 18 yaşına kadar okullarda gösterdiği başarının % 33'ünün 0-6 yaş arasında almış oldukları eğitimle ilişkili olduğu görülmüştür (Tekiner, 1997).

İnsanlarda öğrenme ve zihinsel gelişimin büyük oranda çocukluk döneminin 0-8 yaş arasında gerçekleştiği ve özellikle zihinsel gelişimin %60'ının okul öncesi dönemde olduğu göz önüne alınırsa, öğrenmenin ve yeteneklerini geliştirmenin en hızlı olduğu dönem okul öncesi dönemdir. Bu dönemde çocuğa verilen eğitim, çocuğun ileriki yıllarına yön verir, onun yetişkinlikteki kişilik yapısını, tavırlarını, davranışlarını, değer yargılarını önemli ölçüde etkileyip biçimlendirir (M. E. B. , 1993).

Bu bilgilere göre çocuk, zihinsel gelişiminin ve dolayısıyla kişilik yapısının %60'ı şekillenmiş olarak ilköğretime başlamaktadır. Bu husus, okul öncesi dönemdeki eğitimin çocuk için ne derecede önemli olduğunu göstermektedir.

Yapılan araştırmalar, okul öncesi çağın son derece önemli olduğunu ve bu çağın kendine özgü bir eğitiminin olması gerektiğini göstermektedir. Okul öncesi eğitim alanını kapsayan tüm bilim dalları, okul öncesi çağıdaki çocukların, kendi yaş seviyelerine göre, düzenli bir şekilde eğitilmesinin yararlarını ortaya koymuştur (Yıldız, 2000).

Okul öncesi dönem, çocukların gelişimi açısından çok önemlidir. Çünkü temel bilgi ve beceriler bu dönemde kazanılır. Erken yaşlarda nitelikli ve yeterli deneyimlerle elde edilen temel bilgi ve beceriler, bireyin daha sonraki öğrenmelerinde başarı şansını artırmanın yanı sıra, onun duygusal ve sosyal hayatını olumlu yönde etkiler (Yıldız, 2000).

Çocuğun genetik yapısında bulunan yaratıcılıkla ilgili özelliklerin uyarılmasına en uygun dönem, okul öncesi eğitim dönemidir. Yaratıcılık, çocuklarda bilişsel gelişimin son aşamasıdır. Bilişsel gelişim, sırasıyla; algılama, kavram oluşturma, hatırlama, mantık geliştirme aşamalarından geçtikten sonra karar verme ve problem çözme ile sonuçlanır (Atkinson ve ark. , 1999). Karar vererek problem çözmek ise bir fikir üretmek ve ürün meydana getirmektir ki, bu da yaratıcılıktır.

Çocuklarda yaratıcılığın büyük oranda geliştiği dönem, daha önce de belirtildiği üzere, 5-6 yaş dönemidir. Çocuk, 5-6 yaşlar arasında bir sanatçı gibi yaratıcı olmakta, sembollerle oynamaktan zevk almakta, hikâyeler üretmekte, resimler yapmakta ve çeşitli yaşam şekillerini dramatize etmektedir. Bu dönemde çocuk, kendi yetenekleriyle kendi kişiliğini yaratmaya ve daha önceleri kendini başkalarından farklı görmezken, bu yaşlarda kendisini ayrı bir kişi olarak algılamaktadır (Bozoklu, 1994).

Çocuk, 5-6 yaş döneminde plan yapma becerisini öğrenir; önceden bildiği oyunları ve işleri planlamaktan hoşlanır, merakı sayesinde doğruyu, yanlışını öğrenir. İlişkilerin nedenlerini anlamasa bile olaylar arasında ilişki kurar. Hayali oyunda birçok rol dener. Diğer insanların duygularını fark ederek kendi davranışlarının başkalarını nasıl etkileyeceğini düşünmeye başlar. Sözcük oyunları, yeni deneyimlerle, yaratıcı sanatlar yoluyla kendine güveni artar(Yıldız, 2000).

1.2. Problem Cümlesi

Okulöncesi dönem 5-6 yaş grubu çocukların yaratıcılık düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin, okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmen görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi çağıdaki çocuklarda yaratıcılığın gelişmesinde rol oynayan etkenler sistematik olarak 4 gruba ayrılabilir: Çocuğun kendisi ile ilgili etkenler, ailesiyle ilgili etkenler, okul ile ilgili etkenler ve çevresel etkenler. Bu etkenlerin tümüyle, farklı oranlarda ilişkili olmakla birlikte beşinci bir etken olarak görsel sanatlar ile ilgili etkenler de eklenebilir. Bu etkenlerden hangilerinin ne ölçüde etkili olduğunun bilinmesi, okul öncesi eğitim ve öğretim programlarının hazırlanması ve oluşturulmasında önemli ölçüde yardımcı olacak, doğru programların yapılmasını kolaylaştıracaktır.

Çocuklarda yaratıcılığın ortaya çıkarılması, olumlu bir şekilde kullanılması ve geliştirilmesi için hazırlanacak eğitim programlarında; yaratıcılığın kendiliğinden öğrenilebilecek bir özellik olmadığı uygun eğitim ortamı düzenlendiğinde geliştirilmesinin mümkün olduğu, temel hareket noktası olmalıdır. Yaratıcılığın gelişmesinde öğretmenin rolü büyüktür. Öğretmen, çocukların insanlar ve eşyalara ilişkin düşüncelerini, resim, ses ve hareketlerle fırsat vererek onların yaratıcılıklarının ortaya çıkmasını destekler ve sağlar (Bozoklu, 1994).

Çocukların gelişiminde, özellikle yaratıcılıktaki gelişiminde en iyi gözlemcilerin başında öğretmen gelir. Öğretmen, çocukların gelişimini gözlemleyip değerlendirmede hepsine aynı mesafede ve objektif bir konumdadır; onlarla sürekli iletişim içinde olup,

onların yaratıcılık konusundaki gelişimlerini birbirleriyle de karşılaştırarak sürekli takip edip değerlendirme konumuna sahiptir.

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; çocuklarda yaratıcılığın en fazla geliştiği dönem olan 5-6 yaş döneminde, hangi etken ve faktörlerin çocukların yaratıcılık düzeylerini etkilediğini belirlemek, yaratıcılık düzeylerini etkileyen bu faktörlerin de hangi ölçüde olduğu konusunda okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin görüşlerini ortaya koymaktır.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada aşağıdaki varsayımlar göz önünde bulundurulmuştur:

- Araştırmada, okulöncesi dönem çocuklarının yaratıcılıklarını etkileyen faktörlere ilişkin öğretmen görüşlerinin ortaya koyulması için hazırlanan ölçekte, başvuru uzman görüşlerinin yeterli olduğu varsayılmıştır.
- Araştırmaya katkıda bulunacak öğretmenlerin gerçek görüşlerini ifade ettikleri kabul edilmiştir.

1.6. Sınırlılıklar

- Araştırmada kullanılacak olan anket formu, okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapmakta olan 5-6 yaş grubu öğretmenlerin görüşleriyle sınırlandırılmıştır.
- Araştırmada Konya İl Merkezi ve yakın çevresindeki bazı ilçelerde, bünyesinde okulöncesi sınıfı bulunan ilköğretim okulları ve anaokullarında görev yapan öğretmenler ile il merkezindeki özel anaokullarında görev yapan toplam 121 öğretmen ile sınırlandırılmıştır.

1.7. Tanımlamalar

Okulöncesi eğitim: Okulöncesi eğitim; 0-72 ay grubundaki çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun, zengin ve uyarıcı çevre olanakları sağlayan;

onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişimlerini destekleyen; toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve onları ilköğretime hazırlayan; temel eğitim bütünlüğü içinde yer alan eğitimidir (<http://www.oop.aof.edu.tr/>).

Yaratıcılık: Yaratıcılık; Latince “creare” kelimesinden türemiştir. Türkçe’ de “meydana getirmek, yaratmak, doğurmak ve farklı, sıra dışı ürünler ortaya koymak” anlamında kullanılmaktadır(Öztunç, 1999).

2. KONU HAKKINDA TEMEL BİLGİLER VE KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1. Yaratıcılık

2.1.1. Yaratıcılığın tanımı ve önemi

Yaratıcılık sözcüğünün batı dillerindeki karşılığı, Almanca'da "Kreativitaet", İngilizce'de "Creativity" dir. Bunların kökeni Latince "creare" sözcüğü (Wahrig, 1968) olup, Türkçe'deki karşılığı "meydana getirmek, yaratmak, doğurmak, üretmek" anlamındadır. Sözcüğün anlamı; devingen, dinamik bir süreç olma niteliğini de saklı tutmaktadır (Öztunç,1999). Bu noktadan hareket edildiğinde yaratıcılık; doğurganlık, üretkenlik, meydana getiricilik anlamına gelmektedir.

"Creare" sözcüğünden gelen "creation" , Türkçe'de ürün anlamına gelmektedir. Ancak buradaki ürün, batı dillerinde "product" olarak adlandırılan üründen farklıdır. "Product" sözcüğünün karşılığı olan "ürün" , alışagelmış yollarla, seri olarak ve sürekli aynı şekilde üretilen üründür. Bu ürün, özellik ve nitelikleri bakımından statik bir anlam taşır. Habuki, "creation" un karşılığı olan "ürün", dinamik anlama sahiptir ve "sürekli yenilik" kavramını çağırır. Bu husus göz önüne alındığında, yaratıcılık sözcüğünün anlamı olarak, "yeni, farklı bir ürün meydana getirmek veya yaratmak" denilebilir. Elbette burada anlatılmak istenen ürün, madde bazında bir ürün olduğu gibi, düşünsel ve fikir bazında bir ürün de olabilir.

Yaratıcılık insanlık tarihi kadar eski olmasına karşın, uzun bir süre yalnız güzel sanatlar alanına ilişkin bir olgu olarak benimsenmiş, üstelik çoğunlukla bir "deha" ya da tanrısal veya olağan üstü güçlerle açıklanmaya çalışılarak, mistik bir çerçevede değerlendirilmiştir (Yılmaz, 1997).

Yaratıcılık bir düşünme biçimidir ve hayal gücü ile çok yakın bir ilişkisi vardır. Yaratıcılık tüm duygusal ve zihinsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşı içinde vardır (Özden, 1999). Günlük ortamlarda ve insan çabasının olduğu her yerde olabilir. Geleneksel olarak sanat, dans, tiyatro, edebiyat, iç dekorasyon, şehir planlaması ve mimarlıkla

bağlantılıdır. Gerçekte bilim, iş dünyası, hukuk, tıp, mühendislik, liderlik ve hatta ebeveynlikte de yaratıcılık gerekmektedir (Rein ve Rein, 2000).

Torrance, yaratıcılığı "boşlukları, rahatsız edici ya da eksik unsurları sezip, bunlar hakkında düşünceler geliştirmek, varsayımlar kurmak, bunları sınamak, sonuçları karşılaştırıp değerlendirmek ve yeniden sınamaktır" diye tanımlamıştır (Kale, 1994). San ise yaratıcılığı, daha önceden kurulmamış ilişkiler arasındaki ilişkileri kurabilme böylece yeni bir düşünce şeması içinde, yeni yaşantılar, deneyimler, yeni fikirler" ve yeni ürünler ortaya koyabilme yetisi olarak tanımlamıştır (Zongur, 1996).

Mednick'e göre yaratıcılık, birbiriyle bağdaştırılabilir öğelerden ya belirli bir gereklilik doğrultusunda ya da bir yarar sağlamak için yeni bileşimler oluşturmak iken (Zongur, 1996); Vance ise yaratıcılığın "yeni olanın üretilmesi ve eski olanın yeniden düzenlenmesi" olduğunu öne sürmektedir (Bentley, 1999).

Rhodes'e göre yaratıcılık, kendisinin " yaratıcılığın dört p'si" adını verdiği, baskı (press), kişi (person), işlem (process), ürünün (product), birbiriyle kaynaşmasından meydana gelmiştir. Böylece yaratıcılık, kişinin ürün adı verdiği yeni kavramlarla ilişkide olması sonucu ortaya çıkmış bir terimdir (Ömeroğlu, 1990).

Yaratıcılık, çözülmesi gereken bir soruna, çeşitli aşamalardan geçerek kişinin kendine özgü bir çözüm yolu bulması (Dirim, 2001), bir amaca ulaşan yeni fakat uygun fikrin ya da yaratının ortaya konması ve zaman içinde işlenmesidir. MacKinnon'un özlü bir biçimde belirttiği gibi yaratıcılık "zaman içinde yayılmış, yenilik, uyarlanabilme ve gerçekleştirilebilir özelliklerine sahip bir süreçtir" (Gander ve Gardiner, 2001).

Arık (1987)'a göre yaratıcılık, bireye farklı ve üretici düşünce zincirlerini kullanarak, alışılmış düşünce zincirlerinden kopma gücü veren, sonuçları bireye ve muhtemelen başkalarına da tatminler sağlayan, fikirlerdeki esneklik, orijinallik ve duyarlılığın bir toplamıdır.

Mott, yaratıcılığı insanda açığa çıkmış ve gizli kalmış tüm yetenekleri geliştirme gücü, aynı zamanda yeni düşünceleri biçimlendirme, icat etme ve keşfetme gücü olarak tanımlar. Bunun yanısıra yaratıcılık yoğun bir merak dürtüsü, sürprizli ve şaşırtıcı

olabilme, başkalarının göremediğini görebilme ve özgün tepkiler verebilme yeteneklerini içermektedir (Öztunç, 1999).

Hermann, yaratıcılık kavramı ile ilgili ön kabullerini şöyle ortaya koymaktadır:

- Yaratıcılık doğuştan gelen bir yetidir. Yaratıcılık insana özgüdür. Her insan' yaratıcı olabilme şansına sahiptir.
- Yaratıcı olmak için bir dahi olmak gerekli değildir.
- Yaratıcılık yetisi çeşitli nedenlerle köreltilmiş olsa bile yaşam deneyimleri ve özel programlarla yeniden kazanılabilir, güdülenebilir ve geliştirilebilir (San, 2001).

Yönetmen L. Ernst “yaratıcılığın daha önce hiç bir araya gelmemiş iki kavram ya da nesneyi orijinal bir bileşim oluşturan üçüncü bir kavram ya da nesneye dönüştürme becerisi olduğunu” belirtmiştir (Erden, 2004).

Sonuç olarak yaratıcılık, kalıplaşmış düşünce sistemlerinden kurtularak, bir probleme farklı, alışılmadık, benzersiz çözümler üretebilme yeteneği olarak tanımlanabilir. Yaratıcılık, insanlık tarihinde bilimin, teknolojinin ve güzel sanatların gelişmesinde en önemli rolü oynamıştır ve bundan sonraki gelişmelerde de bu rolüne devam edecektir.

2.1.2. Yaratıcı bireyin özellikleri

Yaratıcılığı daha iyi kavramanın bir yöntemi de yaratıcı bireyleri incelemek ve onları daha az yaratıcı insanlardan ayırmanın ne olduğunu belirlemektir. Yaratıcı bireylerin daha az yaratıcı olanlara oranla daha fazla belirli düşünme yetenekleri kullandıklarına bakılır. Bazı yaratıcı insanlar bu yeteneklerden bazılarında diğerlerine göre daha fazla kabiliyetlidir. Bu önemli özellikler dört temel kategoride gruplandırılabilir. Bunlar; akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma.

Akıcılık, bir probleme çözüm bulma ve sonuç almada, ardı ardına düşünce üretebilme yeteneğidir. Akıcılık özelliği gösteren çocuk, bir-iki ihtimalden daha fazlasını bulur.

Esneklik, bir problem çözmeye farklı yaklaşım veya strateji kullanabilme yeteneğidir. Esneklik özelliğine sahip bir birey bir yaklaşımla ilgili olarak telaşlanmadan

veya şaşırmadan yön değiştirebilir veya yaklaşımda değişiklik yapabilir. Esnekliğin artması sayesinde çocukta yeni bilgi ve duruma karşı uyum (adaptasyon) daha kolaylaşır.

Orijinallik, bir problem karşısında sıradan olmayan, farklı, benzersiz çözümler üretme yeteneğidir. Orijinallik gösteren çocuklar benzersiz, beklenmedik ve yeni şeyler düşünürler.

Detaylandırmak, birinin fikrini hikâyesini veya çizimini geliştirme veya genişletme yeteneğidir. Detaylandıran insan asıl kavramı genişletir, onu daha ileriye götürür (Rein ve Rein, 2000).

San (1996)'a göre yaratıcı bir bireyde bulunan özellikler; merak, hırs, gurur, ayırma ve bağımsızlaştırmanın yanı sıra yeni vurgulamalar, sorumluluk duygusu, liderlik özelliği ve ikna gücüdür.

Bunların yanı sıra yaratıcı bireylerde kendine güvenme ve risk alma, yüksek bir enerji ve macera tutkusu, ısrarcı olma, geleneksel sınırlama ve yasaklamalardan bağımsız olabilme, yaşamı sürekli heyecanlı ve anlamlı bir deneyim olarak görme, şakacı ve neşeli bir yapıya sahip olma, kendi başına kalmayı sevme, istekli ve idealist olma gibi özelliklere de rastlanmaktadır (Özden, 1999; Sünbül, 2002).

Sungur (1997) ise yaratıcı insanın özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- Sıradan olmayan, tabulara, alışlagelmiş hareketlere, düşüncelere uyma zorunluluğu hissetmeyen,
- Etrafındaki eksiklikleri görebilecek kadar dikkatli,
- Bu sorunların kaynağını bulacak kadar dikkatli,
- Sorunlara çözüm getirebilecek kadar bilgi ve tecrübeye sahip

kişilerdir (Öztunç, 1999).

Yaratıcı insanların geçmiş yaşamları incelendiğinde yeni bir şey yapmış, hobi sahibi, bir çeşit koleksiyonu olan, bir tür el zanaatı ile uğraşmış, bilimsel bir buluşu olmuş, tiyatro ile ilgilenmiş, dil ve edebiyatta bir hüner göstermiş oldukları anlaşılmaktadır. Schaffer

(1969) yaratıcı bireylerin genellikle yaşlılarından ziyade kendinden küçük veya büyüklerle arkadaşlık yapmayı tercih ettiklerini gözlemlemiştir (Özden, 1999).

2.2. Yaratıcı Düşünce Kuramları

Yaratıcı düşünce ve bunun gelişimi hakkında geliştirilen kuramların belli başlıları; psikoanalitik yaratıcı düşünce kuramı, gestalt yaratıcı düşünce kuramı, hümanist (insancıl) yaratıcı düşünce kuramı, çağrışımçı yaratıcı düşünce kuramı, algısal yaratıcı düşünce kuramı, faktöryalist yaratıcı düşünce kuramı, bileşik yaratıcı düşünce kuramıdır.

2.2.1. Psikoanalitik yaratıcı düşünce kuramı

Yaratıcılık alanında, çağdaş yaklaşımlardan psikoanalitik görüş, yaratıcılığın kökenleri, anlatımları, güdülenmeleri, sapmaları ve verimleriyle, en çok ilgilenen görüştür (Yavuzer, 1996). Sigmund Freud başta olmak üzere Jung, Adler, Kris, Rank, Kubie gibi psikoanalitik yaklaşımın temsilcileri de bu konuya eğilmişlerdir (Öztunç, 1999).

Freud, organizmayı bilinçdışının, cinsellik ve saldırganlık tepilerinin, toplum koşullarının yönlendirdiği görüşündedir. Hazzı arayan insanla, toplumun eziciliği arasında temel bir uyumsuzluk vardır. Bundan dolayı, yaşam süreci içinde hoşnutsuzluk, kaçınılmaz bir durum yaratmaktadır. Birey, bu iki olgu arasında bir uzlaşma yolu aramaktadır. Bunun sağlanması için Freud bir seri savunma mekanizmaları önermektedir. Savunma mekanizmalarının başarılı olması, toplum tarafından kabul edilebilecek yolların bulunmasına bağlıdır.

Freud yaratıcılığı, topluma zarar verecek "libido" enerjilerine karşı, genç yaşta bilinçaltında yer alan çatışmalarına, bir savunma olarak görür. "Yüceltme" savunmasından sonra izlenen yaratıcı davranış, başka bir deyişle, cinsel ve saldırganlık enerjilerinin, kültürün onayladığı biçimde, bilinçaltı süreci ile yöneltildiğinin açıklanmasıdır (Yavuzer, 1996).

Freud'a göre, yaratıcı kişi, doyuma erişmemiş bilinçaltı enerjilerine bir çıkış yolu bulmak için, kısmen gerçek dünyasından ayrılarak bir düşleme (fanteziye) sığınır. Ona

göre, yaratıcılığın anlamının bir parçası, çocuklukta başlamış olan "oyunun" bir devamıdır. Yaratıcı düşlemin "oyun dünyası" öyle bir diyardır ki, sosyal yönden kabullenilirken, sakıncasız ve bilinçaltı cinsel tepilerine hoşgörü sağlamaktadır (Yavuzer, 1996). Buna karşı, başarısız savunmalar, güçlü bilinçdışı güdülerini gizleyerek ve bireyi olumsuz boşalmalara yönelterek ruhsal bozukluklara yol açmaktadırlar. Olumsuz savunmalar, bireyin gerçekte olan bağlarını koparır ve toplumun tepkilerine aldırmadan, bilinçdışı dürtülerine kapılarını açarlar (Yavuzer, 1996).

Freud, yaratıcılığı, tüm insanlarda, az çok bulunabilecek bir yetenek yerine zevk için üretilen bir güç olarak betimlemektedir. Freud'a göre sanatçılar, yüceltilmiş faaliyetler aracılığı ile cinsel tepilerini doygunluğa erdirmekteyirler (Yavuzer, 1996).

Kris'in düşünceleri yeni ufuklar açmıştır. Ona göre, yaratıcı davranışın vazgeçilemeyecek iki ögesi vardır. Bilinçaltı anıları, düşlemleri ve ilkel tepilerin önceleri ketlenmemiş anlatımları ile karmaşık sorunun orijinal çözümünde akılcı denetimin seferber edilmesidir. Denetimli gerileme mekanizmasında egoakılcı öğebencil ve yasak nazlan bilinçdışı malzemelerin saldırısını denetleyecek gücü elinde tutar. Böylece ego, bu karmaşa içindeki mantıksız, anlamsız düşüncüyü, sorun çözümede yapıcı bir role iterek kişinin, kendisine zararlı olabilecek bir eyleme girmesine neden olabilmektedir. (Yavuzer, 1996). Birincil süreç, düşünmedürtü yönelimli fakat organize olmamış dominant öncesi yapıdadır. Sorunla ilgili düşünceler arasındaki işbirliğini kolaylaştırır. Bu tür bir düşünme anında oluşan nötr enerjinin serbest bırakılması, zevk vericidir ve bu "işlevsel zevk" yaratıcılığa dönüştürülür.

Lawrence Kubie de Kris gibi bilinç öncesinin yaratıcı düşüncenin kaynağı olduğunu düşünür. Kubie, bilinç öncesi süreçlerin yaratıcılığa olan önemini, "düşünceleri seçme, toplama, aralarında karşılaştırma yapma ve yeni bir sırada yeniden bir araya getirmedeki bağımsızlıktır" şeklindeki bir ifade ile belirtir (Davashgil, 1994).

Kubie aynı zamanda, bilinç öncesi düşünmedeki anlam yoğunlaşmasının önemini vurgulamıştır. Kubie'nin özel ilgisi yaratıcılık üzerindeki nörotik davranışın kalıcı etkisine yöneliktir. Ona göre korku, suçluluk ve benzeri nörotik kişilik özellikleri, yaratıcı üretimi sınır çıkabilmektedir.

Psikoanalitik yaklaşımı benimseyenlerden Slochower, yaratıcı sürecin ilk aşamasını esinlenme ve bilinçdışı olarak yorumlamaktadır. Yaratıcı süreç bir düş, düşlem yada derin düşünceye dalma, herhangi bir yerde, zamanda ortaya çıkabilmektedir. Yazarların ve sanatla uğraşanların yapıtlarında izlenen, beklenilmeyen bir anda akla gelen çözüm yolu, bir düşleme, hayale dalarken oluşabilir. İkinci aşama, simgecilik ve bilinç öncesidir. Sanat ve kültürde yaratıcı süreç için simgeye dönüştürme, vazgeçilmez bir koşuldur. İnsanı tanımlayan dil simgelerden oluşmaktadır (Argun, 2004).

Çağdaş bir psikoanalist olan Kubie üçüncü bir yaklaşımı ele alır. Kubie yaratıcı faaliyette id'in üstünlüğünü kabullenmeyerek bilinç ve bilinçdışı örgütleri arasında bulunan bilinç eşiği düzeyinde bîr işlemin bu rolü üstlendiğini söylemektedir. Ona göre, yaratıcılığın akıcılığına, oyunculuğuna karşı çıkan id, bir grup dürtülerden oluşmaktadır. Cinsel ve saldırgan id, eyleme geçmek için acımasız bir baskı yapar, davranış da gereksinmeye bağlanır. Buna karşın, oyun gibi yaratıcılık da güçlü ve baskın dürtülerden arınmalıdır. Kubie, yüceltme ve denetimli gerilemeyi yaratıcılıkla ilgili bir süreç olarak görmez. Çünkü her iki işlem de temelde dinamik ve yaratıcı olmayan bir id'e bağlıdır (Argun, 2004).

Jung, psikolojik ve düşsel olarak iki çeşit yaratıcı süreç tanımlamıştır. Psikolojik model, kişinin bilinç alanında türetilen öğelerle ilgilenir. Kişinin yaşantısında önemli yer tutan, duygusal olay ve yaşam krizlerini içermektedir. Düşsel süreç ise, kolektif bilinçaltının derinliklerinden çıkar, içgüdülerin doyumuna harcanamayan enerjiyle beslenir. (Argun, 2004).

Freud'da, Jung'da insanı yaratıcı davranışa götüren motivasyonu, yaradılıştan gelen kaynaklara atfetmişlerdir. Adler ise, Freud ve Jung'tan ayrılarak, insanın, kendi davranışlarının nedenlerinin farkında olduğunu ileri sürmüştür. Böylece Adler "bilinçlilik" i vurgulamıştır. Adler'e göre kişiliğin özü, her kişide tek olan yaratıcı benlik (creative self) tir. Adler, insanın kendi kişiliğini kendine özgü yetenekleriyle ve yaratıcı benlik tarafından; çevresinin etkisi doğrultusunda yapılandırdığını ileri sürer. İnsanın bu yeteneğini de "yaratıcı güç" olarak adlandırmıştır (Öncü, 1989).

Psikoanalitik kuramlar içerisinde ego psikolojisinin öncülüğünü yapmış olan Rank, yaratıcılık konusuyla çok ilgilenmiştir. Rank'a göre kişiliğin merkezi, birbirine karşıt ve

görelî olarak içsel güce sahip olan korkulardan ve bu korkuların etkileşiminden olmuştur. Bunlar yaşam korkusu ve ölüm korkusudur (Öztunç, 1999).

Rank, çocukla anne arasında duygusal bağlantı yerine fiziksel bağlantıya önem vererek, bebeğin doğum sırasında duyduğu nefes tıkanıklığı ve anneden bedensel olarak kopması sonucu ölüm korkusuna kapıldığını ileri sürmüştür. Kopma kaygısı denilen bu korku çocuğun gelişmesi, insanın olgunlaşması ve bütünleşmesi için gerekli olan gücü oluşturur. İnsan doğduğu andan itibaren bütün yaşamı boyu rahatı, güveni, mutluluğu aramaya başlar. Çocuk geliştikçe başkalarını algılar. Annesinin bir uzantısı olmadığını anlar. Anneden uzaklaşmanın yarattığı kopma kaygısı ile aile ve toplumla bütünleşir; kendisini gerçekleştirmek için özdeşleştirme yapar. Toplum için rol almak, "kahraman" olmak ister. Toplumdan kopma kaygısı ise yaratıcı yapar (Öztunç, 1999).

2.2.2. Gestalt yaratıcı düşünce kuramı

Gestalt psikolojisi de yaratıcı düşünceyi incelemiştir. Wertheimer, küçük çocukları ele alarak, Einstein'ı da içine alan pek çok insanın yaratıcı yönünü araştırmıştır.

Wertheimer, bu düşünce kuramı ile ilgili olarak, üç biçiminden söz etmektedir. Bunlar;

Yaratıcı üretken düşünce biçimi: Gruplama, yeniden örgütlenme ve temel faktörleri görüp, yeni çözümleri bulabilmeyi içeren düşünce biçimidir.

Kör düşünce biçimi: Yönü ve amacı belirsiz, mekanik, rastgele düşünce biçimidir. Burada birey alan göremez, elemanları fark edemez, rastgele davranışlarda bulunur.

Yarı üretken, yaratıcı, yarı mekanik kör düşünce biçimi: Bu düşünce biçimi, diğer iki düşünce biçiminin arasında yer almaktadır. Bu düşünce biçimini kullananlar, olayların gerçeğini aramaktadırlar. Yapısal gerçeklere yönelmektedirler. Anlamsız, parça parça bilgilerle uğraşmazlar. Bu tür düşünce biçiminde zihinsel yetenekler merkezleşir ve tekrar örgütlenip yeniden merkezleştirilir (Pala, 1999).

Merkezleştirmede olaylara nesnel bir merkezden bakılmaktadır. Olaylar bireysel yaşantının öznel bağlarından uzak nesnel bir yapıdan gözlenmektedir. Yeniden merkezleştirme ise gözlemlerin yeni algılar açısından tekrar merkezleştirilmesini içerir (Dinçer, 1993).

Parçaların bir bütün içinde anlam kazandığı ve bütünün, parçalarının toplamından daha fazla bir şey olduğu görüşünü ilke edinen Gestaltçılar, yaratıcılığı ya da keşif sürecini, bir bütünde bir durumun yeniden keşfedilmesi olarak tanımlanmıştır. Örneğin, bir değnekte bir silah görmek gibi. Gestaltçılara göre, bir sorunun çözümünü ararken, öğeler toplanmaz, düzenlenmez, adım adım da gitmez. Sorun, bir bütün içinde görülerek çözüme ulaşılır. Ya da sorun, tamamlanması gereken tamam olmayan bir bütün olarak görülür. Çözüm içten bir aydınlanma, bir ışıklanma ile elde edilir ve bu da basit öğelerin analiz ile kavranmaz (Öncü,1989).

2.2.3. Hümanist (insancıl) yaratıcı düşünce kuramı

Hümanist yaklaşım karşıt uçlarda oluşan ve psikoanalitik yaklaşımlardan ayrı ve güçlü bir akım olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, insan potansiyellerine büyük değer verirken bireyin kişisel yaşantısını istediği gibi yönetebileceği kanısını vurgulamaktadır (Yavuzer, 1996).

Rogers' a göre, bireydeki bazı koşullar yaratıcılıkla bir arada bulunur. Rogers, "iyi" veya "kötü" yaratıcılığın olmadığını savunarak şöyle der. "Bir insan acıyı azaltmak için, diğeri de daha katı bir işkence yöntemi bulmak için çalışır. Her ikisi de yaratıcı eylemlerdir, fakat toplumsal değerleri farklıdır. "Rogers ayrıca, yaratıcılığı belirleyen "psikolojik güvenlik" ve "psikolojik özgürlük" kavramları üzerinde de durmuştur (Öztunç, 1999).

Hümanist görüşün ileri gelenlerinden olan Rogers, psiokanalitik görüşü savunan Freud'u şöyle eleştirmektedir. "Freud'a göre yaratıcılık gerginliğin azaltılmasıdır. Fakat insan yalnız rahatın peşinde değildir. Birey, etkinliği ve çabadan gelen gerginliği de arar. Etkin olarak, keşfetmek, meydana çıkarmak, deneyim yapmaktır. İnsan gerginlikleri ve çatışmaları da aramaktadır. Normal insan bundan kaçınmakta ve hatta bunların peşinden koşmakta, ancak böyle mutlu olabilmektedir" (Öztunç, 1999).

Maslow, ev kadını, sosyal çatışma elemanını, psikiyatristi, örgütlenme yeteneği olan yöneticiyi bir atleti yaratıcı bireyler olarak belirtmekte ve yaratıcılığı bir etkinlik, bir ürün, bir süreç ve bir tutum olarak açıklamaktadır (Dinçer, 1993).

Ayrıca Maslow, özel yetenek gerektiren yaratıcılık ile kendini gerçekleştirme alanındaki yaratıcılığı, kişilik özelliklerinden ayırmıştır. Maslow kendini gerçekleştirme alanındaki yaratıcılığı olağan yaşamda geniş ölçüde ortaya çıkan bir durum olarak nitelendirmektedir. Özel yetenek gerektiren yaratıcılığın ise kişiler tarafından kalıtsal olarak getirildiğine inanır ve bu konuda bulgulara rastlandığını savunur (Öztunç, 1999).

2.2.4. Çağrışım (assoiaton) yaratıcı düşünce kuramı

Çağrışım kuramı sanatı, bilimi ya da yaratıcı düşünceyi çağrışım yoluyla açıklar.

Mednick, gözlemlerine dayanarak yaratıcı süreci şöyle açıklamıştır: "Belirli bir işe yarayan ya da belirli koşullar yerine getiren bazı çağrışım öğelerini birbirine yaklaştırarak yeni birleşimler oluşturmaktadır. Genellikle, gerekli çağrışım elemanlarını birbirine en uygun bir yakınlığa getirecek olan bir olay ya da organizmanın bir durumu, yaratıcı çözümü kolaylaştırma olasılığını da artırabilecektir.

Mednick, yaratıcılık sürecinin tanımına dayanarak yaratıcı çözümlerin olumlu rastlantı (serendipîty), benzerlik (similarity) ve aracılık (mediation) yollarıyla oluşabileceği görüşünü savunmaktadır (Öztunç, 1999). Bunlar aşağıda açıklanmıştır.

Olumlu rastlantı: İstenilen çağrışım elemanlarını bir rastlantı sonucu uyarıcılar yan yana düşürerek yaratıcı şekilde süreci oluştururlar. X ışınlarının ve penisilin gibi icatların bu şekilde buldukları pek çok kimse tarafından bilinmektedir. Bir fizik bilginin olumlu rastlantılardan yararlanmak ve bir yönteme bağlamak için her birinde bir fizik olayı yazılı küçük kâğıtları geniş ağızlı bir kavanoza koyarak, rastgele kâğıtları ikişer ikişer kavanozun içinden çekerek yeni ve yararlı bileşimler elde etmek için bu yöntemi uyguladığı söylenir. İzlenen bu yol yaratıcı çözümlerin işlevsel yöntemini somut bir şekilde açıklamaktadır (Öztunç; 1999).

Benzerlik: Gerekli çağrışım elemanları, uyarıcıların ya da çağrışım öğelerinin benzerliklerinden ortaya çıkabilirler. Sözcüklerin yapı ritimlerinde ya da konu edilen

nesneleri gerekli çağrışım elemanları, uyarıcıların ya da çağrışım öğelerinin benzerliklerinden ortaya çıkabilirler. Sözcüklerin yapı ritimlerinde ya da konu edilen nesnelere belirtmek için eş ses, uyak (kafiye) gibi yaratıcı özelliklerinden yararlanan yapıtlarda, bunlar kolayca izlenebilmektedir (Yavuzer,1996).

Bir başka deyimle genellikle, eş sesli, kafiyeli kelime yapılarının kullanıldığı yaratıcı yazarlıkta veya müzik, resim ve heykelde kullanılan ekspresyonist (nesne ve olayları gerçekte oldukları gibi aksettirmek yerine bunların uyandırdığı duygu ve düşünceleri anlamlı bir şekilde veya simgelerle dışa vurmak) ifadelerde görülen çağrışım benzerlikleridir (Öztunç, 1999).

Aracılık: Gerekli çağrışım elemanlarının, ortak öğelerin aracılığıyla akla gelmesi sağlanabilir. Çağrışım öğeleri bir araya getirerek dil simgelerini de içeren çeşitli simgelerin kullanımları çok önemli olan matematik, kimya gibi alanlarda bu yolun izlenmesi zorunludur. Örneğin; Ruhbilimde tepkisel ketlenmeyi ve beyin zarındaki doyumunu birbirine bağlama düşüncesi "yorgunluk", "bıkkınlık" gibi ortak çağrılar aracılığıyla ortaya çıkabilir (Öztunç, 1999).

Yukarıda söylenenler göz önünde bulundurulacak olursa yaratıcı çözümlenme olasılığında kişisel farklılaşmaları ortaya koyacak etmenler de bulunabilir. Birbirinden uzak düşünceleri yakınlaştıran herhangi bir yetenek ya da eğilim yaratıcı çözümlenmeyi kolaylaştıracaktır (Yavuzer, 1996). Vexliard'a göre, çağrışım kuramının eleştirilen yönü eski idea ve kazançlarla Bağlantılı olarak düşünülmesidir. Oysa yaratıcılık yeteneği, bilinen ve kurulmuş bağlantılardan sıyrılıp, kendiliğinden ve yaratıcı bir edimle bütünü yeni bağlantılar kurar. Yaratıcı edim, yeni bir şey meydana getirmekle kalmayıp, bilinen bir şeye indirgenemeyen, eski malzeme ile yeniden kurulamayan bir şeyler meydana getirir (Öncü, 1989).

2.2.5. Algısal yaratıcı düşünce kuramı

Algısal Yaratıcı Süreç Kuramını geliştiren Ernest Schochtel, yaratıcı olabilmek için güdülenmenin ve dış dünya ile ilişki kurmanın gerekliliğini savunmaktadır. Ona göre yaratıcılık, bir objeye değişik ve farklı görüş açılarından yaklaşabilmeye imkân sağlayan algısal bir açıklıktan doğar. Bu algısal eylem, güdülenme ile birlikte yürütülürse kişideki

yaratıcılık mümkün olabilir. Bu durum aynı zamanda geleneksel düşünme alışkanlığından da kişiyi uzaklaştırır (Öztunç, 1999).

2.2.6. Faktöryalist yaratıcı düşünce kuramı

Bu yaklaşımın temsilcisi J.P. Guilford, yaptığı faktör analizi sonucunda, zekayı oluşturan yüzlerce özelliği saptamış ve bunların temel faktörlere indirgeyerek "insan zekasının yapısı" modelini ortaya koymuştur. Bu modelde zihinsel özellikler, bir küp şekli üzerinde üç boyuta indirgenmiş olarak gösterilmektedir. Zekânın bu üç boyutu "işlemler", "ürünler" ve "içerikler" dir. İşlemler boyutunda bireyin zihinsel etkinliklerini ne gibi işlemlerle yürüttüğü söz konusu olup bu işlemler bellek, bilişsellik, ıraksak (divergent) düşünme, yakınsak (convergent) düşünme ve değerlendirme süreçleridir. "İçerikler" boyutunda, zihinsel işlemlerin ne gibi materyaller kullanılarak yürütüldüğü ele alınmıştır. Bu materyallerde şekiller, semboller, anlamlar ve davranışlardır. "Ürünler" boyutunda ise bireyin bilgileri nasıl kavradığı ve ne tür cevaplar verdiği söz konusu olup, bu yapılar da üniteler, sınıflar, ilişkiler, sistemler, dönüştürümler ve vardamalarıdır (Pala, 1999).

Guilford' un bu zihinsel etkinliğin üç yönünden en çok işlemler boyutu ve bu boyutta da yakınsak ve ıraksak düşünce tarzları araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Aynı zamanda bu iki işlem zekâ ve yaratıcılık ilişkisini açıklama bakımından da önemlidir. Guilford' a göre yaratıcılık düşük zekâ puanına (IQ) sahip olan kimselerde bulunmamakta ve yaratıcı düşünen kişide özel bir zihinsel nitelik bulunmaktadır (Ömeroğlu, 1990).

Yakınsak düşünme, bilinenlerden doğruluğu daha önce saptanmış bir ilişkiye ve problem çözümüne varmaktır. Bu düşünce tarzına sahip olan kişi geleneksel alışılmış yollar izler. Bu cevap başka birinin, eğer doğru düşünüyorsa, kendi düşüncesiyle varabileceği bir sonuçtur. Eğer bu düşünceyi yapmış, bu yolu daha önce geçmiş ise, bu kişinin cevabı da hazır demektir. Zekâ testleri, çoğunlukla bu tür düşünme biçimine dayanarak yapılandırılmıştır. Yakınsak düşünme güvenli, yöntemli, tutucu bir düşünme biçimidir (Mangır ve Aral, 1992; Ömeroğlu, 1990; Öncü, 1989).

İraksak düşünme ise bilineni öğrenilmiş olanı eleştirir, gerekirse düzeltir, olabilecek konusunda düşünür. Belirli olmayan alanlarda dolaşma eğilimi gösterir. Bilinmezler ve tehlikeler, onun en büyük ilgi kaynağıdır. İraksak düşünme, bilinenlerden bilinmeyene ve

daha önce görülmemiş olan bir çözüme varmaktır. Burada çok sayıda çözümler söz konusu olabilir ve her bir çözüm doğru ve geçerli sayılabilir. Bu düşünme biçimi, geleneksel zekâ testlerinde pek vurgulanmamıştır. Guilford buna yaratıcı düşünme adını verir. Özetlenirse yakınsak zekâ, önemli olanın, gerçekliğin düşüncesi, ıraksak zekâ ise tehlikenin, kaygının, belirsizliğin düşüncesidir (Öncü, 1989).

İraksak düşünme biçiminde dört farklı özellikten söz edilir. Bunlar; akıcılık (fluency), esneklik (flexibility), orjinallik (orginality), detaylara girme (eleboration) özellikleri olup, şu şekilde tanımlanmaktadır.

Akıcılık: Aynı uyararla ilgili olarak, çok sayıda düşünce üretme yeteneğidir. Nitelikten çok incelik önemlidir.

Esneklik: Aynı uyararla ilgili olarak, birçok farklı kategori içine toplanabilen tepkiler verebilme yeteneğidir.

Orjinallik: Bilinenin, öğrenilmiş ve kurumsallaşmış olanın dışında, çok ender rastlanan yeni düşünce üretme yeteneğidir.

Detaylara Girme: Genel bir fikrin veya bir resmin çeşitli ayrıntılarla tamamlanması, zenginleştirilmesi ve geliştirilmesi yeteneğidir (Arık, 1987; Öncü, 1989; Pala, 1999).

Guilford'un yaratıcılıkla ilgili düşünceleri pek çok araştırmacıyı etkilemiştir. Bunların başında E.P. Torrance gelmektedir. Torrance kendi yaratıcı düşünme testini oluştururken Guilford'un alışılmamış düşünce faktörünün terimlerini kullanmıştır. Fakat bilindiği gibi yaratıcılığa sadece bir zihinsel işlem olarak bakmak doğru değildir. Yaratıcılığı şekillendiren, aile, okul, kişilik gibi etmenleri de göz ardı etmemek gerekir (Ömeroğlu, 1990).

2.2.7. Bileşik yaratıcı düşünce kuramı

Hadamard, psikanalizin bazı ilkeleri ile büyük bir önemle üzerinde durduğu düşüncelerin çağrışımını birleştirmiştir.

Hadamard yaratıcı süreçte 4 adım ileri sürer:

Hazırlık dönemi, soruna bilinçli, sistematik ve mantıklı yaklaşımı içerir. Bu bilinçli çaba, bilinçsiz düşünce süreçlerini başlatır ve onlara genel bir yönlendirme yapar. Kuluçka ve aydınlanma dönemleri bilinçaltında yer alır. Burada gelişigüzel bir şekilde birçok düşünce birleşimleri üretilir. Fakat çoğunluğu bilince çıkmaz. Gerçekte, sadece potansiyel olarak çok yararlı olan düşünceler bilince çıkar. Yaratıcı sürecin son adımı tamamıyla bilinçlidir. Keşfin açık bir şekilde ifade edilmesini, değerinin doğrulanmasını ve tüm doğruların belirlenmesini içerir (Davaslıgil, 1994; Dinçer, 1993).

Hovvard Gruber' in yaratıcılık kuramı ise, Çağırışımı ve Geştalt kuramlarından esinlendiği gibi, Piaget'in bilişsel kuramının da etkisi altında kalmıştır. Gruber yaratıcı başarıların doğrudan doğruya bilinçli, amaçlı aksiyonların bir sonucu olduğuna, bunda bilinçsiz süreçlerin hiçbir rolü olmadığına inanır (Davaslıgil, 1994; Dinçer, 1993).

2.3. Yaratıcılığa Ait Zihinsel Süreçler

2.3.1. Algı

Algı, bir ya da birden çok duygu organının beyinde kaydettiği bir uyarıcının yorumlanmasıdır. Algılama, duyuşsal bilgi ve nesnelere algılanmasını nasıl bütünleştirdiğimizi ve nasıl kullandığımızı irdeler. Algı sistemi, nesnelere ne olduğunu ve nerede olduğunu belirlemelidir. Algılama çeşitlerinden görsel ve dokunsal algılama yaratıcılık için çok önemlidir. Bu algılama çeşitlerini açıklamak gerekirse; görsel algılamayı, bireyin gördüğü kavrama yeteneği; dokunsal algılamayı ise, insanın çevresindeki nesnelere dokunarak onları ayırt etmesi olarak açıklayabiliriz (Atkinson, 1999 ve Pala, 1999).

2.3.2. Duygu

Duygu, belirli nesne ve olayların, bireylerin iç dünyasında uyandırdığı izlenimdir. İnsanlar, aklın süzgecinden geçen duygularını, bir sanat eserinde dile getirmeye çalışırsa, bunun sonunda o eserde kavramlar ve fikirler yer alır (Pala, 1999).

Duygular ve duygular arasındaki çatışmalar veya bireyin çevreye ve içyapısına uyumunda zorluk çıkaran duygusal oluşumları, kişinin yaratıcılığını etkilemektedir. Her bireyin hayata bakış açısı farklı olmakla beraber, bu farklı bakış açıları ancak kişinin duygularına bilgilerinin eşlik etmesiyle ortaya çıkmaktadır (Yıldız ve Şener,2003).

2.3.3. İmge

İmgeler, herhangi bir uyarma olmadan zihinde kendiliğinden oluşan duyular olarak adlandırılmaktadırlar. Zamanla iç dünyamızın bir parçası olan, somut deney ve yaşantılarla oluşan imgeler, içlerinde pek çok bilgi taşırlar. İmgeler, çocuklarda iki yaşın sonlarına doğru ortaya çıkmaya ve gelişmeye başlamaktadır (Pala,1999).

İmgeler, kişiler tarafından çağrıldıklarında, buldukları derinlikten ortaya çıkarlar. Eğer zihnimizdeki imgelerden bilinçli olarak haberli olmazsak, bu imgeler zihnin az ya da çok derin bölümlerinde depo edilirler ve sadece bireylerin çağırması sonucunda ortaya çıkarlar. Fakat eğer imgeler büsbütün derine itilirse, belli bir zaman sonunda bilinç dışına gittikleri söylenir ve bu bölüme ancak hipnoz veya uyku durumunda doğrudan ilişki kurulabilir (Pala,1999).

2.3.4. İmgelem

İnsan zihnindeki imgeler, birbiriyle alakası olmayan öge çiftleri arasında bağlantı sağlarlar. Bu sebeple, pek çok hafızaya yardımcı olan sistemin temelinde imgelem yatar. İmgelem, geçmiş yaşantıların yeni bir biçime sokulması ve yeni baştan örgütlenmesiyle, değişik ve orijinal tasarımların meydana gelmesidir (Pala,1999). İmgelem her insanda var olabilir. Ancak imgelemin sağlıklı ve düzgün bir şekilde işlemesi ve kişiyi yaratıcılığa yöneltebilmesi için kazanılmış yaşantılara, deneyimlere ihtiyaç vardır. Yaratıcılık, imgelemin daha ileri aşamasıdır. İmgelem, niyet ve çaba ile birlikte olursa yaratıcılığa gider. Yaratıcı imgelemden hiçbir pasif eyleme rastlanmaz (Zongur,1996).

2.3.5. Simgeler

Etkin bir düşünme sürecinde, imgeler yerine bir takım simgeler kullanırız. Bu aşamada imgeler artık kendi kaynağındaki, kökündeki biçimlerini yitirir, seçilip yeniden

düzenlenmiş, akıl tarafından irdelenip soyutlanmıştır ve düşüncenin en etkin araçları haline gelmişlerdir. Simgelerden kavrama geçiş, çocuğun yaratıcılığında önemli aşamalardandır. Çocuk, yarattığı renkler, biçimler, doku ve örüntülerin tanıdık bir şeyler ifade ettiğini zamanla ayırt eder. Simgeler, bu aşamadan sonra ortaya çıkmaktadır. Çocuk, bir şeyler oluştururken, oluşum sırasında düşüncesini değiştirebilmektedir. Bu değişiklik, kullanılan malzemenin niteliği veya rastlantı sonucu olabileceği gibi, tamamen bilinçli olarak, çocuğun başka bir düşünceye karar vermesinden de kaynaklanabilir (Pala,1999).

2.3.6. Mecaz

Mecaz, yaşantıyı zenginleştiren düşünce ve anlamları ileten bir formdur. Çocukların duygu, yaşantı, anlatım ve coşkularına anlam vermelerinde etkili olan çağrışımlar mecazı meydana getirir. Simgeler ortaya çıkarken, yani sanat dalının ilgili malzemesiyle birleşip yeni bir form, yeni bir mecaz yaratılırken, imgeler deforme edilebilir. Örneğin duygu ve düşünceleri daha iyi anlatabilmek için figürler biçim bozumuna uğrayabilir. Ancak her seferinde sonuç bir mecazdır (Pala,1999).

Mecazın en fazla uygulanabildiği ortamlardan olan mizah, kişilere zihinsel esneklik sağlar. Bu zihinsel esneklik, olaylara farklı açılardan bakabilmeyi, daha kolay risk alabilmeyi, hatalardan öğrenebilmeyi ve problemlerin çözümünde yeni yollar deneyebilmeyi sağlar. Bunlar da bireyin yaratıcılığına olumlu yönde etki eder (Pala,1999).

2.4. Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılığın Gelişmesi

Yaratıcılığın çocukta belirtileri, onda bilinçaltı ve bilinç üstü birikimlerin çatışmasının bir ürünüdür. Ayrıntılara dikkat çekmek, farklılıklara duyarlı olmak, çocuklardaki analiz yeteneğini ortaya çıkarmaktadır. İncelemeler ve araştırmalar göstermiştir ki çocuklarda yaratıcılık, onların psikolojik farklılıklarını, yaşamlarındaki deney-gözlem olanaklarını, çalışma güçlerini ve tüm yeteneklerini uygun biçimde geliştirir. Bilindiği gibi yaratıcılığın her çocukta aynı tabloyu göstererek geliştiğini varsaymakta olanak dışıdır. Çünkü çocuğun psikolojik yapısı birbirinden farklıdır (Aydın, 1997).

Yaratıcılık bir süreçtir ve eğitimle geliştirilebilir (Çellek,2005). Yaratıcılık özgür düşünme, varolan herşeye bilinen anlamı dışında anlam yükleyebilme, çerçevelerin dışına taşabilme yani çocuk kalabilmektir. Yaratıcılığı bir süreç olarak ele aldığımızda ise, kişiler arası ya da içsel süreçlerin orijinal, yüksel kaliteli ve anlam ifade eden ürünlere dönüşmesi olarak tanımlayabiliriz. Küçük çocukların eğitiminde özellikle üzerinde durmamız gereken düşünme sürecidir (Bencuya,2006).

Yaratıcılığın gelişimi, kişinin diğer gelişim alanlarından oldukça farklıdır. Bu yüzden ana-baba ve eğitimcilerin, çocukların yaş düzeylerine göre gösterdikleri yaratıcı düşünme özelliklerini bilmeleri gereklidir. Çocukların özelliklerini bilen ana-baba ve eğitimciler onları daha iyi anlarlar, ilişki kurarlar ve daha iyi eğitim verirler. Fakat burada unutulmaması gereken nokta her çocuğun yaratıcılığının kendine özgü olduğu ve kendi özellikleri içinde onun yaratıcılık gelişiminin değerlendirilmesi gerektiğidir (Ömeroğlu, 1990).

Yaratıcılık hayatın ilk yıllarında çocuğun oyununda özellikle annenin bebeği ile oynadığı oyunlar esnasında kendini gösterir. Yaratıcı davranışların ortaya çıkıp gelişmesinde en büyük rolü bebeğin anne ve yerini tutan kişiyle olan ilişkisi oynamaktadır (Ömeroğlu ve Turla, 2001). Çocuğun daha nesnel bir şey ortaya koyamadığı bebeklik döneminde, bebek konuşmadan önce havada elleriyle kollarıyla şekiller çizerek, sevincini, açlığını, herhangi bir duygusal durumunu anlatmaya çalışır. Bu ilk ritmik ve devinimsel ifadeler çocuğun belki de içgüdü dilinin betimleyici birer ifadesi olabilir (Mangır ve Aral, 1992).

2.4.1. 0-2 Yaşta yaratıcılığın gelişimi

Çocuklar doğdukları andan itibaren duydukları sesleri, gördükleri hareketleri ve daha sonra da bazı değerleri taklit ederler. Böylece çocuğun taklit repertuarı zamanla gelişmeye başlar. Oyunlarında yetişkinlerin konuşma tarzlarını, davranışlarını, mimiklerini model almaya başlar. Ancak burada çocuğu istenmedik modelin etkilerinden korumak çok önemlidir. Çocuk çevresindeki kişileri taklit ettikten sonra, zamanla kendi dünyasını oluşturmaya ve hayal gücü gelişmeye başlar. Hayal dünyası içinde çevreden gördüklerini kendi yaratıcılığını da kullanarak yine çevreye vermeye başlar (Pala, 1999).

Ligon'a göre çocuğun hayal gücü ilk yılda gelişmeye başlar. Çocuk bu dönemde nesnelere isimlerini sorar, yeni sesler ve ritimler oluşturur, bir şey yarattığı zaman onu bitirmeden önce isimlendirmez, iki yaşındayken günlük rutin işleri önceden tahmin eder. Dokunma, tatma ve görme yoluyla her şeyi denemeye heveslidir. Çok meraklıdır. Fakat merakını kendine özgü yollarla ifade eder. Bu dönemde yaratıcılığın gelişimi pek çok yollarla uyarılabilir. Hayal gücü, basit oyunlar, büyük bloklar ve dolgu oyuncaklarla harekete geçirilebilir. Bu dönemde ana-babalara çocuklarıyla basit sözel oyunlar oynamaları ve çocuklarının kendi yarattıkları şeylere verdikleri isimleri soru sormadan kabul etmeleri önerilir. Yine kelimelerin anlam kazandığı bu dönemde çocuklarına kelime öğretmeye çalışmaktan çok, kelimelerle ilgili şarkılar söylenebilir (Ömeroğlu ve Turla, 2001).

2.4.2. 2-4 Yaşta yaratıcılığın gelişimi

İki dört yaş arasında, çocuk dünyayı yaşadığı olaylarla ve yaşadığı olayların sözel ve imgelemsel oyunlarla tekrarı aracılığıyla öğrenir. Doğanın harikaları karşısında heyecanlanır. Dikkat süresi oldukça kısadır ve yönlendirildiği takdirde, darmadağın bir şekilde etkinlikler yapar. Bağımsızlık duygusu ve kendisi için bir şeyler yapma isteği gelişmeye başlar, bu durum onun kendi yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olur. Çevresine olan ilgisi devam eder ve çevreyi kendine özgü yollarla keşfeder. Dünyasını keşfettiği gibi, o dünya ile baş etmeyi de öğrenir. Fakat korku verici deneyimlerin yaşanması, yeni öğrendiklerine olan güvenini sarsabilir, engellemeye öfke ile tepki verme eğilimindedir (Öncü, 1989).

Ligon ve arkadaşları, iki-dört yaşlarında, oyuncakların yaratıcı gelişmedeki önemini vurgulamışlar, ancak blokların veya bir hamur topağının, yapılmış oyuncaklardan daha çok imgelem gücünü harekete geçirebileceğine işaret etmişlerdir. Ayrıca yetişkinlerin bu yaştaki çocuklarla, tomurcuklanan çiçeklerde, büyüyen fidelerde, yavru kedilerde ve sonbaharın güzel renkli yapraklarında doğayı birlikte gözlemelerinin yararlı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Anne-babalar çocuğu çeşitli işleri kendi başına yapmaya teşvik etmelidirler. Çocuk bir işi can sıkacak kadar yavaş yaptığında, ana-babaların özellikle sabırlı olmaları gerekir. Yetişkinler, çocuğun keşfettiği ve yarattığı şeylerden memnun oldukça, onun dürtülerini teşvik ederler (Öncü, 1989).

Mangır ve Aral (1992) ise bu yaş dönemindeki çocukların özelliklerini şöyle özetlemiştir: iki-dört yaşlarında çocuk kültürel sembolleri öğrenmekte ve özellikle bu devrede çocuğun kelime haznesi süratle gelişmektedir. Çocuk çevresindeki nesnelere göre tanımaya başladığında ve nesnelere içli dışlı olduktan sonra yaratıcılık ortaya çıkmaya başlamaktadır. İki-dört yaşlar arasında, denetimsiz hareketlerden dengeli fiziksel güce ve imgeleme gücüne dayanan etkinliğe geçiş olmaktadır.

2.4.3. 4-6 Yaşta yaratıcılığın gelişimi

Ligon ve arkadaşları, 4-6 yaş arasındaki tipik bir çocuğun iyi bir imgelem gücü olduğunu vurgularlar (Öncü, 1989).

Bu dönemde çocuk ilk defa plan yapma becerisini öğrenir. Önceden bildiği oyunları ve işleri planlamaktan çok hoşlanır. Merakı sayesinde doğruyu ve yanlışını öğrenir, ilişkilerin nedenlerini anlamasa bile olaylar arasında ilişki kurar, hayali oyunda pek çok rolleri dener. Bu yaşlarda diğer insanların duygu ve düşüncelerinin farkında olur ve kendi davranışlarının başkalarını nasıl etkileyeceğini düşünmeye başlar. Bu dönemde sözcük oyunları ile yeni deneyimler, yaratıcı sanatlar yoluyla da kendine güven gelişebilir. Çocukların yarattıkları ürünler yetişkin standartlarıyla karşılaştırılmamalıdır (Ömeroğlu ve Turla, 2001).

Mangır ve Aral (1992), bu dönemi şöyle açıklarlar. Beş-altı yaşlarında çocuk bir sanatçı gibi yaratıcı olup kültürel sembollerle oynamaktan zevk almaktadır. Kültürel sembolleri başkalarından gördüğü şekilde değil, kendi düşündüğü ve hissettiği biçimde formüle etmektedir. Çocuk hikâyeler yaratmakta, resimler çizmekte ve çeşitli yaşam biçimlerini dramatize etmektedir. Bu dönemde çocuk kendi yetenekleri ile kendi kişiliğini yaratmaya ve daha önceleri kendini başkalarından farklı görmezken, bu yaşlarda kendini ayrı bir kişi, başkalarını da ayrı kişiler olarak görmeye başlamaktadır. Başkalarının söylediklerini ve yaptıklarını dikkate almakta, kendi planlarını, korkularını, ihtiyaç ve ümitlerini tartışmaktadır. Bu dönemi bir sonraki dönemden ayıran en önemli özelliklerden biri düzenleme anlayışının ve biliş öncesiyle üretici süreçlerin tam yerleşmemiş, oturmamış ve sistemleşmemiş durumda olmasıdır. Çocukta tanıma, seçme, bağlantı kurma, oranlama ve anlam çıkarma yetenekleri hala tam gelişmemiştir.

Büyüyen çocuğun yaratıcı etkinliği, çocuk ile çevresi arasında giderek artan karşılıklı etkileşim ürünü ve ifadesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Çocuk büyüdükçe düşünsel ve duygusal yaşamı da giderek karmaşıklaşır. Aynı zamanda okulun, toplumun, kültürün çok önemli etkileri de kendini belli etmeye başlar (Mangır ve Aral, 1992).

2.5. Çocukta Yaratıcılığın Gelişimini Etkileyen Faktörler

Daha önceki bölümlerde değinildiği üzere, tüm canlılarda olduğu gibi insanlar da, gerek fiziksel özelliklerini, gerekse zihinsel ve davranışsal özelliklerini, kalıtsal faktörler ve dış faktörler olmak üzere iki ana faktörün etkisinde kazanırlar. Kalıtsal (genotipik) faktörlerin etkisi altında ortaya çıkan özellikleri etkilemek, değiştirmek çok sınırlıdır (Düzgüneş, 1983). Dış faktörlerin etkisiyle kazanılan özellikleri değiştirmek ve geliştirmek daha olasıdır.

Bu düşünceler göz önüne alındığında, çocuğun genel gelişimi ile birlikte, çocukta yaratıcılığın gelişimini etkileyen faktörler iki ana gruba ayrılabilir: Çocuğun kendisi (kişi) ile ilgili faktörler ve dış faktörler. Çocuğun kendisi ile ilgili faktörler; kalıtım, cinsiyet, doğum sırası, zekâ ve kişiliktir. Dış faktörler ise; ailedeki tutum, çevre, sosyo-ekonomik durum ve okul öncesi eğitim kurumlarıdır.

2.5.1. Çocukla(kişi) ilgili faktörler

2.5.1.1. Kalıtım

Yaratıcılık, doğuştan gelen bir özellik olmasından dolayı kalıtım, kişinin yetenek, yaratıcı düşünce ve üretken olmasında önemli rol oynar. Ayrıca insanların birbirine benzeyen ve benzemeyen özellikleri de kalıtım sonucu ortaya çıkar (Aydın, 1997). Kalıtım sadece ana babaya benzerlik değildir. Çocuk anne baba dışında, soyundaki birçok kişiden farklı özellikler taşıyabilir (Pala, 1999).

2.5.1.2. Cinsiyet

Cinsiyet ve yaratıcı düşünce arasındaki ilişkiyi konu alan araştırmalar, kullandıkları testlere, örneklem ve araştırma desenlerine göre farklı sonuçları karşımıza çıkarmaktadır. Türk kültüründe yaratıcı düşünceyle ilgili ilk çalışma, 1974-1975 yılları arasında,

Samurçay tarafından, Meunier'in yaratıcılık testi kullanılarak, lise öğrencilerine uygulanmıştır. Toplam altmış öğrencinin yer aldığı araştırmada, edebiyat bölümündeki kız öğrencilerin yaratıcılık puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Öztunç, 1999).

Dunn ve Herwing (1992), okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 3-5 yaşlarındaki 34 çocuk üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda, cinsiyet ve yaratıcı düşünce arasına anlamlı bir ilişki olmadığını ileri sürmüşlerdir.

Ayrıca bir Amerikan firmasında yapılan 702 testte kadınların %25'i erkeklerden daha yaratıcı bulunmuştur. Fikir akıcılığında ise Peterson, 32 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada kızların %40'ının daha fazla yaratıcı olduğunu ortaya koymuştur (Öztunç,1999).

Ravenna Helson, araştırmasında kadınlarda yaratıcılığı eleştirmiş ve cinsler arası farklılaşmaları çalışma koşullarına bağlamıştır. Ona göre yaratıcı erkekler daha hırslı ve iddialı, kadınlar ise uğraşlarında daha içe dönük ve tasarlayıcıdır (Yavuzer, 1996).

2.5.1.3. Doğum sırası

Bazı araştırmalarda, çocukların doğum sırasının da onların yaratıcılığında etkili olduğu savunulmaktadır.

Linchtenwalner ve Maxwell, okulöncesi çocuğun yaratıcılığında doğum sırasının etkili olup olmadığını araştırmışlar, sonuçta ilk doğan ve tek olan çocukların, sonra doğanlara göre daha yaratıcı olduklarını ileri sürmüşlerdir.

Bazı araştırmalar ise bunun aksine; tek, ortanca ve son çocuğun, ilk doğandan daha yaratıcı olduğunu ortaya koymuşlardır (Öztunç,1999). Bunun sebebi ise, anne babaların ilk doğan çocuklara, daha sonra doğan çocuklardan daha fazla baskı uygulamalarıdır (Aydın,1997).

2.5.1.4. Zekâ

Bu güne kadar zekâ ve yaratıcılık üzerinde duran araştırmacılar, yapılan araştırmalar sonucunda belli bir noktada birleşmiş değillerdir. Bazı araştırmacılar zekâ ve yaratıcılık

arasında yüksek bir ilişki bulunmadığını düşünürken, bazı araştırmacılar ise zekâ ve yaratıcılık arasında önemli bir ilişki olduğunu ileri sürmüşlerdir (Güven, 1999).

Yaratıcılığın değişik alanlarda değişik boyutlarının olduğu göz önüne alındığında, inceleme ve araştırmaların, yapıldığı alana göre farklılıklar ortaya koyduğu da göz ardı edilmemelidir. Örneğin teknik alanda yaratıcı davranışlar göstermesine karşın sanatsal yaratıcılığı olmayan bir çocuğun, sanat alanında yaratıcı davranışlar göstermesine rağmen teknik alanda yaratıcılığı olmayan bir çocukla aynı özellikleri taşıması ve göstermesinin düşünülmesi yanlıştır.

Bu güne kadar yapılan bilimsel araştırmaların sonucunda, zekâ ve yaratıcılığın farklı alanlarda farklı işleyiş biçimleri, farklı yaklaşımları, farklı değerlendirmeleri ve sonuçlarının olduğu söylenebilir. Her ne kadar zekâ gerekli ise de, zekâ ile yaratıcılık arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Ayrıca son yıllarda yapılan araştırmalar sonucunda tek bir zekâdan bahsedilemeyeceği, başarılı olmanın birçok yolu olduğu ve hedefe ulaşmaya yardımcı olacak birçok değişik yeteneğin var olduğu da göz önüne alınmalıdır (Yolcu, 2000).

2.5.1.5. Kişilik

Çeşitli boyutlardaki çalışmalar uzmanları yaratıcı kişilik özellikleri üzerinde düşünmeye ve çalışmaya sevk etmiştir. Araştırmacılar çoğunlukla, insanların yaratıcılık düzeyleri arasındaki farklılıkların, onların bilişsel özelliklerinden ziyade, bilişsel olmayan özelliklerinden kaynaklandığı fikrindedirler (Güven,1999). Araştırmacılar yaratıcı kişilerin; bağımsız, esnek düşünebilen, yeniliklere açık, hoşgörülü, çılgın fikirlere yönelik, kalıplaşmış düşüncelerden sıyrılmış, orijinal buluşları olan, şakacı ve rahat tipler oldukları konusunda hemfikirdirler (Karadağ, 1993).

Yaratıcı kişilik özellikleri üç bölümde toplanabilir:

Deneyime Açık Olma: Deneyime açık olan kişilerde uyaran, kolayca sinir sistemine ulaşır. Kişi, önceden belirlenmiş kategorileri anlamak yerine, yaşanan her anın farkında olur.

İç Değerlendirme: Dışarıdan gelen durumlara bakmaksızın, kişinin kendi yaratıcı aklıyla değerlendirmesidir.

Eleman ve Kavramlarla Oynama Yeteneği: Bu da fikir, renk, Şekil ve iliŐkilerle oynayabilmesini ifade eder (Pala,1999).

2.5.2. Çocukta yaratıcılığın gelişimini etkileyen dış faktörler

2.5.2.1. Ailedeki tutum

Toplumumuzda çocuk eğitimi; geleneksel, kontrol ve otoritenin üst düzeyde tutulduğu, sevgi vermek ve eğitmek adına çocuğun birçok hareketinin ve davranışının anne baba tarafından yönlendirildiği düzeyden ne yazık ki henüz kurtulamamıştır. Ülkemizde yapılan araştırmaların sonucunda geleneksel çocuk eğitiminin, çevreye uyumu, otoriteye kayıtsız Şartsız saygıyı ve büyüklerle koşulsuz uyumu desteklediği görölmektedir. Bunun yanı sıra ana babaların çocuklarına karşı tutumları, çocukların yaratıcılıklarını farklı yönlerde etkilemektedir. Ana babaların çeşitli tutumları ve bu tutumların yaratıcılıkla olan ilişkileri aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

AŞırı Koruyucu Tutum

Anne babanın çocuğu aşırı koruması, gerektiğinden fazla özen göstermesi sonucunda çocuk, başka insanlara aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan ve duygusal anlamda kırıklıkları olan bir birey haline gelmesinin yanı sıra, bu bağımlılık yaşamı boyunca sürebilir (Yavuzer,1996).

Anne babalar tabi ki çocuklarını korumak ve kontrol etmek zorundadırlar. Ancak bu koruma ve kontrol, kendi yaşamında çocuğun da bir takım Őeyleri kontrol etmesini engelleyecek düzeyde olmamalıdır. Őayet bu Şekilde olmazsa, çocuk kendisini olayların kontrolünde hissedemediği için yeni görevleri denemeye açık olamaz ve hayatındaki zor durumlara dayanıklılık gösteremez (Navaro, 1989).

AŞırı koruyucu aile tutumlarında her an yardımına koŐacak birinin olduğunu hisseden çocuk, birçok Şeyi başkalarından bekleyeceği için yaratıcılığı ön plana çıkamayacak ve farkında olmadan engellenmiŐ olacaktır (Öztunç,1999).

Aşırı Baskıcı ve Otoriter Tutum

Aşırı baskıcı ve otoriter tutum çerisinde olan ana babalar, çocukların kurallara sıkı sıkıya uymasını ve çocuğun kendilerine boyun eğmesini beklerler. Eğer çocuğun davranış, hareket, inanç ya da tutumları, ana babanın doğrularıyla çatışırsa, zora ve cezaya başvurlar. Çocukla sözel iletişime izin vermezler, çocuk onların her istediğine uymak durumundadır. Çocuğun haklarının en aza indirildiğini gözlemlediğimiz bu tür tutumlar gösteren ana babaların kimi dayak, ayıplama, suçlama veya korkutmayı tercih ederken kimi de sert bakışlarla istediğini sağlar. Bu sebeplerden çocuk, her yaptığı işte yanlış yapma korkusunu taşır. Bu tutumlar karşısında pısrıklaşan, sessizleşen ve başkalarının etkisi altında kolayca kalabilen çocukların yaratıcı olmaları da beklenemez. Çünkü çocuktaki yaratıcı düşünme yeteneğinin harekete geçebilmesi için ortamın baskıdan uzak olması gerekmektedir (Öztunç, 1999).

Tutarsız Tutum

Bazı anne babalar çocuklarının eğitimleri konusunda aralarında görüş farklılıkları yaşamaktadır. Yani çocuğa karşı birinin hoşgörülü davrandığı davranış, diğerine göre bir ceza verme sebebi olabilir. Bu davranışlar anne babanın, çocuğa karşı tutarsız bir tutum içerisinde olduğunu gösterir. Bu şekilde olan bir ailede yetişen çocuk, hangi şartlar karşısında nasıl davranacağını bilemez. Bu durum sonucunda çocuklarda dengesiz ve kararsız davranışlar oluşabilmekle birlikte çocukta bazı iç çatışmalar ve huzursuzluklar oluşabilir (Öztunç, 1999).

Tutarsız bir anne babaya sahip çocuklar hayal güçleriyle oluşturdukları hikayeleri ailelerine anlatamazlar. Yaptıkları resimleri gösteremezler. Herhangi bir konu üzerinde açıkça fikir beyanında bulunamazlar. Bunların sebebi ise çocuğun bu davranışları sonucunda ödül mü yoksa ceza mı alacağını bilememesidir. Bu tutum altında gelişen çocuklar, bir takım yaratıcı özelliklere sahip olsa bile bu özelliğini zamanla yitirir.

Aşırı Hoşgörülü ve Şımartıcı Tutum

Aşırı hoşgörülü ve şımartıcı bir tutum sergilenen bir aile ortamında yetişen çocuk, zamanla ailede söz sahibi olan tek kişi halini alır ve çocuğun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar. Çocuğun dengesiz bir ortam ve abartılmış bir sevgi gösterisi içinde büyümesi, onun gelecekte doyumsuz bir birey haline gelmesine neden olabilmektedir (Yavuzer, 2001).

Yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda bu türde tutum sergilenen bir aile ortamında yetişen çocukların çoğunluğunun, ihtiyaçlarının başkaları tarafından karşılanacağı beklentisi içinde oldukları gözlenmiştir. Kendi ihtiyaçlarını karşılamayan, ihtiyaçlarının karşılanmasını daima başkalarından bekleyen çocuklar, yeni şeyler üretme ihtiyacı hissetmez çünkü onun yerine bu işi yapacak kişiler mevcuttur ve kişilere bağımlı oldukları için o çocuklarda yaratıcı düşünce yeteneğinin gelişmesi beklenemez (Öztunç, 1999).

Yetkinci Tutum

Yetkinci anne babalar çocuktan, başarılı olması için aşırı bir beklenti içinde olup, çocuklarını sık sık başka çocuklarla kıyaslamaktan çekinmez, onların diğer çocuklardan daha başarılı olmasını ister ve çocuktan yaşına, gelişim düzeyine, yeteneklerine uygun olmayan beklentiler içine girerler. Bu tarz bir tutum sergileyen anne babaların çocukları eğer anne babaların beklentilerine cevap verebilecek yeteneğe sahipse, çocuk fazla sorun yaşamaz. Fakat eğer bu yeteneğe sahip değilse çocuk kendisinin yetersiz, başarısız, yeteneksiz olduğunu düşünür ve bu yüzen kendine ilişkin olumsuz algılamalar içine girer. Bu olumsuz algılamalar çocukta düşük benlik saygısına neden olur (Çağdaş ve Seçer, 2002).

Kendisine güveni olmayan, sürekli başarma korkusu içinde yaşayan, yeteneksiz olduğunu düşünen çocuklar yaratıcı fikirlere sahip olsalar da bu fikirlerini ortaya koymaktan çekinirler.

Demokratik Tutum

Demokratik bir tutum içinde olan anne baba çocuğa içten ve koşulsuz bir sevgi duyar. Çocuğun ilgi ve gereksinimlerine duyarlı olmakla birlikte çocuğun kendini tanıması ve kendini gerçekleştirme için gerekli ortamı hazırlar. Çocuğu yaşına uygun bir takım kararları alması için teşvik eder, ihtiyaç duyduğu fırsat ve imkânları elde etme aşamasında çocuğa rehberlik yapar. Demokratik ana babalar, çocuğu reddederek ona karşı ilgisiz davranmak yerine çocuğun kendileriyle karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan olumlu bir ilişki kurmasına yardımcı olurlar (Duru, 1995; Savran ve ark. , 1994).

Bu tutumu benimseyen anne babalar çocuklarının kendine güvenen, yaratıcı, sosyal yönden gelişmiş bir birey olmasına yardımcı olurlar. Böyle bir aile ortamında büyüyen

çocuklar daha bağımsız, kendi haklarını korumasını bilen, dengeli ve uyumlu bir kişilik yapısı geliştirebilirler (Çağdaş ve Seçer, 2002).

2.5.2.2. Çevre

İnsanın yetenekleri ve davranışları üzerinde çevrenin de büyük etkisi vardır. İklim, arazi, coğrafya koşulları, toplumsal koşullar insanların karakter ve mizacına yön vermektedir (Aydın, 1997 ve Pala, 1999).

Çevre zenginliği ve olanak sağlanması çocukların çizimlerinde ve yaratıcılıklarında olumlu etkiler yapmaktadır (Hakimi-Manesh ve ark. , 1984; Feeney ve Moravick, 1987).

Yapılan çalışmalarda ırk faktörünün ve kırsal-kentsel çevre farkının, bireylerin ifade ve yeteneklerini etkilediği ortaya çıkmaktadır. Kentsel çevreden gelen çocukların, kırsal çevreden gelen çocuklardan daha yaratıcı oldukları görülmektedir. Bunun sebebi ise; kırsal çevrede otoriter, baskıcı eğitimin fazla olması ve bu çevredeki çocukların çevresel uyarıcılardan daha az yararlanmasıdır (Pala, 1999).

2.5.2.3. Sosyo-ekonomik durum

Yapılan birçok araştırma sonucunda sosyo-ekonomik düzeyin, çocukların yaratıcılıklarında önemli bir etkisi olduğu gözlenmiştir. Araştırmacılar, üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların, alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklara nazaran daha yaratıcı olduğunu ortaya koymuşlardır. Akdoğan (1992) yaptığı çalışmada, çocukların yaratıcılığının, alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye doğru fark edilir bir artış gösterdiğini saptamıştır (Aydın, 1997).

Öztunç (1999)'un ilkokul 5. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada da çocukların yaratıcılık düzeyleri ve ailesinin sosyo-ekonomik durumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Ankara il merkezinde alt ve üst sosyo-ekonomik düzeylerdeki 9 yaş grubu kız ve erkek çocukların yaratıcılıklarıyla ilgili araştırma yapan Aral (1990) da, araştırmanın

sonucunda, sosyo-ekonomik düzeyin, yaratıcılık üzerine önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur.

2.5.2.4. Okul öncesi eğitim kurumları

Moran ve arkadaşları (1983), yaptıkları bir çalışmada okulöncesi çocuklarının, daha büyük yaştaki (9-12) çocuklara nazaran daha orijinal tepki verdiklerini ileri sürmüşlerdir. Bu bulgular okul dersleriyle çok zaman harcayan ilkokul çocuklarının yaratıcılıklarının formal derslerin ve ilkokul eğitim programının etkisi altında kaldığını ortaya koyar. Buna karşın okulöncesi çocukları, katı kurallarla belirlenmiş okul dersleriyle henüz karşılaşmamışlardır (Ömeroğlu ve Turla, 2001).

Okulöncesi eğitimde fiziksel koşullar, okulöncesi eğitim programı ve okulöncesi öğretmeni, çocuğun yaratıcılığının gelişmesinde büyük rol oynar.

Fiziksel Koşulların Rolü

Bu konuda akla ilk gelen, sınıf düzenlemesinin çocuğa göre olması gerektiğidir. Sınıf, çocukların sayısına uygun büyüklükte, çocuğun ilgisini çeken, hoşlanabileceği ve bir günlük etkinlikleri sırasında tüm köşeler ve sanat etkinliklerinden yararlanabilecekleri bir düzende olmalıdır. Köşeler renk, şekil, doku, çizgi olara estetik özellikler taşınmalıdır. Fazla kalıpcı düzenlemelerden kaçınılmalıdır (Ömeroğlu ve Turla, 2001).

Sınıfın sıcaklık derecesi normal, aydınlık ve havadar olmalı, ortam sağlık kurallarına uygun olmalıdır. Derin havuzlar, kırık camlar, bozulmuş oyuncaklar, çok güneş alan ve yazın çok sıcak olan ortamlar, sık sık bozulan kaloriferler, kesilen ışık ve sular, eğitim ortamının düzenini bozacaktır (Yıldız ve Şener, 2003; Dirim, 2000).

Bahçe araç gereçlerinin de yaratıcılığı desteklediği göz önünde bulundurularak okulöncesi eğitim kurumlarında mutlaka çocuğa uygun, tek başına veya grup halinde oyunlar planlayıp oynayabileceği araç gereçlerin bulunduğu bir bahçe planlanmalıdır (Ömeroğlu ve Turla, 2001).

Okulöncesi Eğitim Programının Rolü

Okulöncesi eğitim programlarını hazırlarken çocuğun yaratıcılığa teşvik edilebilmesi için bazı özelliklere dikkat edilmesi gerekir. Bu özellikleri aşağıdaki şekilde açıklanabilir (Ömeroğlu ve Turla, 2001):

- Program, çocukların yaş, gelişim düzeyi, ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanmalı,
- Program, fiziksel koşullar ve çevre şartları göz önünde bulundurularak planlanmalı,
- Program, esnek olmalı ve gerektiğinde değişiklikler yapılabilmeli,
- Eğitim ortamı, çocukların aynı anda farklı faaliyetlerde bulunacakları dikkate alınarak düzenlenmeli,
- Program, çocukları araştırmalara ve denemeye yöneltici olmalı,
- Programda yer alan etkinlikler çocukların günlük hayatlarıyla ilişki kurabilmelerine yardım edici nitelikte olmalı,
- Program uygulandıktan sonra, varılan sonuçların belirlenmesi için değerlendirilme yapılmalıdır.

Yaratıcı sanat deneyimleri okulöncesi eğitim müfredatının gerekli bölümlerinden biridir. Bu deneyimlerle çocuklar, farklı tekniklerle kendilerini ifade ederken bir çok materyal imkânı bulurlar. Ancak yaratıcı deneyimler hemen oluşmamakla birlikte, dikkatli bir planlama gerektirir. Yaratıcı etkinliklerde çocuklara, düşünce ve fikirlerini açıkça ifade edebilmelerini sağlayacak sorular sorulmalıdır(Mayesky, 1990).

Öğretmenin Rolü

Küçük çocukların ilişkide buldukları yetişkinlerin başında anne babaların yanı sıra öğretmenler de yer almaktadır ve çocukların yetişmesinde büyük ölçüde rolleri vardır. Okulöncesi öğretmenlerinin, çocukların her türlü ihtiyaçlarını doyuracak nitelikte olması gerekir çünkü çocuklar kendilerini güvende hissetmeye, çevrelerinde kabul görmeye gereksinim duyarlar. Öğretmenler ve çocuklar okulöncesi eğitim kurumlarında günün büyük bölümünü birlikte geçirirler. Bu birliktelik esnasında çocuğun kendini güvende ve bir gruba ait hissedebileceği bir ortamın öğretmen tarafından hazırlanması gerekir. Öğretmen çocuğun yaptığı etkinliklere tamamen aktif olarak katılmamalı, ona yön gösterici olmalıdır. Çocuğun düşüncelerini dikkatlice dinlemeli ve onun düşüncelerine

saygı duymalıdır ki bu sayede çocuk kendi görüş ve düşüncelerinin de önemli olduğunu hissedebilsin (Emir ve ark. , 2004).

Okulöncesi eğitim kurumlarında göre yapan öğretmenler, iyi bir gözlemci olmalı ve çocukların gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak, çocukta düşünce zenginliği ve yaratıcılığın gelişimini destekleyecek etkinlikleri öğretim sürecinde kullanarak, çocuğun yaratıcılığının gelişimine destek olması gerekmektedir (Harris, 2000; Isenberg ve Jalongo, 1997; Beaty, 2000).

Kuşkusuz öğretmen ve öğretmenin çocuklara karşı olan tutumları, çocukların yaratıcılığının gelişmesinde en önemli faktörlerden birisidir. Öğretmenler yaratıcılık becerilerini öğrenir ve bu becerilerin sürekli farkında olursa yaratıcı bireyler yetiştirebilir.

Yaratıcı öğretmen; problem çözen, uyum sağlayan, malzeme ve değişik fikirleri sınıfa getirerek öğrencilerin ihtiyaçlarını değişik açılardan da karşılayabilen kişidir. Öğrencileri için sürekli değişik etkinlikler hazırlayabilen, öğrencileri yaratıcı olmaya teşvik ederek, çocuğun yaratıcı olabileceğini göstermesine izin veren bireydir. Yaratıcı öğretmen, dersi zevkli hale getirebilmek için araç-gereç ve diğer malzemeleri değişik şekillerde kullanarak sıkıcı sınıf atmosferini daha cazip hale getirir. Bu sayede öğrencilerin yaratıcılığının gelişmesine olanak sağladığı gibi onların öğrenme isteğini de arttırabilir (Emir ve ark. , 2004).

Bunların yanı sıra çocuğun yaratıcılığının gelişmesi için öğretmenin yaratıcı olması veya yaratıcı düşünmesinin dışında eğitim programlarının da öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirebilmesine fırsat verecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (Emir ve Bahar, 2003).

2.5.2.5. Okulöncesi dönemde sanat eğitimi

Sanat, insanın içinde doğup büyüdüğü toplumsal ve kültürel çevrenin önemli bir olgusu olup, insanın doğumundan itibaren gelişmeye başlayarak bireyin toplumsallaşmasında, kendini gerçekleştirmesinde önemli bir araçtır(Billiet, 1966) .

Gökay (1998)' a göre sanat eğitimi, eğitim ile sanatın bir araya gelerek oluşturduğu bir alandır. Doğumla başlar, çevre ile ilk tanışma, görme ve çevreyi algılama, yaşama, üretme ve üründen tat alma şeklinde devam eder. İnsan hayatında yaşama ve evrene ilişkin deneyim ve birikimler, insanın çevresindeki olayları algılamasında önemli bir paya sahiptir. Sanat eğitiminin temelinde öğrenciyi gözlem ve düşünmeye alıştırmak, doğaya, olaylara ve yaşama bilinçle bakmayı öğretmek, ana unsur olarak kabul edilmektedir. Bakma ve görmeyle başlayan bu etkinlikle algı zenginliğine ulaşan birey, ulusal ve evrensel sorunları çözümlenmede, bu yetilerini kullanacaktır(Erden,2004).

Çocukların yaratıcılıklarını özgürce ortaya koydukları, kendileriyle yaşadıkları çevreyi en doğal şekilde yansıttıkları, kendilerine özgün ürünler ortaya çıkarttıkları çalışmalarından biri de sanat çalışmalarlarıdır. Her çocuğun yaratıcı bir gücü vardır ve sanat eğitimi yaratıcılığa dayandırılmalıdır. Sanat eğitiminde bireysel farklılıklar dikkate alınmalıdır. Sanat eğitiminin, ustalık ve beceri kazandırmak şeklinde değil, estetik duyarlılığın eğitilmesi biçiminde olması gerekmektedir. Bu çalışmalarda öğretmen tarafından gerekli ilgi ortamı yaratılarak, çevre olanakları da göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuğun yaptığı işler bütün olarak değerlendirilmeli ve sergilemeye özen gösterilmelidir. Çünkü çocuklar, yaratıcılıklarını kullanarak kendilerinin ve başkalarının duygu ve düşüncelerini, gözlemlerini analiz edip sentezleyerek, drama, resim, müzik ve diğer yaratıcı etkinlikler yolu ile özgün bir şekilde ifade ederler(Yıldız ve ark. , 2004).

Sanat eğitimcisinin ve öğrencilerin her zaman arayış içinde olmaları gerektiği düşünülmektedir. Değişik malzemeler denenerek öğrencilerin yaratıcılıkları zorlanmalıdır. “Sanat bir yetenek dersidir” diyerek bu eğitimi baştan reddedenler de az bir kesimi oluşturmaz. Sanat eğitimi dersinin sorunlarından biri olan bu yaklaşım sanatın ikinci plana itilmesine neden olmaktadır. Kırıçoğlu'na (2002) göre; “Yeteneksiz diye tanımladıklarımız için sanatın öğretimine gerek yoktur, çünkü onlar yeteneksizdirler” ve “Yeteneklilerin ise ne öğrendiği değil, ne yaptığı önemlidir; onlar zaten doğal olarak gelişeceklerdir” gibi haksız ayrımlar, çocukların sanat öğrenmesini engellediği gibi, öğretmeni de dersini öğretmekten alıkoyar. Oysa toplumlarda üstün yetenekli insanların varlığı, ötekilerde bu yetinin yokluğunu göstermez. Kaldı ki sanat; görme, anlama, deneyim ve yaratma süreci olarak bu alanda kapasiteleri sınırlı olanlar için de gerekli bir derstir. Eğitim bu bağlamda kapasiteleri sanatsal yetiye dönüştürmek için yapılır (Uysal, 2005).

Çocukların sanatsal gelişiminde okulöncesi eğitim en etkin rolü üstlenir. Görsel sanatlar eğitimi içinde yer alan birçok unsurun bir arada bilinçli olarak kullanılması gerekmektedir.

Bu unsurlar, kullanılan araç gereçlerden fiziksel çevreye güvenlik önlemlerine, çocuğun gelişim seviyesine, öğretmenin ve ailenin sanata yaklaşımlarına, çocuğun içinde bulunduğu kültüre ve ekonomi gibi konulara kadar farklılık gösterebilir(Aykut, 2004).

3. ARAŞTIRMA MATERYAL VE YÖNTEMİ

3.1. Materyal

Çocuklarda yaratıcılığın önemli ölçüde gelişme gösterdiği 5-6 yaş döneminde, yaratıcılık düzeyini hangi etken ve faktörlerin daha fazla etkilediği konusunda, okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin belirlemek amacıyla bu araştırmanın yapıldığı, daha önce giriş bölümünde belirtilmişti.

Araştırma 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Konya’da yapılmıştır. Araştırma, il merkezindeki üç merkez ilçe (Meram, Karatay, Selçuklu) ve merkeze yakın Sarayönü, Çumra, Beyşehir ilçelerindeki ilköğretim okullarının okul öncesi programlarında görev yapan 77 öğretmen ile il merkezinde bulunan anaokullarında görevli 44 öğretmenin görüşü alınarak yapılmıştır. Ankete katılan toplam 121 öğretmenin 56’ sı il merkezinde, 21’ i ilçelerdeki ilköğretim okullarında, 44’ ü de anaokullarında görev yapmaktadır.

3.2. Yöntem

3.2.1. Verilerin elde edilmesi

Anket formu hazırlanmadan önce, Eğitim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı 4. sınıf öğrencilerine, hazırlanan anket geliştirme formu dağıtılarak görüşleri alınmıştır. Öğretmenlere uygulanan ölçek, bu görüşlerden yararlanılarak geliştirilmiştir.

Öğretmen görüşleri, hazırlanan bir anket formu yardımıyla alınmıştır. Anket formları, okullarda görevli öğretmenler ziyaret edilerek, birebir veya gruplar halinde görüşmelerle konu ve amaç kendilerine açıklandıktan sonra içlerinden gönüllü olanlara verilmiş ve formları doldurmaları sağlanmıştır. Burada amaç, anket sorularına öğretmenlerin gerçekçi ve doğru cevaplar vermelerini sağlamaktır. Bu nedenle ankete katılan öğretmen sayısının çokluğundan ziyade ankette verilen cevapların sağlıklı ve tutarlı olması ön planda tutulmuştur.

Ankette, önce öğretmenın çalıştığı ilçe, hizmet yılı, cinsiyeti, eğitim durumu sorulduktan sonra, çocuğun yaratıcılığının gelişimiyle ilgili sorulara geçilmiştir. Çocuğun yaratıcılığını etkileyip, geliştirebileceği düşünülen etkenler beş grup (alt faktör) altında toplanarak soru (veya yargı) olarak yöneltilmiştir. Bu alt faktörler şunlardır:

- Çevresel etkenler,
- Okul ile ilgili etkenler,
- Aile ile ilgili etkenler,
- Çocuğun kendisi ile ilgili etkenler,
- Görsel sanatlar ile ilgili etkenler.

Uygulanan ankette öğretmenlere yöneltilen soru ve yargılara verilecek cevaplar “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum”, “kesinlikle katılmıyorum” şeklindeki cevaplarla sınırlandırılmıştır.

Anket formu örneği tez ekinde verilmiştir.

3.2.2. Verilerin analizi

Anketlerden elde edilen sonuçların değerlendirilmesinde iki değişkenli varyans analizi için t-testi, çok değişkenli varyans analizi için ise ANOVA yapılmıştır.

4. BULGULAR ve YORUM

4.1. Anket Değişkenlerine Göre Sonuçların Değerlendirilmesi

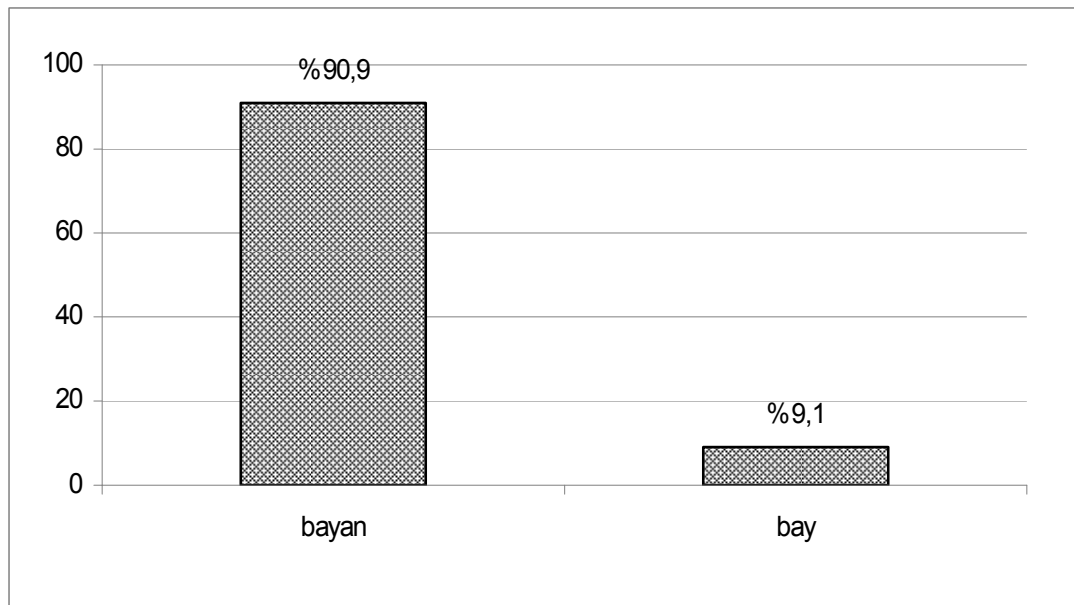
Uygulanan ankette, öğretmenlerin cinsiyeti, çalıştığı yer, öğrenim durumu, çalıştığı kurum ve hizmet süresi değişken olarak ele alınmış ve frekanslarının dağılımı Tablo 1-5' te verilmiştir.

Tablo1. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre oransal dağılımları

Cinsiyet		
	Frekans	Yüzde
Bayan	110	90,9
Bay	11	9,1
Toplam	121	100

Tablo 1'de öğretmenlerin cinsiyet bakımından oransal dağılımları incelendiğinde, yaklaşık %91'inin bayan, %9'unun da erkek öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir. Okul öncesi öğretim programları ve anaokullarını erkeklerin fazla tercih etmemesi nedeniyle bu sonucun normal olduğu söylenebilir.

Tablo 1' deki oransal dağılım Şekil 1'de ayrıca grafikte gösterilmiştir.

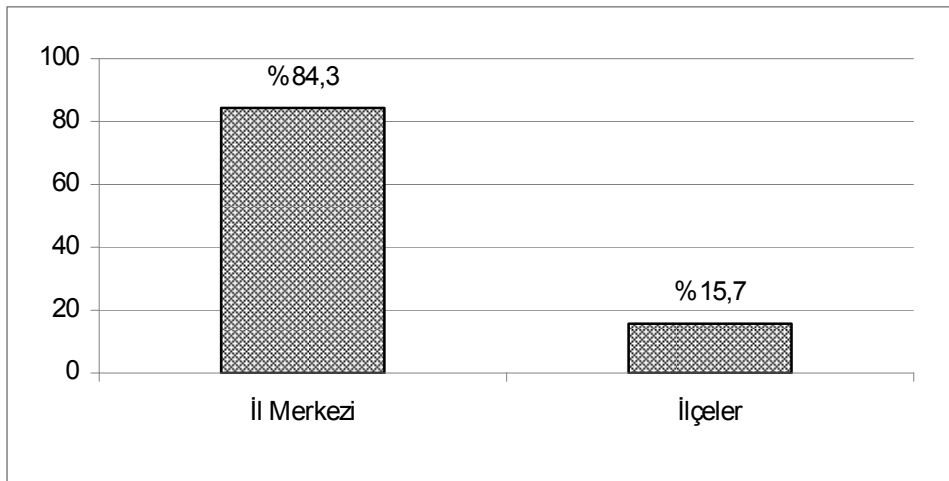

Şekil 1. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre oransal dağılımları

Tablo2. Öğretmenlerin çalıştıkları yerlere göre oransal dağılımları

Çalıştığı Yer		
	Frekans	Yüzde
İl Merkezi	102	84,3
İlçe	19	15,7
Toplam	121	100

Tablo 2 ve Şekil 2’de öğretmenlerin çalıştığı yerlerin dağılımları incelendiğinde, yaklaşık %84’ünün il merkezinde, %16’sının da anket yapılan ilçelerde çalıştığı görülmektedir. Genel olarak katılımcıların çoğunluğunun il merkezinde çalıştığı söylenebilir.

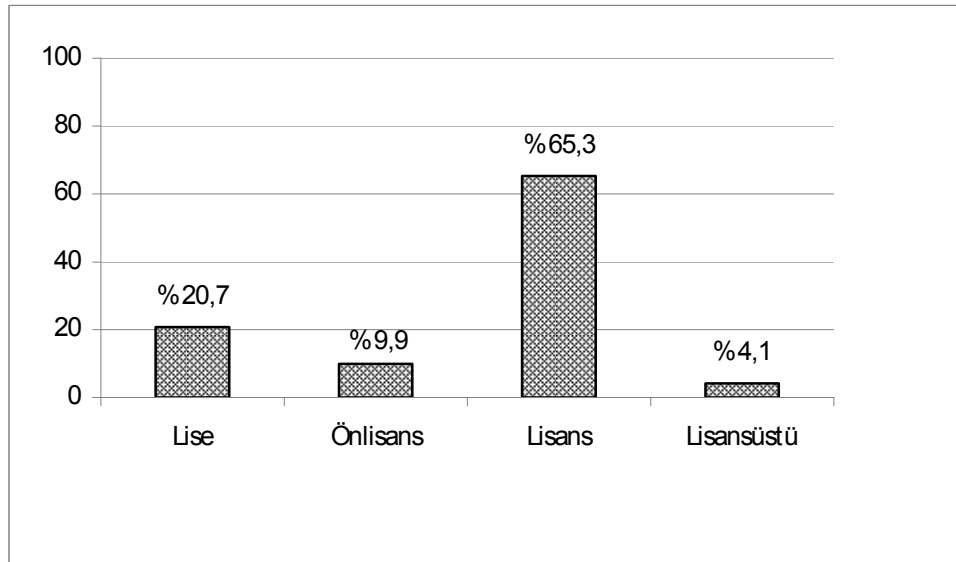

Şekil 2. Öğretmenlerin çalıştıkları yere göre oransal dağılımları

Tablo3. Öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre dağılımları

Öğrenim Durumu		
	Frekans	Yüzde
Lise	25	20,7
Ön Lisans	12	9,9
Lisans	79	65,3
Lisansüstü	5	4,1
Toplam	121	100

Tablo 3 ve Şekil 3’de öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, öğretmenlerin 2/3’ü (%65,3) lisans diplomalı, 1/5’i (%20,7) lise veya dengi okul mezunudur. Ön lisans mezunu öğretmenlerin oranı %9,9, lisansüstü eğitim gören öğretmenlerin oranı ise %4,1 dir. Genel olarak öğretmenlerin çoğunluğunun lisans mezunu öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir.

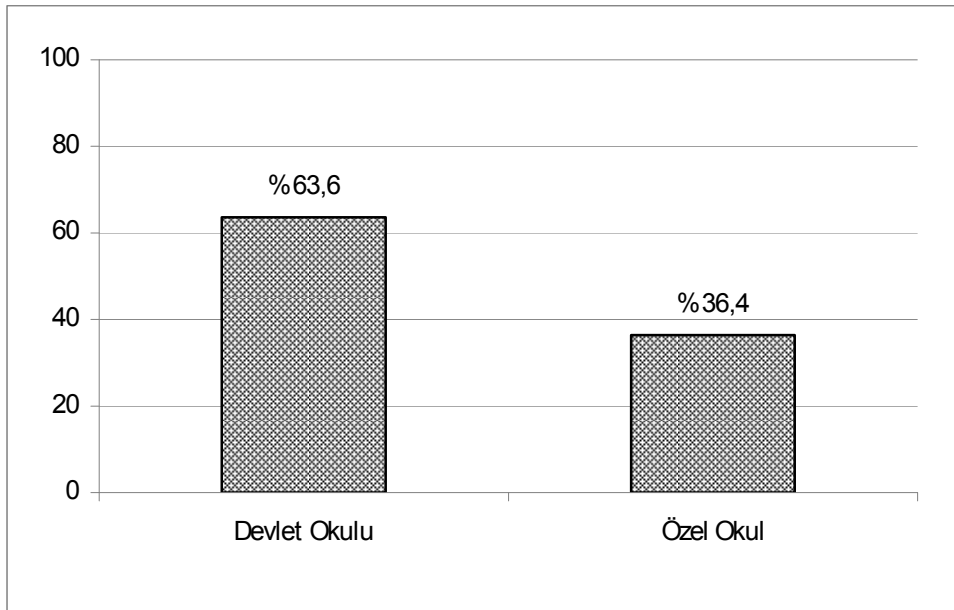

Şekil 3. Öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre oransal dağılımları

Tablo4. Öğretmenlerin çalıştıkları kurumlara göre dağılımları

Çalıştığı kurum		
	Frekans	Yüzde
Devlet Okulu	77	63,6
Özel Okul	44	36,4
Toplam	121	100

Tablo 4 ve Şekil 4’de öğretmenlerin çalıştığı kurumlara göre dağılımları incelendiğinde, yaklaşık %64’ü devlet okulunda, %36’sı özel anaokulu ve kreşlerde çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır. Genel olarak öğretmenlerin çoğunluğunun devlet okulunda çalışan öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir.

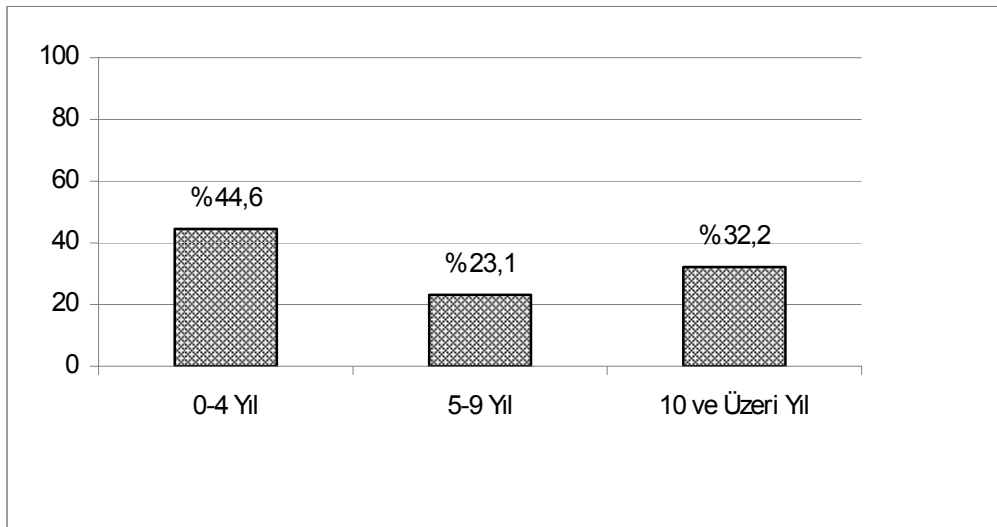

Şekil 4. Öğretmenlerin çalıştıkları kurumlara göre oransal dağılımları

Tablo5. Öğretmenlerin iş yerlerinde hizmet sürelerine göre dağılımları

Hizmet Süresi (yıl)		
	Frekans	Yüzde
0-4 Yıl	54	44,6
5-9 Yıl	28	23,1
10 ve Üzeri Yıl	39	32,2
Toplam	121	100

Tablo 5 ve Şekil 5’de öğretmenlerin iş yerlerinde hizmet sürelerine göre dağılımları incelendiğinde; yaklaşık %45’i 0-4 yıl, %23’ü 5-9 yıl, %32’si 10 yıl ve üzeri çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır. Burada dikkat çeken en önemli husus, öğretmenlerinin yarıya yakınının, hizmet süresi 4 yıl ve daha az olan genç elemanlardan oluşması, 1/3 kadarının da 10 yıldan daha fazla tecrübeye sahip olmasıdır.

Şekil5. Öğretmenlerin hizmet sürelerine göre oransal dağılımları

4.2. Yaratıcılık Faktörleri Hakkında Öğretmen Görüşleri

Materyal bölümünde belirtildiği üzere, çocukta yaratıcılığın gelişmesini etkileyen faktörler olarak; çevresel etkenler, okul ile ilgili etkenler, aile ile ilgili etkenler, çocuğun kendisi ile ilgili etkenler, görsel sanatlar ile ilgili etkenler ele alınmıştır. Bu etkenlerle ilgili olarak öğretmenlere yöneltilen soru veya yargılara verilen cevapların değerlendirilmesi bu bölümde yapılmıştır.

4.2.1. Çevresel etkenler hakkında öğretmen görüşleri

Çocuğun yaratıcılığını etkileyen çevresel etkenler olarak;

1. Çocuğa oyun ortamı sağlanması,
2. Çocuğun çeşitli oyuncaklara sahip olması,
3. Çocuğun davranışlarının kısıtlanmaması,
4. Çocuğun yaptığı çalışmalarda çevresindeki kişilerden olumlu tepkiler alması,
5. Çocuğun yaşadığı evin fiziksel özelliği (örneğin, bahçeli evde yaşaması),
6. Çocuğun çevresinde sanat eseri niteliği taşıyan materyaller bulunması,
7. Çocuğa, onun hayal dünyasını geliştiren hikâye ve masalların anlatılması,
8. Düzenlenen çevre gezilerine çocuğun katılması,
9. Çocukların sinema, tiyatro v.b. faaliyetlere katılımının sağlanması

gibi faaliyet ve davranışlar düşünülerek, anket formunda bunlar öğretmenlere soru veya yargı olarak yöneltilmiştir. Cevaplar, yöntem bölümünde değinildiği üzere; **kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum** şeklindeki yargılarla sınırlandırılmıştır.

Ankete katılan öğretmenlerin ortalama olarak, çevresel etkenler faktöründe yer alan maddelere verdiği cevaplar ile ilgili sonuçlar Tablo 6’ da verilmiş ve Şekil 6’ da grafik ile ayrıca gösterilmiştir.

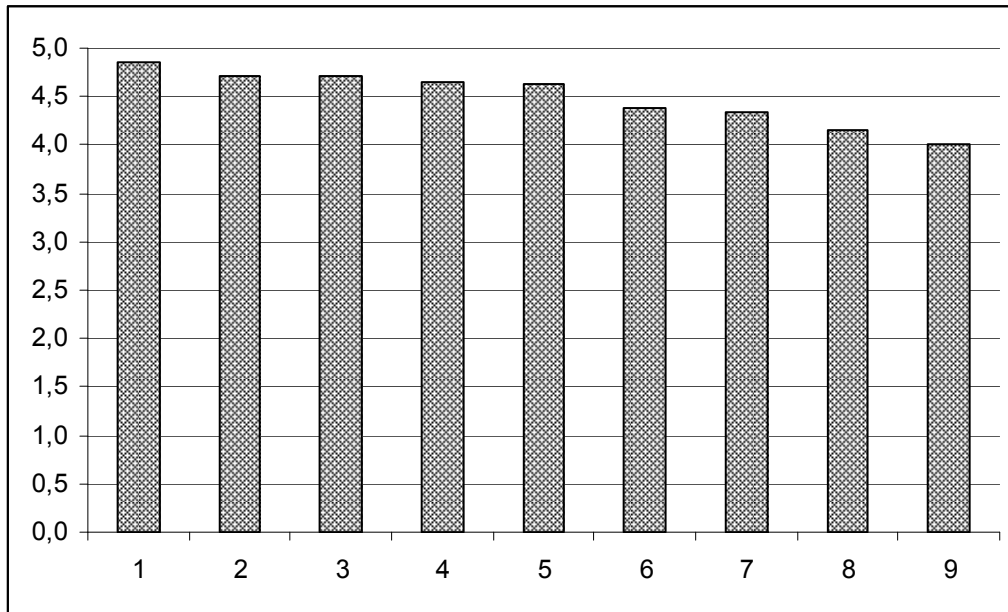
Tablo 6. Çevresel etkenler faktörünün analiz sonuçlarına göre etkinlik sıralaması

Çevresel Etkenler	Ortalama	Mod
1. Oyun ortamı sağlanması	4,859	5,000
2. Yaptığı çalışmalarda çevresindeki kişilerden olumlu tepkiler alması	4,710	5,000
3. Çocukların sinema, tiyatro vb. faaliyetlere katılımının sağlanması	4,710	5,000
4. Çevre gezilerinin düzenlenmesi	4,652	5,000
5. Çocuğa hayal dünyasını geliştiren hikâyelerin anlatılması	4,636	5,000
6. Etkinlik anında davranışlarının kısıtlanmaması	4,380	5,000
7. Çeşitli oyuncaklara sahip olmak	4,338	4,000
8. Çevresinde sanat eseri niteliği taşıyan materyaller bulunması	4,157	4,000
9. Bahçeli evde yaşaması	4,000	4,000

Tablo 6’daki anket maddeleri, etki derecelerine göre sıralanmıştır. Katılımcılar, çevresel etkenler faktöründe yer alan “oyun ortamı sağlanması” maddesine en yüksek puanı, “bahçeli evde yaşaması” maddesine en düşük puanı vermişlerdir. Buradan, çocuğa oyun ortamı sağlanmasının, yaratıcılığı en fazla geliştiren çevresel etken olduğu anlaşılmaktadır. Bundan sonra ikinci sıradaki etkenin, çocuğun yaptığı çalışmalarda çevresindeki kişilerden olumlu tepkiler alması ve üçüncü sıradaki etkenin ise çocukların sinema, tiyatro vb. faaliyetlere katılımının sağlanması olduğu tablodan anlaşılmaktadır.

Bu tablodan anlaşıldığı üzere, çocuğun yaratıcılığını en az etkileyen çevresel etken, çocuğun yaşadığı evin bahçeli olup olmamasıdır. Burada dikkat çeken bir husus, çocuğun çevresinde sanat eseri niteliği taşıyan materyallerin bulunması konusunun çocuğun yaratıcılığını geliştirmesi bakımından son sıralarda yer almasıdır. Bu beklenen bir sonuç değildir. Bu sonuç, ankete katılan öğretmenlerin, sanat eseri niteliği taşıyan materyallerin

çocuğun yaratıcılığını etkilemesi konusunda yeterli bilgi ve donanıma sahip olmamalarından kaynaklanmış olabilir.

Şekil 6. Çevresel etkenlerin etkinlik sıralaması

4.2.2. Okul ile ilgili etkenler hakkında öğretmen görüşleri

Çocuğun zihinsel gelişimi ve buna bağlı olarak çocuktaki yaratıcılığın gelişmesine okulun önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu nedenle yaratıcılığın gelişmesinde okul öncesi eğitim programları çok önemlidir. Bu programlarda çocuğun yaratıcılığını etkileyebileceği düşünülen 15 etken seçilmiştir. Bu etkenler şunlardır:

1. Okuldaki etkinliklerde çeşitli malzemeler kullanılması,
2. Yapılacak etkinlikle ilgili film, belgesel vb. izletilmesi,
3. Okul öncesi eğitim kurumu mekânlarında çeşitli renklerin kullanılması,
4. Öğretmenin kullandığı öğretim yöntem ve teknikler,
5. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki sınıf ortamının genişliği,
6. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki malzemelerin düzenli olması,
7. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki oyuncakların çeşitli olması,
8. Okul öncesi eğitim kurumlarında bilgisayar eğitimi verilmesi,
9. Sınıftaki öğrenci sayısı,

10. Öğretmenin çocuklara sorumluluk vermesi,
11. Öğretmenin, etkinliklerde grup çalışmalarına yer vermesi,
12. Öğretmenin çocuklara bireysel çalışmalar yaptırması,
13. Öğretmenin çocuklara karşı tutumu,
14. Öğretmenin çocukları takdir etmesi,
15. Öğretmenin, yapılan etkinliklerde çocuklara fazla müdahale etmemesi.

Bu etkenler, anket formunda öğretmenlere soru veya yargı olarak yöneltildiğinde; okul ile ilgili etkenler faktöründe yer alan bu maddelere öğretmenlerin verdiği cevapların ortalama değerleri ile ilgili analiz sonuçları Tablo 7’ de etki derecelerine göre sıralanmış ve Şekil 7’ de de grafik ile gösterilmiştir.

Tablo 7. Okul ile ilgili etkenler faktörünün analiz sonuçlarına göre etkinlik sıralaması

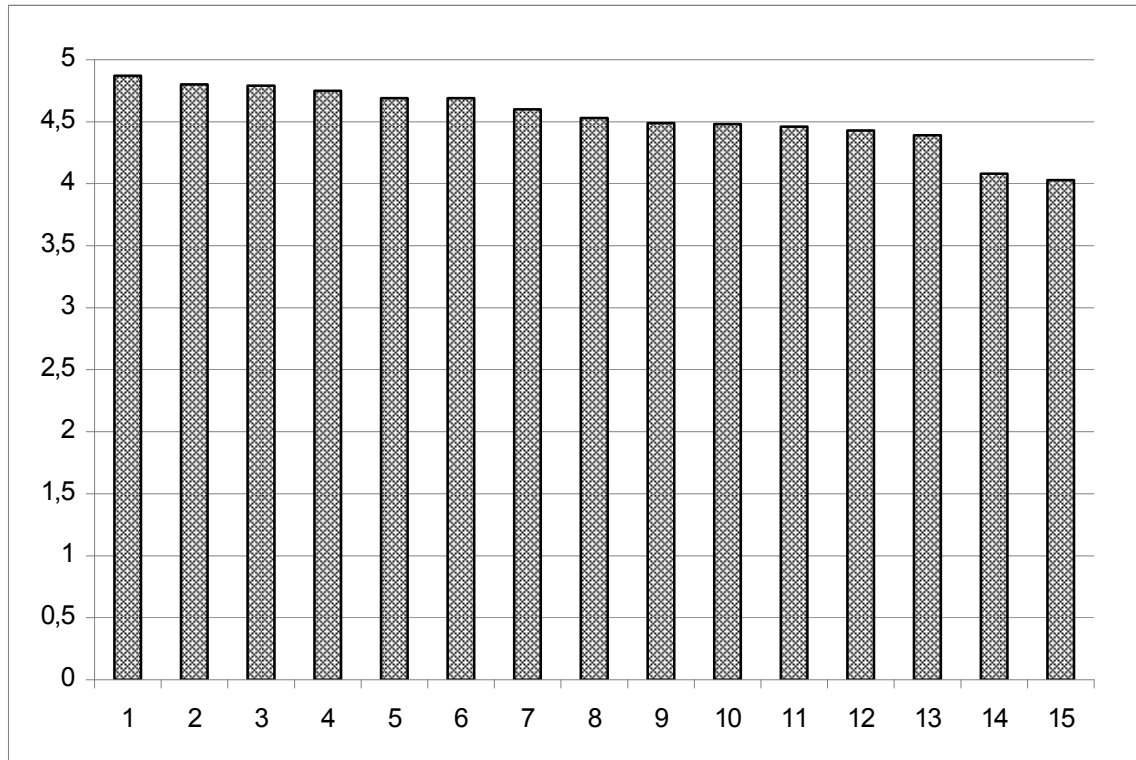
Okul ile İlgili etkenler	Ortalama	Mod
1. Etkinliklerde çeşitli malzemeler kullanılması	4,867	5
2. Öğretmenin çocuklara karşı tutumu	4,801	5
3. Öğretmenin çocukları takdir etmesi	4,785	5
4. Öğretmenin kullandığı öğretim yöntem ve teknikler	4,752	5
5. Öğretmenin çocuklara sorumluluk vermesi	4,686	5
6. Öğretmenin, etkinliklerde grup çalışmalarına yer vermesi	4,686	5
7. Bireysel çalışmalar	4,603	5
8. Okul öncesi eğitim kurumu mekânlarında çeşitli renklerin kullanılması	4,528	5
9. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki oyuncakların çeşitli olması	4,487	5
10. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki sınıf ortamının genişliği	4,479	5
11. Öğretmenin, yapılan etkinliklerde çocuklara fazla müdahale etmemesi	4,455	5
12. Yapılacak etkinlikle ilgili film, belgesel vb. izletilmesi	4,429	5
13. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki malzemelerin düzenli olması	4,388	5
14. Sınıftaki öğrenci sayısının az olması	4,082	4
15. Okul öncesi eğitim kurumlarında bilgisayar eğitimi verilmesi	4,033	4

Tablo 7’ye göre; öğretmenler, çocuğun yaratıcılığını etkileyen, okul ile ilgili etkenler faktöründe yer alan “etkinliklerde çeşitli malzemeler kullanılması” maddesine en yüksek oranda katılımda bulunmuşlardır. Yani çocuğun yaratıcılığını etkileyen, okul ile ilgili en önemli etken olarak, etkinliklerde çeşitli malzemelerin kullanılmasını uygun görmektedirler. Bu maddeyi sırasıyla “öğretmenin çocuklara karşı tutumu”, “öğretmenin

çocukları takdir etmesi”, “öğretmenin kullandığı öğretim yöntem ve teknikler”, “öğretmenin çocuklara sorumluluk vermesi”, “öğretmenin, etkinliklerde grup çalışmalarına yer vermesi” maddeleri takip etmektedir. Burada 2-6. sıralar arasındaki beş etken doğrudan öğretmenle, özellikle öğretmenin davranış ve tutumlarıyla ilişkilidir. Bu noktadan bakılarak değerlendirilirse, okul ile ilgili etkenlerde öğretmen çok önemli bir yere sahiptir ve bu faktörün ağırlık merkezini oluşturmaktadır.

Değerlendirme sonuçlarına göre, çocuğun yaratıcılığını en az etkileyen etken “okul öncesi eğitim kurumlarında bilgisayar eğitimi verilmesi” maddesidir. Bunu da “sınıftaki öğrenci sayısının az olması” maddesi takip etmektedir.

Şekil 7. Okul ile ilgili etkenlerin etkinlik sıralaması

4.2.3. Aile ile ilgili etkenler hakkında öğretmen görüşleri

Çocuk gelişiminde önemli etkenlerden birisi de hiç şüphesiz ki çocuğun yetiştiği aile ortamıdır. Çünkü çocuk, doğumundan itibaren uzun bir süre aile içerisinde bulunur. Aile ortamında çocuğun yaratıcılığını etkileyebilecek 14 etken konusunda öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Bu etkenler:

1. Çocuğun anne ve babasının ayrı olması,
2. Ailenin sosyo-ekonomik durumu,
3. Anne-babanın eğitim durumu,
4. Ailenin yaşadığı çevre,
5. Ailenin eğitime verdiği önem,
6. Ailenin çocuğa karşı ilgisi,
7. Aile içindeki bireylerin şiddete maruz kalması,
8. Ailenin çocukla iletişim durumu,
9. Ailedeki kardeş sayısı,
10. Evde bilgisayar bulunması,
11. Evdeki oyuncakların çeşitli olması,
12. Ailenin çocuğa sorumluluk vermesi,
13. Ailenin çocuğu fazla sınırlamaması,
14. Ailenin sanata ilgisi.

Bu etkenler, anket formunda öğretmenlere soru veya yargı olarak yöneltildiğinde; okul ile ilgili etkenler faktöründe yer alan bu maddelere öğretmenlerin verdiği cevapların ortalama değerleri ile ilgili analiz sonuçları Tablo 8’ de etki derecelerine göre sıralanmış ve Şekil 8’de ayrıca grafik ile gösterilmiştir.

Tablo 8’de görüldüğü üzere, çocuğun yaratıcılığının gelişmesinde öğretmenler, aile ile ilgili en önemli etken olarak “ailenin çocuğa karşı ilgisi” görüşündedirler. Bunu “ailenin sorumluluk vermesi” ve üçüncü sırada da “ailenin eğitime önem vermesi” izlemektedir.

Tablo 8. Aile ile ilgili etkenler faktörünün analiz sonuçlarına göre etkinlik sıralaması

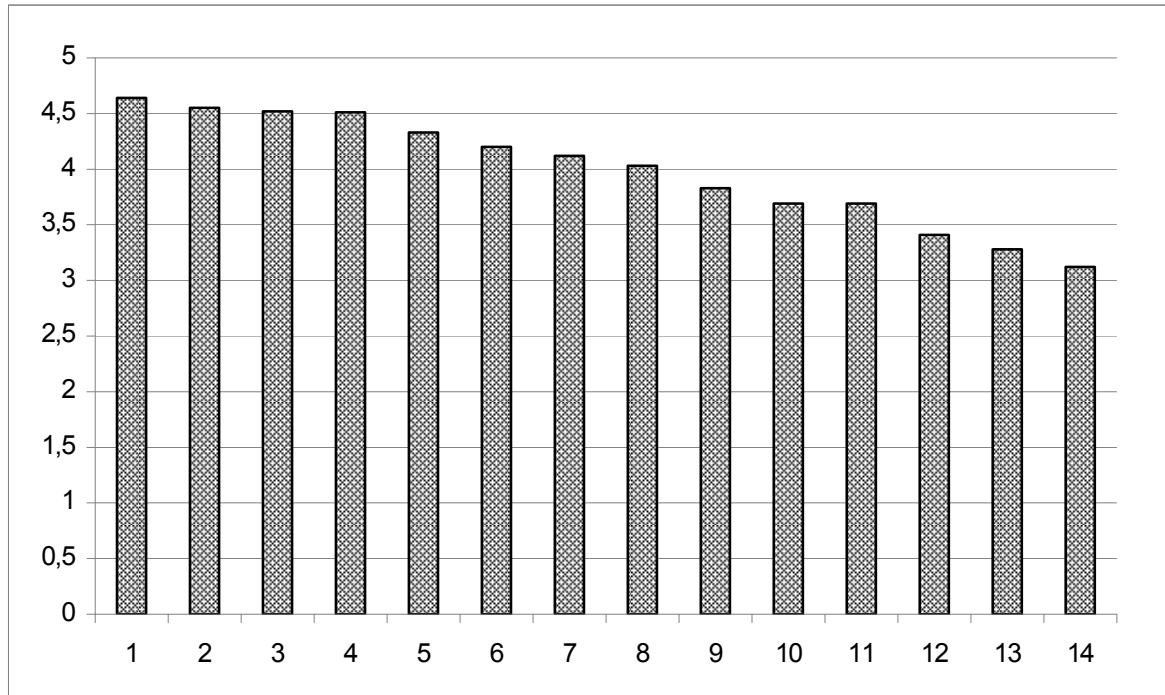
Aile İle İlgili Etkenler	Ortalama	Mod
1. Ailenin çocuğa karşı ilgili olması	4,644	5
2. Ailenin sorumluluk vermesi	4,545	5
3. Ailenin eğitime önem vermesi	4,520	5
4. Ailenin çocukla iletişiminin iyi olması	4,512	5
5. Anne babanın ayrı olması	4,325	5
6. Aile içindeki bireylerin şiddete maruz kalması	4,198	5
7. Ailenin sanata ilgili olması	4,124	4
8. Ailenin çocuğu fazla sınırlamaması	4,033	4
9. Evdeki oyuncaklarının çeşitli olması	3,826	4
10. Ailenin iyi bir çevrede yaşaması	3,687	4
11. Anne-babanın eğitim durumunun yüksek olması	3,686	4
12. Evde bilgisayarın bulunması	3,413	4
13. Ailenin sosyo-ekonomik durumunun iyi olması	3,281	4
14. Ailedeki kardeş sayısının az olması	3,124	3

“Ailedeki kardeş sayısı”nın az olması ise öğretmenlere göre, aile ile ilgili olarak yaratıcılığı etkilemeyen veya en az etkileyen bir durumdur. Aynı şekilde öğretmenler, “ailenin sosyo-ekonomik durumunu iyi olması” ve “evde bilgisayar bulunması”nın çocuğun yaratıcılığını az etkilediği görüşündedirler. Ailenin sosyo-ekonomik durumunun iyi olmasının, yaratıcılığı olumsuz yönde etkilemesi konusunda öğretmen görüşleri, öğretmenlerle anket sırasında yapılan görüşmelerde bazı öğretmenler tarafından sözlü olarak da ifade edilmiştir ve bunu şöyle açıklamaktadırlar: Sosyo-ekonomik durumu iyi olan ailelerde, çocuğa gereğinden fazla ve bazen de yaş grubuna uymayan oyuncak ve materyallerin verilmesi, çocuğun yeni arayışlara girmesini ve yaratıcılığının gelişmesini engellemektedir. Aksi durumda ise çocuk, her istediğini alamadığı için, kendisi farklı ürünler ortaya koyma gayreti içine girmektedir. Bu durumda çocuk, istediği oyuncuğa benzer bir ürün ortaya koymak için, farklı materyaller kullanmayı öğrenecek, yaratıcılığının sınırlarını zorlayacaktır.

“Anne babanın ayrı olması” ve “aile içindeki bireylerin şiddete maruz kalması” maddelerinin, 14 madde içerisinde 5. ve 6. sırada yer alması, yani öğretmenlerin bu

maddelere, çocuğun yaratıcılığının gelişmesini az da olsa etkilediği yönünde görüş bildirmeleri ilginç ve beklenmeyen bir sonuçtur.

Bu sonuç, anne babası ayrı olan çocukların, kendi başlarının çaresine bakma zorunluluğu ile daha yaratıcı oldukları konusunda öğretmen gözlemlerinden kaynaklanmış olabilir.

Şekil 8. Aile ile ilgili etkenlerin etkinlik sıralaması

4.2.4. Çocuk ile ilgili etkenler hakkında öğretmen görüşleri

Çocuktaki yaratıcılığın gelişmesinde, bir birey olarak çocuğun kendi kişiliğine bağlı etkenler vardır. Araştırma anketinde bu konu ile ilgili olarak seçilen 13 etken şunlardır:

1. Çocukta fiziksel engel durumu,
2. Çocuğun, yapılacak etkinliğe hazır bulunuşluğu,
3. Çocuğun yapılacak etkinliğe istekli olması,
4. Çocuğun çeşitli alanlardaki zekâ durumu,
5. Çocuğun fiziksel gelişim düzeyi,
6. Çocuğun duygusal gelişim düzeyi,

7. Çocuğun çeşitli alanlarda yetenekli olması,
8. Çocuğun kendisine güvenmesi,
9. Çocuğun kendisini iyi ifade edebilmesi,
10. Çocuğun arkadaşlarıyla iletişiminin iyi olması,
11. Çocuğun kendisini güvende hissetmesi,
12. Çocuğun girişken olması,
13. Çocuğun okulu sevmesi.

Bu etkenler, anket formunda öğretmenlere soru veya yargı olarak yöneltildiğinde; okul ile ilgili etkenler faktöründe yer alan bu maddelere öğretmenlerin verdiği cevapların ortalama değerleri ile ilgili analiz sonuçları Tablo 9’ da etki derecelerine göre sıralanmış ve Şekil 9’ da grafikte gösterilmiştir.

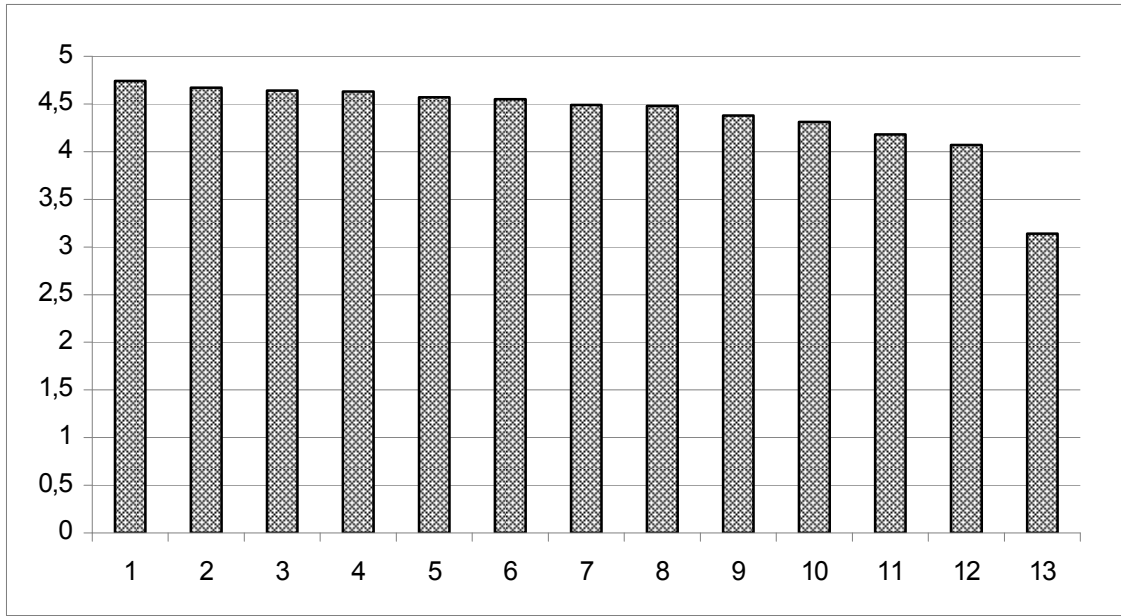
Tablo 9. Çocuk ile ilgili etkenler faktörünün analiz sonuçlarına göre etkinlik sıralaması

Çocuk İle İlgili Etkenler	Ortalama	Mod
1. Kendine güvenmesi	4,735	5
2. Kendisini güvende hissetmesi	4,669	5
3. Çocuğun okulu sevmesi	4,644	5
4. Yapılacak etkinliğe istekli olması	4,636	5
5. Kendini iyi ifade edebilmesi	4,570	5
6. Girişken olması	4,553	5
7. Arkadaşlarıyla iletişiminin iyi olması	4,487	5
8. Çeşitli alanlarda yetenekli olması	4,479	5
9. Etkinliğe hazır bulunuşluğu	4,380	4
10. Duygusal gelişim düzeyi	4,305	4
11. Çeşitli alanlarda yüksek zekâya sahip olması	4,181	4
12. Fiziksel gelişim düzeyi	4,074	4
13. Fiziksel engelinin olmaması	3,140	3

Tablo 9’ dan anlaşılmaktadır ki, çocuğun yaratıcılığının gelişmesinde öğretmenler, çocuk ile ilgili en önemli etken olarak çocuğun “kendine güvenmesi” görüşündedirler. Bunu çocuğun kendisini güvende hissetmesi, okulu sevmesi ve yapılacak etkinliğe istekli olması takip etmektedir. Bu üç maddenin ortalama değerleri birbirine yakın, yani etkinlik dereceleri hemen hemen aynıdır.

Etkinlik sıralamasında “çocuğun fiziksel engelini olmaması” en son sırada yer almıştır. Buna göre çocukta fiziksel engelin bulunmaması, çocuğun yaratıcılığının gelişmesinde ona bir üstünlük sağlamamaktadır; diğer bir anlatımla, çocuğun fiziksel engelini olması, onun yaratıcılığının gelişmesine engel değildir.

Aynı şekilde, Tablo 9’da görüldüğü gibi, etkinlik sıralamasında 12. sırada yer alan, ”fiziksel gelişim düzeyi” de çocuğun yaratıcılığının gelişmesinde önemli bir etken değildir.

Şekil 9. Çocuk ile ilgili etkenlerin etkinlik sıralaması

4.2.5. Görsel sanatlarla ilgili öğretmen görüşleri

Çocuklarda yaratıcılığın dışı vurduğu, diğer kişilerce gözlemlenebildiği faaliyet alanlarının başında görsel sanatlar gelir. Çocuğun, görsel sanatların herhangi bir alanında gösterdiği başarı, onun yaratıcılığının bir işareti veya ölçüsü olarak algılanmaktadır. Okul öncesi öğretim döneminde, çocuğun görsel sanatlarla ilgili etkinliklere katılımının sağlanması, onun bu alandaki yeteneklerinin ortaya çıkmasına yardımcı olacak, yaratıcılığını geliştirecektir.

Çocuğun yaratıcılığını geliştirebileceğini düşünülen, görsel sanatlarla ilgili olarak 16 etken seçilerek öğretmenlerin değerlendirilmesine sunulmuştur. Bu etkenler; resim, çizgi

ve renklerle ilgili etkenler, heykel ve el işleri ile ilgili etkenler, sanat etkinlikleri ile ilgili etkenler olmak üzere üç gruba ayrılabilir.

Resim, çizgi ve renklerle ilgili etkenler olarak;

1. Renkleri kullanarak etkinlikler yapmak,
2. Kuru boya ile resim yapmak,
3. Sulu boya ile resim yapmak,
4. Guaj boya ile resim yapmak,
5. Pastel boya ile resim yapmak,
6. Çizgilerle kompozisyon çalışmaları yapmak,
7. Boyama kitapları kullanmak konularında görüş alınmıştır.

Heykel ve el işleri ile ilgili etkenler olarak;

1. Baskı çalışmaları yapmak,
2. Oyun hamuru ile etkinlik yapmak,
3. Tuz seramiği ile etkinlik yapmak,
4. Kil çamuru ile etkinlik yapmak,
5. Kolaj çalışmaları yapmak,
6. Artık materyaller kullanarak etkinlikler yapmak konularında görüş alınmıştır.

Sanat etkinlikleri ile ilgili etkenler olarak;

1. Sanat galerilerini görmek,
2. Müzeleri gezmek,
3. Sanat eserleri üzerine konuşmak konularında görüş alınmıştır.

Yukarıda üç grup altında verilen, görsel sanatlarla ilgili bu 16 etken, anket formunda öğretmenlere soru veya yargı olarak yöneltildiğinde; görsel sanatlar ile ilgili etkenler faktöründe yer alan bu maddelere öğretmenlerin verdiği cevapların ortalama değerleri ile ilgili analiz sonuçları Tablo 10' da etki derecelerine göre sıralanmış ve Şekil 10' da grafik olarak gösterilmiştir.

Tablo 10. Görsel sanatlar ile ilgili etkenler faktörünün analiz sonuçlarına göre etkinlik sıralaması

Görsel Sanatlar İle İlgili Etkenler	Ortalama	Mod
1. Renkleri kullanarak etkinlikler yapmak	4,710	5
2. Oyun hamuru ile etkinlik yapmak	4,669	5
3. Etkinliklerde artık materyaller kullanmak	4,636	5
4. Kil (çamur) ile etkinlik yapmak	4,619	5
5. Kolaj çalışmaları yapmak	4,619	5
6. Tuz seramiği ile etkinlik yapmak	4,578	5
7. Sulu boya ile resim yapmak	4,438	4
8. Pastel boya ile resim yapmak	4,413	4
9. Müzeleri gezmek	4,363	4
10. Çizgilerle kompozisyon çalışmaları yapmak	4,322	4
11. Guaş boya ile resim yapmak	4,314	4
12. Baskı çalışmaları yapmak	4,314	4
13. Sanat galerilerini görmek	4,305	4
14. Sanat eserleri üzerine konuşmak	4,247	4
15. Kuru boya ile resim yapmak	4,049	4
16. Boyama kitapları	2,652	2

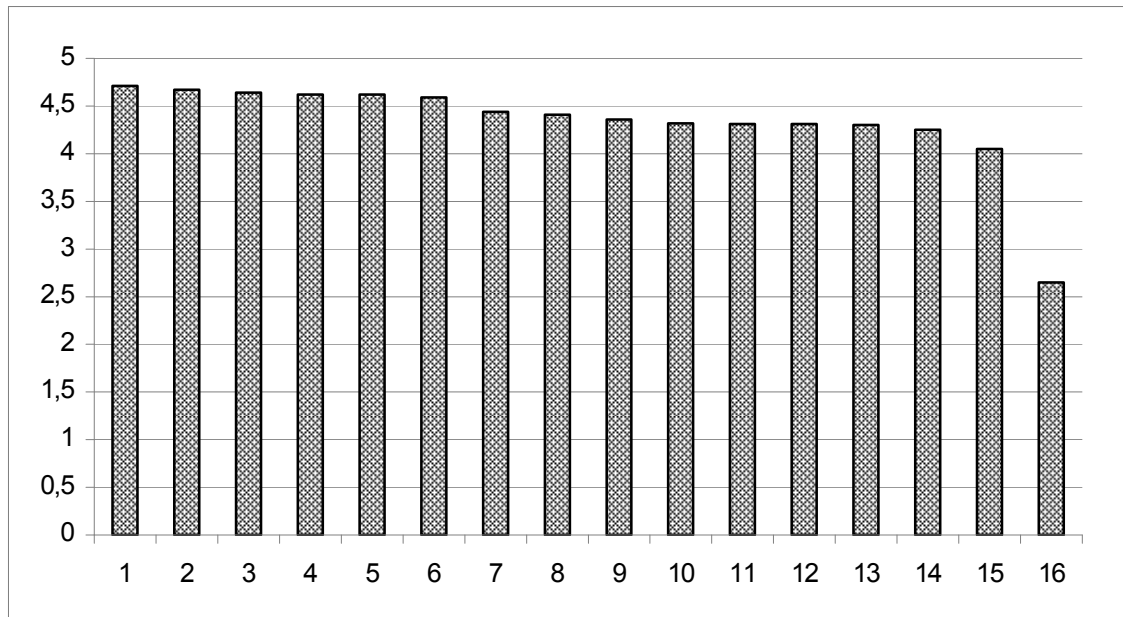
Tablo 10’da görüldüğü gibi, öğretmenler, güzel sanatlarla ilgili olarak, çocuğun yaratıcılığını geliştiren en önemli etkenin “renkleri kullanarak etkinlikler yapmak” olduğu görüşündedirler. Bunu sırasıyla, birbirine yakın ortalama değerlere sahip olan “oyun hamuru ile etkinlik yapmak”, “etkinliklerde artık materyaller kullanmak”, “kil çamuru ile etkinlik yapmak”, “kolaj çalışmaları yapmak” gibi faaliyetler izlemektedir.

“Sulu boya ile resim yapmak” , “pastel boya ile resim yapmak” gibi faaliyetler 7. ve 8. sırada, yani heykel ve el işleri gibi faaliyetlerden sonra, orta sıralarda yer almışlardır. Bu tabloda dikkat çeken bir husus, “kuru boya ile resim yapmak” maddesinin 15., yani sondan bir önceki sırada yer almasıdır. Buna göre öğretmenler, kuru boya ile resim yapmanın, çocuğun yaratıcılığını etkilemediği veya çok az etkilediği görüşündedirler. “Sulu veya pastel boya ile resim yapmak” ile “kuru boya ile resim yapmak” arasında çok büyük etkinlik sıralama farkının olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 10’da dikkat çeken bir diğer önemli husus da, “boyama kitapları” maddesinin, görsel sanatlar ile ilgili etkenler sıralamasında sonuncu sırada yer almasıdır. Bu sonuca

göre öğretmenler, kendilerine yöneltilen 16 madde arasında “boyama kitapları”nın çok düşük bir ortalama değerle, çocuğun yaratıcılığını en az etkileyen etken olduğu görüşündedirler. Diğer 15 etkenin ortalama değeri 4’ün üzerinde iken, boyama kitapları maddesinin ortalama değeri 2,652’dir. Bu sonuçlara göre boyama kitaplarının, genellikle düşünülenin aksine, çocukların yaratıcılığını geliştirmede, onların yaratıcılığını ve yaratıcı düşüncelerini sınırladığı, yapılan bu anket sonuçlarıyla da doğrulanmış bulunmaktadır.

Şekil 10. Görsel sanatlar ile ilgili etkenlerin etkinlik sıralaması

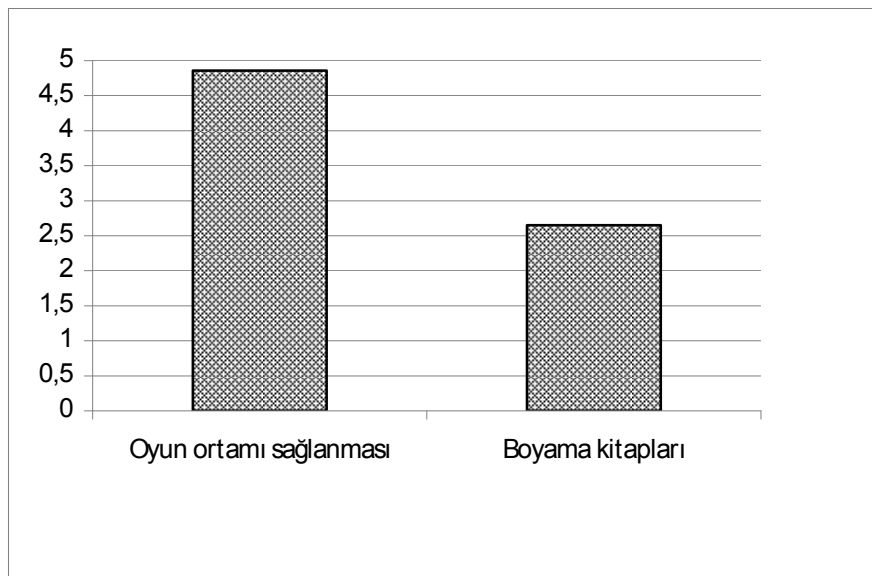
4.2.6. Anketteki etkenlerin genel değerlendirilmesi

Ankette beş grup altında öğretmenlere yöneltilen 67 soru veya yargıya verilen cevapların tümü birlikte değerlendirildiğinde, alınan cevapların yapılan analizleri sonucunda genel ortalama değerlere göre çocuğun yaratıcılığını en fazla ve en az etkileyen etkenler Tablo 11’de verilmiş ve Şekil 11’de grafikte gösterilmiştir.

Tablo 11. Çocuğun yaratıcılığını en çok ve en az etkileyen etkenler

Yaratıcılığı Etkileyen Etkenler	Ortalama	Mod
Oyun ortamı sağlanması(en çok)	4,859	5,000
Boyama kitapları(en az)	2,652	2

Tablo 11' e göre ankete katılan öğretmenler, çocukta yaratıcılığı “oyun ortamı sağlanması”nın en fazla, “boyama kitapları”nın ise en az etkilediği görüşündedirler.

Şekil 11. Çocuğun yaratıcılığını en çok ve en az etkileyen etkenler

4.3. T-TEST ve ANOVA Sonuçları

Ankette soru veya yargı olarak yöneltilen bütün maddelere cinsiyet, çalışılan yer, okul türü değişkenlerine göre T-testi, çalışma süresi ve öğrenim durumu değişkenlerine göre ise ANOVA uygulanmıştır. Bu uygulama aynı zamanda çevre ile ilgili etkenler, okul ile ilgili etkenler, aile ile ilgili etkenler, çocuk ile ilgili etkenler ve görsel sanatlar ile ilgili etkenler olarak adlandırılan faktörler açısından da yapılmıştır.

4.3.1. Maddeler açısından T-testi ve ANOVA sonuçları

Ankette 67 madde halinde yöneltilen soru veya yargılara verilen cevapların analiz ve değerlendirilmesinde, iki değişkenlilerde T-testi, ikiden çok değişkenlilerde ANOVA uygulanmıştır. T- testi ve ANOVA bütün maddelere uygulanmış, ancak bunlardan sadece anlamlı farklılık görülen maddeler (sorular) tablo halinde burada verilmiştir.

4.3.1.1. T-testi sonuçları

Ankete katılan öğretmenlerin sorulara (maddelere) verdikleri cevaplar; cinsiyet, çalıştığı yer ve okul türüne göre T- testi yapılarak değerlendirilmiştir. Test sonuçları Tablo 12, Tablo 13 ve Tablo 14’ te verilmiştir.

Tablo 12. Cinsiyet değişkeni T- testi sonuçları

Sorular(maddeler)	Cinsiyet	N	X	SS.	Sd	t	P
Oyun ortamı sağlanması	Bayan	110	4,845	,4918	,0469	-3,295	,001
	Bay	11	5,000	,0000	,0000		
Müzeleri gezmek	Bayan	110	4,409	,6676	,0636	2,358	,020
	Bay	11	3,909	,7006	,2112		

Tablo 12 incelendiğinde “oyun ortamı sağlanması” ve “müzeleri gezmek” maddeleri bakımından $P < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Buradan ankete katılan erkek öğretmenlerin bayanlara göre “oyun ortamı sağlanması” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşündükleri; bayan öğretmenlerin ise erkeklere göre “müzeleri gezmek” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşündükleri görülmektedir.

Tablo 13 incelendiğinde çalışılan yer değişkeninde; “çevre gezilerinin düzenlenmesi”, “sınıftaki öğrenci sayısının az olması”, “ailedeki kardeş sayısının az olması”, “evdeki oyuncakların çeşitli olması”, “fiziksel engelinin olmaması”, “çeşitli alanlarda yüksek zekâya sahip olması” ve “boyama kitapları” maddeleri bakımından $P < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur.

Tablo 13. Çalışılan yer değişkeni T- testi sonuçları

Sorular(maddeler)	Çalışılan Yer	N	X	SS.	Sd	t	P
Çevre gezilerinin düzenlenmesi	İl Merkezi	102	4,617	4,617	,0483	-2,276	,030
	İlçe	19	4,842	4,842	,0859		
Sınıftaki öğrenci sayısının az olması	İl Merkezi	102	4,000	1,090	,1079	-3,296	,002
	İlçe	19	4,526	,513	,1176		
Ailedeki kardeş sayısının az olması	İl Merkezi	102	3,009	1,164	,1153	,233	,013
	İlçe	19	3,736	1,045	,2399		
Evdeki oyuncakların çeşitli olması	İl Merkezi	102	3,725	,997	,0986	-4,271	,000
	İlçe	19	4,368	,496	,1137		
Fiziksel engelinin olmaması	İl Merkezi	102	3,264	1,250	,1237	2,476	,015
	İlçe	19	2,473	1,428	,3277		
Çeşitli alanlarda yüksek zekaya sahip olması	İl Merkezi	102	4,294	,863	,0854	3,295	,001
	İlçe	19	3,578	,902	,2068		
Boyama kitapları	İl Merkezi	102	2,764	1,380	,1366	2,726	,010
	İlçe	19	2,052	,970	,2226		

Tablo 13 e göre, ilçelerde görev yapan öğretmenlerin, il merkezinde görev yapan öğretmenlere göre, “çevre gezilerinin düzenlenmesi”, “sınıftaki öğrenci sayısının az olması”, “ailedeki kardeş sayısının az olması” ve “evdeki oyuncakların çeşitli olması” maddelerinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşündükleri; il merkezinde görev yapan öğretmenlerin ise ilçelerde görev yapan öğretmenlere göre, “fiziksel engelinin olmaması”, “çeşitli alanlarda yüksek zekâyâ sahip olması” ve “boyama kitapları” maddelerinin, yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşündükleri görülmektedir.

Tablo 14. Okul türü değişkeni T- testi sonuçları

Sorular(maddeler)	Okul Türü	N	X	SS.	Sd	t	P
Bahçeli evde yaşaması	Devlet Okulu	77	4,129	,908	,1035	2,114	,037
	Özel Okul	44	3,772	,886	,1335		
Okul öncesi eğitim kurumu mekânlarında çeşitli renklerin kullanılması	Devlet Okulu	77	4,688	,544	,0620	2,765	,008
	Özel Okul	44	4,250	,967	,1458		
Okul öncesi eğitim kurumlarındaki malzemelerin düzenli olması	Devlet Okulu	77	4,493	,641	,0730	2,111	,037
	Özel Okul	44	4,204	,851	,1283		
Sınıftaki öğrenci sayısının az olması	Devlet Okulu	77	4,311	,892	,1016	3,120	,003
	Özel Okul	44	3,681	1,156	,1744		
Anne babanın ayrı olması	Devlet Okulu	77	4,467	,771	,0878	2,002	,048
	Özel Okul	44	4,159	,888	,1338		
Evde bilgisayarın bulunması	Devlet Okulu	77	3,558	,966	,1101	2,114	,037
	Özel Okul	44	3,159	1,055	,1590		
Etkinliğe hazır bulunuşluğu	Devlet Okulu	77	4,493	,553	,0630	2,659	,009
	Özel Okul	44	4,181	,724	,1091		
Fiziksel gelişim düzeyi	Devlet Okulu	77	4,220	,788	,0898	2,158	,034
	Özel Okul	44	3,818	1,084	,1634		

Tablo 14' ün incelenmesinden, okul türü değişkeninde; “bahçeli evde yaşaması”, “okul öncesi eğitim kurumu mekânlarında çeşitli renklerin kullanılması”, “okul öncesi eğitim kurumlarındaki malzemelerin düzenli olması”, “sınıftaki öğrenci sayısının az olması”, “anne babanın ayrı olması”, “evde bilgisayarın bulunması”, “etkinliğe hazır bulunuşluğu”, “fiziksel gelişim düzeyi” maddeleri bakımından $P < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur.

Buna göre; devlet okulunda görev yapan öğretmenlerin özel okullarda görev yapan öğretmenlere göre “bahçeli evde yaşaması”, “okul öncesi eğitim kurumu mekânlarında çeşitli renklerin kullanılması”, “okul öncesi eğitim kurumlarındaki malzemelerin düzenli olması”, “sınıftaki öğrenci sayısının az olması”, “anne babanın ayrı olması”, “evde bilgisayarın bulunması”, “etkinliğe hazır bulunuşluğu”, “fiziksel gelişim düzeyi” maddelerinin, yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşündükleri görülmüştür.

4.3.1.2. ANOVA sonuçları

Ankete katılan öğretmenlerin sorulara (maddelere) verdikleri cevaplar; hizmet yılı ve öğrenim durumuna göre ANOVA yapılarak değerlendirilmiştir. Sonuçlar Tablo 15 ve Tablo 16' da verilmiştir.

Tablo 15. Hizmet yılı değişkeni ANOVA sonuçları

Sorular maddeler)	Hizmet Yılı	N	X	SS		Kareler Topl.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Oyun ortamı sağlanması	0-4	54	4,74	,649	Gruplar arası	1,41	2	,705	,300	,040 *
	5-9	28	4,92	,262	Grup içi	1,41	118	,214		
	10 ve üzeri	39	4,97	,160	Toplam	26,61	120			
Okul öncesi eğitim kurumu mekânlarında çeşitli renklerin kullanılması	0-4	54	4,35	,914	Gruplar arası	4,48	2	2,237	,146	,018 *
	5-9	28	4,50	,693	Grup içi	63,67	118	,540		
	10 ve üzeri	39	4,79	,409	Toplam	68,14	120			
Fiziksel gelişim düzeyi	0-4	54	3,92	1,00	Gruplar arası	5,54	2	2,769	,376	,038 *
	5-9	28	3,92	,899	Grup içi	96,79	118	,820		
	10 ve üzeri	39	4,38	,747	Toplam	102,3	120			
Müzeleri gezmek	0-4	54	4,24	,698	Gruplar arası	2,98	2	1,490	,315	,040 *
	5-9	28	4,28	,712	Grup içi	53,02	118	,449		
	10 ve üzeri	39	4,58	,594	Toplam	56,00	120			
Sanat eserleri üzerine konuşmak	0-4	54	4,03	,845	Gruplar arası	5,70	2	2,847	,610	,012 *
	5-9	28	4,25	,700	Grup içi	72,86	118	,618		
	10 ve üzeri	39	4,53	,755	Toplam	78,56	120			

* p<0,05

Yapılan ANOVA sonucunda yukarıda Tablo 15' teki maddelerde p<0,05 düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu görebilmek

için LSD analizi uygulanmıştır. LSD analizinin sonuçları Tablo 15’ teki maddeler sırasına göre aşağıda verilmişlerdir.

Oyun ortamı sağlanması

Hizmet Yılı		Ortalama Fark	p
10 ve üzeri yıl	0-4 yıl	,2336	,018

LSD testi sonucunda 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler ile 0-4 yıl çalışan öğretmenler arasında (Ort Frk=,2336, p=,018) $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buradan 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler, 0-4 yıl çalışan öğretmenlere göre “oyun ortamı sağlanması” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

Okul öncesi eğitim kurumu mekânlarında çeşitli renklerin kullanılması

Hizmet Yılı		Ortalama Fark	p
10 ve üzeri yıl	0-4 yıl	,4430	,005

LSD testi sonucunda 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler ile 0-4 yıl çalışan öğretmenler arasında (Ort Frk=,4430, p=,005) $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buradan 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler, 0-4 yıl çalışan öğretmenlere göre “okul öncesi eğitim kurumu mekânlarında çeşitli renklerin kullanılması” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

Fiziksel gelişim düzeyleri

Hizmet Yılı		Ortalama Fark	p
10 ve üzeri yıl	0-4 yıl	,4587	,017
10 ve üzeri yıl	5-9 yıl	,4560	,044

LSD testi sonucunda 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler ile 0-4 yıl çalışan öğretmenler arasında (Ort Frk=,4587, p=,017) ve 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler ile 5-9 yıl çalışan öğretmenler arasında (Ort Frk=,4560, p=,044) $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buradan 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler, 0-4 yıl çalışan ve 5-9 yıl çalışan öğretmenlere göre “fiziksel gelişim düzeyleri” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

Müzeleri gezmek

Hizmet Yılı		Ortalama Fark	p
10 ve üzeri yıl	0-4 yıl	,3490	,015

LSD testi sonucunda 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler ile 0-4 yıl çalışan öğretmenler arasında (Ort Frk=,3490, p=,015) $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buradan 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler, 0-4 yıl çalışan öğretmenlere göre “müzeleri gezmek” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

Sanat eseri üzerine konuşmak

Hizmet Yılı		Ortalama Fark	p
10 ve üzeri yıl	0-4 yıl	,5014	,003

LSD testi sonucunda 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler ile 0-4 yıl çalışan öğretmenler arasında (Ort Frk=,5014, p=,003) $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buradan 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler, 0-4 yıl çalışan öğretmenlere göre “sanat eseri üzerine konuşmak” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

Tablo 16. Öğrenim durumu değişkeni ANOVA sonuçları

Sorular(maddeler)	Öğrenim Durumu	N	X	SS		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
Oyun ortamı sağlanması	Lise	25	4,80	,408	Gruplar arası	2,067	3	,689	3,285	,023
	Ön Lisans	12	4,50	1,16						
	Lisans	79	4,92	,266	Grup içi	24,54	117	,210		
	Lisansüstü	5	5,00	,000	Toplam	26,61	120			
Öğretmenin kullandığı öğretim yöntem ve teknikleri	Lise	25	4,76	,435	Gruplar arası	3,275	3	1,092	5,050	,003
	Ön Lisans	12	4,33	,887						
	Lisans	79	4,83	,373	Grup içi	25,28	117	,216		
	Lisansüstü	5	4,40	,547	Toplam	28,56	120			
Sınıftaki öğrenci sayısının az olması	Lise	25	3,52	1,15	Gruplar arası	13,47	3	4,492	4,542	,005
	Ön Lisans	12	4,58	,792						
	Lisans	79	4,21	,982	Grup içi	115,6	117	,989		
	Lisansüstü	5	3,60	,547	Toplam	129,1	120			
Öğretmenin çocuklara karşı tutumu	Lise	25	4,76	,435	Gruplar arası	1,411	3	,470	3,087	,030
	Ön Lisans	12	4,50	,522						
	Lisans	79	4,86	,348	Grup içi	17,82	117	,152		
	Lisansüstü	5	4,80	,447	Toplam	19,24	120			
Öğretmenin, yapılan etkinliklerde çocuğa fazla müdahale etmemesi	Lise	25	4,12	,881	Gruplar arası	4,855	3	1,618	2,999	,033
	Ön Lisans	12	4,33	,651						
	Lisans	79	4,59	,650	Grup içi	63,14	117	,540		
	Lisansüstü	5	4,20	1,30	Toplam	68,00	120			
Etkinliğe hazır bulunuşluğu	Lise	25	4,12	,725	Gruplar arası	3,876	3	1,292	3,386	,021
	Ön Lisans	12	4,25	,621						
	Lisans	79	4,50	,574	Grup içi	44,63	117	,382		
	Lisansüstü	5	4,00	,707	Toplam	48,51	120			

* p<0,05

Yapılan ANOVA sonucunda Tablo 16' da yer alan maddelerde p<0,05 düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu görebilmek için LSD analizi uygulanmıştır. LSD analizinin sonuçları Tablo 16' daki maddeler sırasına göre aşağıda verilmiştir.

Oyun ortamı sağlanması

Öğrenim Durumu		Ortalama Fark	p
Lisans	Ön Lisans	,4241	,003
Lisans Üstü	Ön Lisans	,5000	,043

LSD testi sonucunda lisans mezunu olan öğretmenler ile ön lisans mezunu olan öğretmenler arasında (Ort Frk=,4241, p=,003) ve lisansüstü mezunu olan öğretmenler ile ön lisans mezunu olan öğretmenler arasında (Ort Frk=,5000, p=,043) $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buradan lisans ve yüksek lisans mezunu olan öğretmenler, ön lisans mezunu olan öğretmenlere göre “oyun ortamı sağlanması” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

Öğretmenin kullandığı öğretim yöntem ve teknikleri

Öğrenim Durumu		Ortalama Fark	p
Lise	Ön Lisans	,4267	,010
Lisans	Ön Lisans	,5021	,001
Lisans	Lisans Üstü	,4354	,045

LSD testi sonucunda lise mezunu olan öğretmenler ile ön lisans mezunu olan öğretmenler arasında (Ort Frk=,4267, p=,010), lisans mezunu olan öğretmenler ile ön lisans mezunu olan öğretmenler arasında (Ort Frk=,5021, p=,001) ve lisans mezunu olan öğretmenler ile lisansüstü mezunu olan öğretmenler arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Buradan lise mezunu olan öğretmenler, ön lisans mezunu olan öğretmenlere göre; lisans mezunu olan öğretmenler, ön lisans ve lisansüstü mezunu olan öğretmenlere göre “öğretmenin kullandığı öğretim yöntem ve teknikleri” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

Sınıftaki öğrenci sayısının az olması

Öğrenim Durumu		Ortalama Fark	p
Lisans	Lise	1,063	,003
Ön Lisans	Lise	,6952	,003

LSD testi sonucunda lisans mezunu olan öğretmenler ile lise mezunu olan öğretmenler arasında (Ort Frk=1,063, p=,003) ve ön lisans mezunu olan öğretmenler ile lise mezunu olan öğretmenler arasında (Ort Frk=,6952, p=,003) $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buradan lisans ve ön lisans mezunu olan öğretmenler, lise mezunu olan öğretmenlere göre “sınıftaki öğrenci sayısının az olması” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

Öğretmenin çocuklara karşı tutumu

Öğrenim Durumu	Ortalama Fark	p
Lisans	Ön Lisans	,3608
		,003

LSD testi sonucunda lisans mezunu olan öğretmenler ile ön lisans mezunu olan öğretmenler arasında (Ort Frk=,3608, p=,003) $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buradan lisans mezunu olan öğretmenler, ön lisans mezunu olan öğretmenlere göre “öğretmenin çocuklara karşı tutumu” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

Öğretmenin, yapılan etkinliklerde çocuğa fazla müdahale etmemesi

Öğrenim Durumu	Ortalama Fark	p
Lisans	Lise	,4749
		,006

LSD testi sonucunda lisans mezunu olan öğretmenler ile lise mezunu olan öğretmenler arasında (Ort Frk=,4749, p=,006) $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Buradan lisans mezunu olan öğretmenler, lise mezunu olan öğretmenlere göre “öğretmenin, yapılan etkinliklerde çocuğa fazla müdahale etmemesi” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

Etkinliğe hazır bulunuşluğu

Öğrenim Durumu	Ortalama Fark	p
Lisans	Lise ,3863	,007

LSD testi sonucunda lisans mezunu olan öğretmenler ile lise mezunu olan öğretmenler arasında (Ort Frk=,3863, p=,007) $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buradan lisans mezunu olan öğretmenler, lise mezunu olan öğretmenlere göre “etkinliğe hazır bulunuşluğu” maddesinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

4.3.2. Faktörler açısından T- testi ve ANOVA sonuçları

Ankette soru veya yargı olarak yöneltilen 67 madde; çevre ile ilgili etkenler, okul ile ilgili etkenler, aile ile ilgili etkenler, çocuk ile ilgili etkenler ve görsel sanatlar ile ilgili etkenler olmak üzere beş gruba ayrılmıştır. Bu grupların her biri birer faktör olarak ele alınıp, bu faktörlere; cinsiyet, okul türü, çalışılan yer değişkenlerine göre T- testi; hizmet yılı ve öğrenim durumu değişkenlerine göre de ANOVA uygulanmıştır.

4.3.2.1. T- testi sonuçları

Anket sonuçlarına; çevre, okul, aile, çocuk ve görsel sanatlar ile ilgili beş faktör açısından, cinsiyet, okul türü ve çalışılan yer değişkenlerine göre T-TEST uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 17, Tablo 18 ve Tablo 19’ da verilmiştir.

Tablo 17. Faktörlere göre cinsiyet değişkeni T- testi sonuçları

Faktörler	Cinsiyeti	N	X	SS.	Sd	t	P
Çevre	Bayan	110	4,491	,3537	,0337	-,307	,760
	Bay	11	4,525	,3275	,0987		
Okul	Bayan	110	4,534	,3306	,0315	-,343	,732
	Bay	11	4,570	,3000	,0904		
Aile	Bayan	110	4,003	,4653	,0443	-,428	,669
	Bay	11	4,065	,3432	,1035		
Çocuk	Bayan	110	4,364	,4653	,0443	-,664	,508
	Bay	11	4,460	,3594	,1083		
Görsel Sanatlar	Bayan	110	4,350	,4027	,0384	1,747	,083
	Bay	11	4,126	,4300	,1296		

Yapılan analiz sonunda $P < 0,05$ düzeyinde herhangi bir anlamlı farklılık bulunamamıştır,

Tablo 18. Faktörlere göre okul türü değişkeni T-testi sonuçları

Faktörler	Okul Türü	N	X	SS.	Sd	t	P
Çevre	Devlet Okulu	77	4,556	,3403	,0387	2,63	,010
	Özel Okul	44	4,386	,3446	,0519		
Okul	Devlet Okulu	77	4,593	,3035	,0345	2,56	,012
	Özel Okul	44	4,439	,3463	,0522		
Aile	Devlet Okulu	77	4,059	,4276	,0487	1,60	,112
	Özel Okul	44	4,922	,4917	,0741		
Çocuk	Devlet Okulu	77	4,377	,4831	,0550	,122	,903
	Özel Okul	44	4,366	,4106	,0619		
Görsel Sanatlar	Devlet Okulu	77	4,326	,4412	,0502	-,111	,912
	Özel Okul	44	4,335	,3487	,0525		

Tablo 18' de görüldüğü üzere, yapılan analiz sonucunda, sadece çevre ve okul faktörlerinde $P < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu durum göz önüne alınarak, bu iki faktörün okul türü ile ilişkisi aşağıda ayrıca açıklanmıştır.

Okul türü değişkeninin çevresel etkenler faktörü üzerine etkisi

Okul Türü	N	X	SS	sd	t	p
Devlet Okulu	77	4,556	,3403	,0387	2,63	,010
Özel Okul	44	4,386	,3446	,0519		

Yukarıda görüldüğü gibi, okul türü değişkeninde çevresel etkenler faktörü bakımından $P < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Buradan devlet okulunda görev yapan öğretmenler, özel okulda görev yapan öğretmenlere göre çevresel etkenlerin yaratıcılığı daha fazla geliştirdiğini düşünmektedirler.

Okul türü değişkeninin okul faktörü üzerine etkisi

Okul Türü	N	X	SS	sd	t	p
Devlet Okulu	77	4,593	,3035	,0345	2,56	,012
Özel Okul	44	4,439	,3463	,0522		

Yukarıdaki çizelgeden anlaşıldığı üzere, okul türü değişkeninde okul faktörü bakımından $P < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Buradan devlet okulunda görev yapan öğretmenler, özel okulda görev yapan öğretmenlere göre okulun yaratıcılığı daha fazla geliştirdiğini düşünmektedirler.

Tablo 19. Faktörlere göre çalışılan yer değişkeni T- testi sonuçları

Faktörler	Çalışılan Yer	N	X	SS.	Sd	t	P
Çevre	İl Merkezi	102	4,466	,3578	,0354	-2,52	,017
	İlçe	19	4,644	,2668	,0612		
Okul	İl Merkezi	102	4,522	,3326	,0329	-1,22	,224
	İlçe	19	4,621	,2880	,0660		
Aile	İl Merkezi	102	3,974	,4700	,0465	-1,99	,048
	İlçe	19	4,198	,3072	,0704		
Çocuk	İl Merkezi	102	4,381	,4680	,0463	,441	,660
	İlçe	19	4,331	,3959	,0908		
Görsel Sanatlar	İl Merkezi	102	4,328	,4169	,0412	-,100	,920
	İlçe	19	4,338	,3702	,0849		

Tablo 19’ da görüldüğü gibi, yapılan analiz sonucunda, çalışılan yer açısından, sadece çevre ve aile faktörlerinde $P < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu durum göz önüne alınarak, bu iki faktörün çalışılan yer ile ilişkisi aşağıdaki çizelgelerde ayrıca açıklanmıştır.

Çalışılan yer değişkeninin çevre faktörü üzerine etkisi

<i>Çalışılan Yer</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	p
İl Merkezi	102	4,466	,3578	,0354	-2,52	,017
İlçe	19	4,644	,2668	,0612		

Yukarıdaki çizelge incelendiğinde çalışılan yer değişkeninde çevre alt faktörü bakımından $P < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Buradan ilçelerde görev yapan öğretmenler, il merkezinde görev yapan öğretmenlere göre çevrenin yaratıcılığı daha fazla geliştirdiğini düşünmektedirler.

Çalışılan yer değişkeninin aile faktörü üzerine etkisi

<i>Çalışılan Yer</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	p
İl Merkezi	102	3,974	,4700	,0465	-1,99	,048
İlçe	19	4,198	,3072	,0704		

Yukarıdaki çizelgede görüldüğü gibi, çalışılan yer değişkeninde aile faktörü bakımından $P < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Buradan ilçelerde görev yapan öğretmenler, il merkezinde görev yapan öğretmenlere göre ailenin yaratıcılığı daha fazla geliştirdiğini düşünmektedirler.

4.3.2.2. ANOVA sonuçları

Anket sonuçlarına; çevre, okul, aile, çocuk ve görsel sanatlar ile ilgili beş faktör açısından, hizmet yılı ve öğrenim durumu değişkenlerine göre ANOVA uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 20 ve Tablo 21’ de verilmiştir.

Tablo 20. Faktörlere göre hizmet yılı değişkeni ANOVA sonuçları

Faktörler	Hizmet Yılı	N	X	SS		Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Çevre	0-4	54	4,39	,343	Gruplar arası	,881	2	,440	3,754	,026 *
	5-9	28	4,56	,360	Grup içi	13,840	118	,117		
	10 ve üzeri	39	4,57	,327	Toplam	14,720	120			
Okul	0-4	54	4,49	,350	Gruplar arası	,262	2	,131	1,230	,296
	5-9	28	4,39	,352	Grup içi	12,560	118	,107		
	10 ve üzeri	39	4,55	,337	Toplam	12,830	120			
Aile	0-4	54	4,59	,277	Gruplar arası	,096	2	,048	,228	,796
	5-9	28	4,53	,326	Grup içi	24,720	118	,210		
	10 ve üzeri	39	3,99	,498	Toplam	24,820	120			
Çocuk	0-4	54	3,97	,438	Gruplar arası	,505	2	,252	1,217	,300
	5-9	28	4,04	,409	Grup içi	24,480	118	,208		
	10 ve üzeri	39	4,00	,454	Toplam	24,990	120			
Görsel Sanatlar	0-4	54	4,35	,420	Gruplar arası	,169	2	,085	,503	,606
	5-9	28	4,28	,472	Grup içi	19,850	118	,168		
	10 ve üzeri	39	4,45	,488	Toplam	20,020	120			

* p<0,05

Tablo 20' den anlaşıldığı gibi hizmet yılı açısından yalnızca çevre faktöründe p<0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Çevre faktörünün hizmet süresi ile ilişkisi aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Hizmet yılı değişkeninin çevre faktörü üzerine etkisi

Çalışılan Yıl		Ortalama Fark	p
5-9 yıl	0-4 yıl	,1688	,036
10 ve üzeri yıl	0-4 yıl	,1736	,017

Yapılan ANOVA sonucunda 5-9 yıl süre çalışan öğretmenler ile 0-4 yıl çalışan öğretmenler arasında (Ort Frk=,1688, p=,036), 10 ve üzeri yıl süre çalışan öğretmenler ile 0-4 yıl çalışan öğretmenler arasında (Ort Frk=,1736, p=,017) p<0,05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buradan, “5-9 yıl ile 10 ve üzeri yıl çalışan öğretmenler, 0-4 yıl çalışan öğretmenlere göre çevresel etkenlerin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler” sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 21. . Faktörlere göre öğrenim durumu değişkeni ANOVA sonuçları

Faktörler	Öğrenim Durumu	N	X	SS		Kareler Topl.	Sd	Kareler Ort.	F	P
Çevre	Lise	25	4,44	,320	Gruplar arası	,336	3	,112	,911	,438
	Ön Lisans	12	4,44	,392						
	Lisans	79	4,51	,351	Grup içi	14,380	117	,123		
	Lisansüstü	5	4,44	,382	Toplam	14,720	120			
Okul	Lise	25	4,49	,350	Gruplar arası	,264	3	,088	,820	,485
	Ön Lisans	12	4,46	,343						
	Lisans	79	4,54	,316	Grup içi	12,560	117	,107		
	Lisansüstü	5	4,56	,326	Toplam	12,830	120			
Aile	Lise	25	4,43	,271	Gruplar arası	,456	3	,152	,730	,536
	Ön Lisans	12	4,53	,326						
	Lisans	79	3,95	,495	Grup içi	24,360	117	,208		
	Lisansüstü	5	4,13	,247	Toplam	24,820	120			
Çocuk	Lise	25	4,02	,469	Gruplar arası	,184	3	,061	,289	,833
	Ön Lisans	12	3,81	,403						
	Lisans	79	4,00	,454	Grup içi	24,800	117	,212		
	Lisansüstü	5	4,38	,400	Toplam	24,990	120			
Görsel Sanatlar	Lise	25	4,37	,329	Gruplar arası	,784	3	,261	1,589	,196
	Ön Lisans	12	4,38	,490						
	Lisans	79	4,18	,497	Grup içi	19,240	117	,164		
	Lisansüstü	5	4,37	,456	Toplam	20,020	120			

* p<0,05

Yapılan ANOVA sonucunda öğrenim durumuna yönelik hiçbir faktörde anlamlı farklılık bulunamamıştır.

4.3.3. Anket güvenilirliği

Araştırmada güvenilirlik için Cronbach alfa değeri her bir faktör için bulunmuştur.

Çevre faktörü için Cronbach alfa	= .6615
Okul faktörü için Cronbach alfa	= .7828
Aile faktörü için Cronbach alfa	= .7304
Çocuk faktörü için Cronbach alfa	= .8610
Görsel Sanatlar faktörü için Cronbach alfa	= .8278

Ayrıca toplam maddeler gözönüne alınarak yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach alfa değeri ,9185 olarak bulunmuştur.

Buradan anket güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada amacın okul öncesi dönem 5-6 yaş grubu çocukların eğitiminde, onların yaratıcılık düzeylerini etkileyen faktörlerden hangilerinin ne derecede etkin olduğu konusunda, bu çocukların eğitim gördüğü okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin görüşlerini belirlemek olduğu, bu çalışmanın Giriş Bölümü' nde açıklanmıştı. Bunun için yapılan anket çalışmasının sonuçları, bundan önceki Bulgular ve Yorum Bölümü' nde verilmiş ve sonuçlar tartışılıp yorumlanmıştır.

Bu bölümde, elde edilen sonuçlardan dikkate değer olan ve önemli görülenler özetlenerek vurgulanacak ve bunlara bağlı olarak öneriler üretilmeye çalışılacaktır.

1. Öğretmenlerin yaklaşık % 91' i bayan, % 9' u erkektir. Ankete katılan öğretmenlerin, kendilerine yöneltilen 67 adet soru veya yargıya verdikleri cevapların sadece ikisinde, “oyun ortamı sağlanması” ve “müzeleri gezmek” maddelerinde, erkek ve bayan öğretmenlerin görüşleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur (Tablo 12).

Erkek öğretmenler, bayanlara göre “oyun ortamı sağlanması” maddesinin yaratıcılığı daha fazla geliştirdiği; bayanlar ise “müzeleri gezmek” nin yaratıcılığı daha fazla geliştirdiği kanaatindedirler.

2. Ankete katılan öğretmenlerin % 84,3' ü il merkezinde, % 15,7' si seçilen ilçelerde görev yapmaktadır. İl merkezi veya ilçelerde çalışan öğretmenler, kendilerine yöneltilen soru ve yargılardan yedisinde birbirlerinden farklı görüş bildirmişlerdir; yani bu yedi madde hakkındaki görüşleri arasında anlamlı farklılık vardır(tablo13).

İlçelerde görev yapan öğretmenler, il merkezinde görev yapanlara göre “çevre gezilerinin düzenlenmesi”, “sınıftaki öğrenci sayısının az olması”, “ailedeki kardeş sayısının az olması”, “evdeki oyuncakların çeşitli olması” maddelerinin yaratıcılığı daha fazla geliştirdiği; il merkezinde görev yapanların ise ilçelerde görev yapanlara göre “fiziksel engelinin olmaması”, “çeşitli alanlarda yüksek zekâya sahip olması”, “boyama kitapları” maddelerinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

3. Katılımcı öğretmenlerin % 63,6' sı okul öncesi programı olan devlet okullarında, % 36,4' ü özel anaokullarında çalışmaktadırlar. Devlet okulları ve özel okullarda çalışan öğretmenler, kendilerine yöneltilen soru veya yargılardan 8' inde birbirlerinden istatistiksel açıdan önemli derecede farklı düşünmektedirler (Tablo 14).

Devlet okullarında görev yapan öğretmenler, özel okullardakilere göre; çocuğun “bahçeli evde yaşaması”, okul öncesi eğitim kurumlarında “çeşitli renklerin kullanılması”, “malzemelerin düzenli olması”, “sınıftaki öğrenci sayısının az olması”, çocuğun “anne-babasının ayrı olması”, “evde bilgisayarının bulunması”, “etkinliğe hazır bulunuşluğu”, “fiziksel gelişim düzeyi” maddelerinin yaratıcılığı önemli derecede etkilediğini daha fazla düşünmektedirler.

4. Öğretmenlerin % 44,6' sı beş yıldan az, % 23,1' i 5-9 yıl, % 32,2'si 10 yıldan fazla hizmet süresine sahiptir. Öğretmenlerin yarıya yakını hizmet süresi beş yıldan daha az olan genç elemanlardan oluşmaktadır. Bu sonucun ortaya çıkmasında, okul öncesi eğitim kurumlarının son yıllarda giderek yaygınlaşma göstermesinin ve bunun sonucunda öğretmenlerinin birçoğunun yakın zamanda hizmete başlamış olmasının rolü olabilir.

Hizmet süresi bakımından, 10 yıldan daha uzun süreli hizmeti bulunan tecrübeli öğretmenlerin % 32,2 oranla ikinci sırada yer alması; okul öncesi eğitim kurumlarının, yeni mezun genç öğretmenlerle tecrübeli öğretmenlerin birlikte çalıştırma eğiliminde oldukları izlenimini vermektedirler.

İstatistiksel analiz sonuçlarına göre, farklı hizmet yılına sahip öğretmenlerin, kendilerine sunulan soru veya yargılara verdikleri cevapların beşinde anlamlı farklılık bulunmuştur (Tablo 15). Sonuçlara göre, 10 yıldan fazla hizmet süresine sahip tecrübeli öğretmenler, beş yıldan az hizmet süresine sahip olanlara göre “oyun ortamı sağlanması”, “okul öncesi eğitim kurumu mekânlarında çeşitli renklerin kullanılması”, “müzeleri gezmek”, “sanat eseri üzerine konuşmak” maddelerinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

5. Anket uygulanan öğretmenlerin % 65,3' ü lisans, % 20,7' si lise veya dengi okul, % 9,9' u ön lisans, % 4,1' i de yüksek lisans mezunudur. Lisans ve ön lisans diplomasına sahip öğretmenler, genellikle hizmet süresi fazla olan tecrübeli öğretmenlerdir ve bunların çoğunluğu il merkezindeki eğitim kurumlarında görev yapmaktadırlar.

İstatistiksel analiz sonuçlarına göre, farklı öğrenim seviyesine sahip öğretmenler, kendilerine sunulan 67 adet soru veya yargıdan altısına verilen cevaplarda anlamlı farklılık görülmüştür (Tablo 16). Lisan ve yüksek lisan mezunu öğretmenler, ön lisans mezunlarına göre “oyun ortamı sağlanması” maddesinin yaratıcılığı daha fazla geliştirdiği görüşündedirler. Diğer taraftan lise mezunu öğretmenler ön lisans mezunlarına göre; lisans mezunu öğretmenler ise ön lisans ve lisans mezunu öğretmenlere göre “öğretmenin kullandığı yöntem ve teknikler” in yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler.

Aynı şekilde lisans ve ön lisans mezunu öğretmenlerin lise mezunlarına göre “sınıftaki öğrenci sayısının az olması” nın yaratıcılığı geliştirdiğini; lisans mezunu öğretmenlerin ön lisans mezunlarına göre “öğretmenin çocuklara karşı tutumu” nun yaratıcılığı geliştirdiğini; lisans mezunlarının ise lise mezunlarına göre “etkinliğe hazır bulunuşluğu” nun yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşündükleri, yapılan analizlerden anlaşılmaktadır.

6. Çocuğun yaratıcılığını etkileyen **çevresel etkenler** konusunda ankette yöneltilen dokuz adet soru veya yargıya öğretmenlerin verdiği cevaplara göre; çocuğun yaratıcılığının gelişmesini en fazla “oyun ortamı sağlanması” etkilemekte, bunu ikinci ve üçüncü sırada “yaptığı çalışmalarda çevresindeki kişilerden olumlu tepkiler alması” ve “çocukların sinema, tiyatro vb. faaliyetlere katılımının sağlanması” izlemektedir. Yaratıcılığın gelişimini en az etkileyenin ise çocuğun “bahçeli evde yaşaması” olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 6).

Bu durum göz önüne alındığında, çocuğa evde oyun ortamı sağlanmalı, çocuğun yaşadığı ev fiziksel mekân olarak buna müsait değilse çocuk, elden geldiğince ev yakınındaki park ve bahçeler gibi oyun ortamına götürülmeli, çocuğun oradaki kolektif oyunlara katılımı sağlanmalıdır. Diğer taraftan okul öncesi eğitim

kurumlarında 5-6 yaş grubu çocukların eğitimlerine uygun oyun ortamları sağlanmalı ve eğitim programlarında oyunlara daha fazla yer verilmeli, çocuğun bu oyunlardaki başarıları belirgin bir biçimde takdir edilmeli, özel okulların ruhsatlandırılmasında bu koşulların sağlanmış olma durumu göz önüne alınmalıdır.

Bu bağlamda, çocuğun yaratıcılığını geliştirmek için, çocukların sinema, tiyatro gibi sanatsal etkinliklere katılımı sağlanmalı, okul öncesi eğitim programlarında video vb. araçlar yoluyla sinema ve tiyatro gibi etkinliklere yer verilmelidir.

7. Çocuğun yaratıcılığını etkileyen **okul ile ilgili etkenler** konusunda öğretmenlere ankette yöneltilen 15 soru veya yargıya verilen cevaplara göre; çocukta yaratıcılığın gelişmesini etkileyen en önemli etken “etkinliklerde çeşitli malzemeler kullanılması”dır ve bunu, çok yakın ortalama değer ile ikinci sırada “öğretmenin çocuklara karşı tutumu” izlemektedir. Yaratıcılığı en az etkileyen etkenin ise “okul öncesi eğitim kurumlarında bilgisayar eğitimi verilmesi” olduğu görülmüştür (Tablo 7).

Bu sonuçlara göre okul öncesi eğitimi veren okullardaki özellikle 5-6 yaş grubu çocuklara yönelik etkinliklerde, kullanılan malzeme çeşidi artırılmalı ve malzeme zenginliğine önem verilmelidir. Buradan çıkan diğer önemli bir sonuç bu eğitim kurumlarında görev alan öğretmenlerin nitelikleri ve özellikleri konusundadır. Öğretmenler, okuldaki etkinliklerde etkinliğe katılan çocuklarla birebir ilgilenmeli, çocuğun kendisiyle ilgilenildiğini ona hissettirmeli, çocuğun etkinliklerde gösterdiği olumlu hareketleri ve başarısını takdir edip, gerektiğinde onu ödülleriyle güdülemelidir.

8. Çocuğun yaratıcılığını etkileyen **aile ile ilgili etkenler** konusunda öğretmenlere 14 adet soru veya yargı yöneltilmiştir. Alınan cevapların analiz sonuçlarına göre; çocuğun yaratıcılığının gelişmesini en fazla “ailenin çocuğa karşı ilgili olması”, en az da “ailedeki kardeş sayısının az olması” etkilemektedir.

Bu sonuca göre, özellikle çocuklarını okul öncesi eğitim kurumlarına gönderen aileler “çocuğumuz artık anaokuluna gidiyor, orada gerekli şeyler öğretiliyordur, onunla özel olarak ayrıca ilgilenmeğe gerek yoktur...” gibi düşüncelere asla kapılmamalı, çocukla ilgilerini sürekli canlı tutmalıdırlar. Aynı şekilde, çocuklarını okul öncesi eğitim

kurumlarına göndermeyen veya buna imkanı olmayan aileler de, çocuğa gerek öğretim gerekse eğitim ve bireysel ihtiyaçlar konularında ellerinden geldiğince ilgi göstermeyi ihmal etmemelidirler.

Aile ile ilgili etkenler konusundaki cevapların değerlendirme sonuçlarında dikkat çeken bir husus, ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğunun “anne-babanın ayrı olması” ve “aile içindeki bireylerin şiddete maruz kalması”nın çocuğun yaratıcılığını olumlu yönde etkilediği şeklindedir. İlk bakışta kabul edilemez bir sonuç gibi görünmekle birlikte, öğretmenlerin gözlemlerine dayanan bir sonuç olduğu için üzerinde durulması gereken ve ayrıca araştırılmaya değer bir konudur. Belki de çocuk, anne-babanın uyumsuzluğu ve ayrı yaşamalarından etkilenerek, kendi başının çaresine bakma güdüsü ile hareket edip, yaratıcılıkta daha başarılı olabilmektedir.

9. Öğretmenlere, çocuğun yaratıcılığını etkileyen, **çocuk ile ilgili etkenler** konusunda 13 soru veya yargı yöneltilmiştir. Ankette verilen cevapların istatistiksel analiz sonuçlarına göre; çocukta yaratıcılığın gelişmesin, en fazla etkileyen, çocuğun “kendisine güvenmesi” dir ve bunu birbirine yakın ortalama değerlerle ikinci ve üçüncü sırada çocuğun “kendisini güvende hissetmesi” ve “çocuğun okulu sevmesi” izlemektedir. Öğretmenler, çocuğun yaratıcılığını en az etkileyen etkenin, çocuğun “fiziksel engelinin olmaması” görüşündedirler (Tablo 9).

Burada dikkat çeken bir husus, çocuğun “çeşitli alanlarda yüksek zekâya sahip olması” maddesinin, çocukla ilgili etkenler sıralamasında sondan üçünü sırada yer almasıdır. Buna göre öğretmenler, çocuğun çeşitli alanlarda yüksek zekâya sahip olmasının, onun yaratıcılığını fazla etkilemediği görüşündedirler. Benzer görüş, çocuğun “fiziksel engelinin olmaması” konusu için de geçerlidir. Yani çocuğun fiziksel engelinin olması, onun yaratıcılığının kısıtlanması anlamına gelmemektedir.

Bu sonuçlar göz önüne alındığında, gerek aile içinde çocuğa karşı davranışlarda aile fertleri ve gerekse okuldaki eğitimde öğretmenler, çocuğun kendisine güvenmesini, kendini güvende hissetmesini ve okulu sevmesini sağlayıcı davranışlarda bulunmalıdırlar.

10. Ankete katılan öğretmenlere çocuğun yaratıcılığını etkileyen **görsel sanatlarla ilgili etkenler** konusunda 16 adet soru veya yargı yöneltilmiştir. Cevapların istatistiksel analiz sonuçlarına göre, çocukta yaratıcılığın gelişmesini en fazla etkileyen etken “renkleri kullanarak etkinlik yapmak” tır ve bunu ikinci sırada “oyun hamuru ile etkinlik yapmak” izlemektedir. Heykel ve elışı grubuna giren görsel sanatlardan artık materyal kullanmak, kil çamuru ile etkinlik yapmak ve kolaj çalışmaları yapmak gibi etkenler, birbirinin hemen hemen aynısı ortalama değerlerle üçüncü, dördüncü, beşinci sırada yer almaktadır.

Öğretmenlerin, çocuğun yaratıcılığını en az etkilediğini düşündükleri etken, çok düşük bir istatistiksel ortalama ile “boyama kitapları” dır ve bundan bir önceki etken de “kuru boya ile resim yapmak” tır (Tablo 10).

Bu sonuçlara göre, okul öncesi eğitim kurumları eğitim programlarında görsel sanatlar eğitimine ağırlık verilmelidir. Sanat etkinliklerinde çeşitli renklerin özgürce kullanılmasına izin verilmelidir. Ayrıca, çocuğun yaratıcılığının yanı sıra küçük kas gelişimini de etkileyen kil çamuru ve oyun hamuru ile etkinlik yapmak gibi faaliyetlere ağırlık verilmelidir. Boyama kitapları gibi, çocuğun yaratıcılığını fazlasıyla sınırlayan etkinliklere gereğinden fazla yer verilmemelidir.

11. Anket formundaki tüm etkenler (67 soru veya yargı) birlikte değerlendirildiğinde, istatistiksel analiz sonucundaki ortalamalar göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlere göre, çocuğun yaratıcılığını etkileyen en önemli etken, çevresel etkenlerden “oyun ortamı sağlanması”, en az etkileyen ise görsel sanatlarla ilgili etkenlerden “boyama kitabı” dır.

6. KAYNAKÇA

- ARAL, Ç.N. ,1990. Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Dokuz Yaş Grubu Kız ve Erkek Çocukların Yaratıcılıklarını Etkileyen Bazı Faktörler Üzerine Bir Araştırma. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- ARGUN, Y. , 2004. Okulöncesi Dönemde Yaratıcılık ve Eğitimi. Anı Yayıncılık, Ankara.
- ARIK, A. , 1987. Yaratıcılık. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ATKINSON, R. R. ve ark. , 1999. Psikolojiye Giriş. (Çev.: Y. Alagon). Arkadaş L. T. Ş. , Ankara.
- AYDIN, Ç. , 1997. Üniversite Anaokullarına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Yaratıcılık Düzeylerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- AYKUT, A. , 2004. Erken Çocukluk Döneminde Görsel Sanatlar Eğitiminde Eğitimcinin Rolü. Erken Çocukluk Eğitiminde Sanat Sempozyumu. 2-3 Aralık 2004. Morpa, Ankara.
- BEATY, J. , 2000. Skills for Preschool Teachers. Merril, New Jersey.
- BENCUYA, C. , 2006.
http://www.kenthaber.com/Arsiv/Haberler/2006/Nisan/11/Haber_131937.aspx
- BENTLEY, T. , 1999. Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Yaratıcılık. (Çev.: O. Yıldırım). Hayat Yayıncılık, İstanbul.
- BİLİR, Ş. , 1991. Okulöncesi Eğitimcileri İçin El Kitabı 1, YA-PA Yayınları, İstanbul.
- BİLLİET, J. ,1966. Sosyal Oluşum ve Sanat (Çev.: M. Doğan). İzmir.
- BOZOKLU, F. , 1994. Okulöncesi Çağındaki Dört, Beş, Altı Yaş Grubu Çocukların Tercih Ettikleri Oyun Köşeleri İle Yaratıcılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- ÇAĞDAŞ, A. ve SEÇER, Z. , 2002. Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ergen Gelişimi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- ÇELLEK, T. , 2004. Yaratıcılık ve Eğitim Sistemimizdeki Boyutu.
<http://www.filozof.tripod.com>
- ÇELLEK, T. , 2005. Geleceğin Şekillenmesi İçin Eğitimde Yaratıcılık.
<http://www.netyorum.com/sayi/165/20051206-14.htm>
- DAVASLIGİL, Ü. , 1994. Anksiyete Düzeyi ve Aile Tutumlarının Yaratıcı Düşünmeye Olan Etkileri, İstanbul.
- DİNÇER, D. ,1993. Anaokuluna Devam Eden 5 Yaş Grubu Çocukların Anne-Baba Tutumları İle Yaratıcı Düşünceleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DİRİM, A. , 2000. Okulöncesi Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri. Esin Yayınevi, İstanbul.
- DİRİM, A. , 2001. Okulöncesi Eğitiminde Yaratıcı Drama. Esin Yayınevi, İstanbul.
- DUNN, L. ve HERWIG, J. E. , 1992. Play Behaviors and Convergent and Divergent Thinking Skills of Young Children Attending Full-day Preschool. Child Study Journal, 22(1).
- DURU, A. , 1995. İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- DÜZGÜNEŞ, O. , 1983. Genetik. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No 555, Ankara.
- EMİR, S. ve ark. , 2004. Öğretmen adaylarının yaratıcılık düzeyleri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s: 9.
- EMİR, S. ve BAHAR, M. , 2003. Yaratıcılıkla ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s: 1.

- ERDEN, L. , 2004. Türkiye'de Yakın Gelecekte Yaratıcılık ve Pazarlama Çatışmaları Media Cat Yayınları, İstanbul.
- ERDEN, M. ve AKMAN, Y. , 1994. Eğitim Psikolojisi: Gelişim Öğrenme Öğretme. Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- ERDEN, O. , 2004. Erken Çocukluk Eğitim Sürecinde Disiplinlerarası Sanat Ve Teknoloji Eğitimi. Erken Çocukluk Eğitiminde Sanat Sempozyumu. 02-03 Aralık 2004, Ankara.
- FEENEY, S. ve MORAVİCK, E. ,1987. A Thing of Beauty: Aesthetic Development in Young Children. Young Children, V:46, N:6, p:7-15
- GANDER, M. J. ve GARDİNER, H.W. ,2001. Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Çevirenler: A. Dönmez ve ark.). İmge Kitabevi, İstanbul.
- GÖKAY, M. , 1998. Birleştirilmiş Sanat Eğitimi Yöntemine Göre İlköğretim 2. Basamağında Sanat Eleştirisinin Uygulanması ve Sonuçları. S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- GÜVEN, Y. , 1999. Erken Çocukluk Yaratıcılık Yeteneğini Tanıma ve Geliştirme. Marmara Üniversitesi Anaokulu-Anasınıfı El Kitabı. Ya-pa Yayınları, İstanbul.
- HAKİMİ-MANESH Y. , MOJDEHİ, H. ,TASHAKKORİ, A. , 1984. Short Communication: Effects of Environmentel Enrichment on The Mentalend Psychomotor Development of Orphanage Children. Journal of Child Psychology and Psychiatry. V: 25, N:4, p: 643-650
- HARRİS, V. ,2000. A Unigue Pedagogical Project Contextualise within a Children's Art Exhibition. Contemporary Issues in Early Childhood, V:1, N:2
- ISENBERG, P.I. ve JALONGO, M.R. , 1997. Creative Expression and Play in Early Childhood. Merril, New Jersey.
- KALE, N. , 1994. Eğitim ve Yaratıcılık. Yaşadıkça Eğitim, Sayı: Kasım/Aralık.

- KARADAĞ, A. , 1993. Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Artık Malzemelerin Önemi ve Değerlendirilmesi. Ya-pa 9. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ya-pa Yayınları, İstanbul.
- KIRIŞOĞLU, O. , 2002. Sanatta Eğitim. Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- MANGIR, M. ve ARAL, N. , 1992. Çocukta Yaratıcılık ve Yaratıcılığın Geliştirilmesi. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. Ya-pa Yayınları, İstanbul.
- MAYESKY, M. , 1990. Creative Activities for Young Children. Delmar, Publisher.
- M. E. B. , 1993. Anaokulu-Ana Sınıfı Yönetmeliği. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- NAVARO, L. , 1989. Aşırı Koruyuculuğun Çocuk Eğitimine Etkileri. Ya-pa 6. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. Ya-pa Yayınları, İstanbul.
- ÖMEROĞLU, E. , 1990. Anaokuluna Giden 5-6 Yaşındaki Çocukların Sözel Yaratıcılıklarının Gelişimine Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÖMEROĞLU, E. ve TURLA, A. , 2001.Okulöncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Desteklenmesi, Milli Eğitim Dergisi.
- ÖNCÜ, T. , 1989.Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri ve Wartegg- Biedma Kişilik Testi Aracılığıyla 7-11 Yaş Çocuklarının Yaratıcılığı ve Kişilik Yapıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÖZDEN, Y. , 1999. Öğrenme ve Öğretme. Pegem Yayıncılık, Ankara.
- ÖZTUNÇ, M. , 1999. Yaratıcı Düşünme Üzerine Ailenin Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- PALA, M. , 1999. Çocuk Yuvalarında ve Aileleriyle Birlikte Yaşayan 7-11 Yaş Grubu Çocuklarda Yaratıcılığın İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- REİN, R. P. ve REİN, R. , 2000. Çocuğunuzun Beceri ve Yeteneklerini Nasıl Geliştirebilirsiniz? (Çev. : S. Gökten). Ya-pa Yayınları, İstanbul.

- SAN, İ. , 1996. Yaratıcı Eğitim İçin Yenilikler. Eğitimimize Bakışlar-I. Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları I, İstanbul.
- SAN, İ. , 2001. Yaratıcı Düşünme ve Tümel Öğrenme. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, s:22.
- SAVRAN, C. ve ark. , 1995. Ana Babaların Kişilik Özellikleriyle Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler. Ya-pa 10. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ya-pa Yayınları, İstanbul.
- SUNGUR, N. , 1997. Yaratıcı Düşünce. Evrim Yayınevi, Yönetim Dizisi: 6, İstanbul.
- SÜNBÜL, A. M. , 2002. Yaratıcılık ve Birey. Eğitime Yeni Bakışlar I. Mikro Basım-Yayım-Dağıtım, Ankara.
- TEKİNER, Ö. , 1997. Okulöncesi Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar. Okulöncesi Eğitim Sempozyumu, 30-31 Mayıs 1996, Ankara. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- UYSAL, A. , 2005. İlköğretimde Verilen Sanat Eğitimi Derslerinin Yaratıcılığa Etkileri. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 6, Sayı 1.
- ÜNAL, F. , 2005. Yaratıcılığın Geliştirilmesi. Öğretmen Dünyası-Eğitim Sorunları Dergisi, sayı3003, s.9-11, Ankara.
- WAHRİG, G. , 1968. Deutsches Wörterbuch. Bertelsmann Lexikon Verlag. Gutersloch.
- YAPICI, M. , 2002. 0-5 Yaş Arası Çocukların Yaratıcılığının Geliştirilmesinde Ailenin Rolü. AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, cilt IV, sayı I, Afyon.
- YAVUZER, H. , 1996. Yaratıcılık. Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
- YAVUZER, H. , 2001. Anne Baba ve Çocuk. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- YILDIZ, F. Ü. , 2000. Deneysel yaratıcılık programının 4-5 yaş çocuklarının sosyal ve bilişsel gelişimlerine etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- YILDIZ, F. ve Şener, T. , 2003. Okulöncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Yaratıcı Etkinliklerde Kullanmak İçin Materyal Hazırlama. Atlas Yayın Dağıtım, Ankara.

YILDIZ, V. ve ark. , 2004. Çocukların Sanat Çalışmalarına Yönelik Görüşleri. Erken Çocuklukta Sanat Sempozyumu, 2004. Morpa, Ankara.

YILMAZ, S. , 1997. Erken Çocukluk Eğitiminde Anne-Çocuk Eğitim Programının Çocuklarda Yaratıcılığa Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

YOLCU, E. , 2000.Yaratıcılık ve Zekâ.
www.geocities.com/enveryolcu/yaratıcılık/zeka.html.

ZONGUR, N. , 1996. Türkiye'deki Aile Yapısı ve Eğitim Sistemi İçerisinde Çocuklarda Yaratıcı Düşünme Bağlamında Televizyonun Rolü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EK

OKUL ÖNCESİ DÖNEM 5-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN YARATICILIK DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ ANKET FORMU

Değerli öğretmenler,

Bu araştırma, öğretmenlerin Okul Öncesi Dönem 5-6 yaş grubu çocukların yaratıcılık düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılmaktadır. Sorulara vereceğiniz içten yanıtlar, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artıracaktır. Lütfen her maddeyi dikkatle okuyup görüşünüzü ilgili yere (x) işareti koyarak veya rakamı daire içine alarak belirtiniz. Soruları atlamadan yanıtlayınız.

Zahmetiniz ve katıldığınız için teşekkür ederim.

Arş. Gör. Ayşegül KARA

Çalıştığınız il/ilçe : .....

Hizmet yılınız : .....

Cinsiyetiniz: ( ) 1. Bayan ( ) 2. Bay

Eğitim durumunuz: ( ) 1. Lise ( ) 2. Ön Lisans ( ) 3. Lisans ( ) 4. Lisansüstü

Lütfen aşağıdaki yargıların sonuna "...çocuğun yaratıcılığını geliştirmektedir" ifadesini getirerek değerlendiriniz.	KESİNLİKLE KATILYORUM	KATILYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYORUM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM
ÇEVRESEL ETKENLER					
1. Oyun ortamı sağlanması, çocuğun yaratıcılığını geliştirmektedir.					
2. Çeşitli oyuncaklara sahip olmak...					
3. Etkinlik anında davranışlarının kısıtlanmaması...					
4. Yaptığı çalışmalarda çevresindeki kişilerden olumlu tepkiler alması...					
5. Bahçeli evde yaşaması...					
6. Çevresinde sanat eseri niteliği taşıyan materyaller bulunması...					
7. Çocuğa hayal dünyasını geliştiren hikâyelerin anlatılması...					
8. Çevre gezilerinin düzenlenmesi...					
9. Çocukların sinema, tiyatro vb. faaliyetlere katılımının sağlanması...					
OKUL İLE İLGİLİ ETKENLER					
10. Etkinliklerde çeşitli malzemeler kullanılması, çocuğun yaratıcılığını geliştirmektedir.					
11. Yapılacak etkinliklerle ilgili film, belgesel vb. izletilmesi...					
12. Okul öncesi eğitim kurumu mekânlarında çeşitli renklerin kullanılması...					
13. Öğretmenin kullandığı öğretim yöntem ve teknikler...					
14. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki sınıf ortamının genişliği...					
15. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki malzemelerin düzenli olması...					
16. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki oyuncakların çeşitli olması...					
17. Okul öncesi eğitim kurumlarında bilgisayar eğitimi verilmesi...					
18. Sınıftaki öğrenci sayısının az olması...					
19. Öğretmenin çocuklara sorumluluk vermesi...					
20. Öğretmenin, etkinliklerde grup çalışmalarına yer vermesi...					
21. Bireysel çalışmalar...					
22. Öğretmenin çocuklara karşı tutumu...					
23. Öğretmenin çocukları takdir etmesi...					
24. Öğretmenin, yapılan etkinliklerde çocuklara fazla müdahale etmemesi...					
AİLE İLE İLGİLİ ETKENLER					
25. Anne babanın ayrı olması, çocuğun yaratıcılığını geliştirmektedir.					
26. Ailenin sosyo-ekonomik durumunun iyi olması...					
27. Anne-babanın eğitim durumunun yüksek olması...					
28. Ailenin iyi bir çevrede yaşaması...					
29. Ailenin eğitime önem vermesi...					
30. Ailenin çocuğa karşı ilgili olması...					
31. Aile içindeki bireylerin şiddete maruz kalması...					
32. Ailenin çocukla iletişiminin iyi olması...					
33. Ailedeki kardeş sayısının az olması...					
34. Evde bilgisayarın bulunması...					
35. Evdeki oyuncaklarının çeşitli olması...					
36. Ailenin sorumluluk vermesi...					
37. Ailenin çocuğu fazla sınırlamaması...					
38. Ailenin sanata ilgili olması...					

Lütfen aşağıdaki yargıların sonuna "...çocuğun yaratıcılığını geliştirmektedir" ifadesini getirerek değerlendiriniz.	KESİNLİKLE KATILYORUM	KATILYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYORUM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM
ÇOCUK İLE İLGİLİ ETKENLER					
39. Fiziksel engelinin olmaması, çocuğun yaratıcılığını geliştirmektedir.					
40. Etkinliğe hazır bulunmuşluğu...					
41. Yapılacak etkinliğe istekli olması...					
42. Çeşitli alanlarda yüksek zekâyâ sahip olması...					
43. Fiziksel gelişim düzeyi...					
44. Duygusal gelişim düzeyi...					
45. Çeşitli alanlarda yetenekli olması...					
46. Kendine güvenmesi...					
47. Kendini iyi ifade edebilmesi...					
48. Arkadaşlarıyla iletişiminin iyi olması...					
49. Kendisini güvende hissetmesi...					
50. Girişken olması...					
51. Çocuğun okulu sevmesi...					
GÖRSEL SANATLAR İLE İLGİLİ ETKENLER					
52. Renkleri kullanarak etkinlikler yapmak, çocuğun yaratıcılığını geliştirmektedir.					
53. Kuru boya ile resim yapmak...					
54. Sulu boya ile resim yapmak...					
55. Guaş boya ile resim yapmak...					
56. Pastel boya ile resim yapmak...					
57. Çizgilerle kompozisyon çalışmaları yapmak...					
58. Baskı çalışmaları yapmak...					
59. Oyun hamuru ile etkinlik yapmak...					
60. Tuz seramiği ile etkinlik yapmak...					
61. Kil (çamur) ile etkinlik yapmak...					
62. Kolaj çalışmaları yapmak...					
63. Etkinliklerde artık materyaller kullanmak...					
64. Boyama kitapları...					
65. Sanat galerilerini görmek...					
66. Müzeleri gezmek...					
67. Sanat eserleri üzerine konuşmak...					